

VII.

Ovi aukeni nyt, kuten ennenkin, ainoastaan raolleen ja taas suuntautui häneen pimeässä kaksi terävää ja epäilevää silmää. Silloin menetti Raskolnikov malttinsa ja oli tehdä suuren virheen.

Hän pelkäsi, että vanhus voisi ruveta pelkäämään syystä että oli yksinään hänen kanssaan ja koska hän ei myöskään voinut toivoa, että hänen ulkomuotonsa tynnyttäisi vanhusta, tarttui hän oveen ja veti sen auki viedäkseen vanhukselta mahdollisuuden sulkea se. Tämän huomattessaan ei vanhus päästänytäkään sitä, niin että Raskolnikov oli vetämäisillään hänet oven mukana portaille. Mutta kun hän pysähtyi keskelle oviaukkoa ja esti häntä tällä tavoin pääsemästä sisään, astui hän suoraan vanhusta vastaan. Pelästyneenä peräytyi vanhus, näytti mielivän sanoa jotakin, mutta ei voinut lausua sanaakaan vaan katseli suurin silmin Raskolnikoviin.

— Hyvä iltaa, Aljona Ivanovna, alkoi hän niin huolettomasti kuin mahdollista. Mutta kieli oli tarttua kitalakeen, hänen äänensä värisi, — tuon ... teille esineen ... mutta menkäämme mieluummin ... tuonne huoneeseen... Ja jättäen vanhuksen siihen astui hän suoraan, pyytämättä huoneeseen. Vanhus juoksi hänen peräänsä; hänen kielensä pääsi siteistään.

— Jumalani! Mitä te sitten tahdotte?... Kuka olette? Mitä haluatte?

— Suokaa anteeksi Aljona Ivanovna ... vanha tuttunne ... Raskolnikov ... kas tässä, tuon teille panttia, jonka lupasin äskettäin... Ja hän ojensi vanhukselle pantin.

Vanhus heitti silmäyksen panttiin, mutta alkoi sitten heti katsella kutsumatonta vierasta suoraan silmiin. Hän katseli ilkeästi, tarkkaavasti ja epäilevästi. Kului ehkä minuutti; Raskolnikov luuli jo huomanneensa vanhuksen silmissä jotakin semmoista ivaa kuin olisi tämä jo arvannut kaiken. Hän tunsu näyttävänsä alakuloiselta, tuli surulliseksi, niin surulliseksi, että jos vanhus olisi katsellut vielä puolikin minuuttia samalla lailla sanaakaan sanomatta, olisi hän varmastikin juossut tiehensä.

— No, miksi minua tuolla lailla katselette ikäänkuin ette tuntisi minua? sanoi hän äkkiä harmistuneena. — Ellette tahdo, niin jättäkäämme, ja minä menen jonkun toisen luo, sillä minulla on kiire.

Hän tuskin itse ajatteli sitä sanoa, mutta sanat tunkeutuivat melkein vastentahtoisesti rinnasta.

Vanhus tointui, sillä nähtävästi rohkasi häntä vieraan päättäväinen ääni.

— Mitä te, isäseni, sitten tahdotte niin äkkiä ... mitä teillä on? kysyi hän katsellen panttia.

— Hopeinen paperossikotelo. Kerroinhan minä siitä teille aivan äskettäin.

Vanhus ojensi kätensä.

— Tehän olette niin kalpea? Ja kätenne vapisevat?

— Kuumetta se on! vastasi Raskolnikov lyhyesti. — Eihän se kait ole ihmeellistä, jos sairastuukin ... kun ei ole mitään syötävää ... lisäsi hän vaivoin kyeten lausumaan sanoja. — Hän tunsu taas voimattomuutta; mutta vastaus näytti todenmukaiselta. Vanhus otti pantin.

— Mitä tämä on? kysyi hän katsellen Raskolnikovia vielä tarkkaavammin ja punniten pakettia kädessään.

— Kapine ... paperossikotelo ... hopeinen ... katsokaa itse.

— Se ei tunnu ollenkaan hopealta... Miksi sen olette noin kääriint?

Koettaessaan irrottaa solmuja kääntyi vanhus ikkunaan päin paremmin nähdäkseen (kaikki ikkunat olivat kuumuudesta huolimatta kiinni) ja joutui siten seisomaan jokusen sekunnin selkä Raskolnikoviin käännettynä. Tämä avasi päällysnuttunsa ja otti kirveen silmukasta, mutta ei ottanut sitä esiin viitan alta, vaan piti sitä ainoastaan oikealla kädellä viitan alla. Hänen kätensä olivat melkein voimattomat, hän melkein tunsu, miten ne uupuivat yhä enemmän. Hän pelkäsi pudottavansa kirveen ... äkkiä hän oli pyörtyä.

— No, kylläpä hän sen on kietonut nauhoihin! huudahti vanhus suuttuneena ja oli kääntynä Raskolnikovin puoleen.

Nyt ei ollut varaa menettää silmänräpäystäkään. Raskolnikov veti esiin kirveen, kohotti sen melkein itsetiedottomasti molemmin käsin ja antoi sen pudota voimattomasti, melkein konemaisesti kamara edellä vanhuksen päähän. Hän antoi, kuten sanottu, kirveen pudota vallan voimattomasti, mutta iskun jälkeen palasivat hänen voimansa.

Vanhus oli avopäin kuten tavallista. Hänen ohut, vaalea, harmahtava tukkansa oli vahvasti pomadoittu, kuten tavallisesti, palmikoittu rotanhännäksi ja niskassa kokoon kiinnitetty kamman palasella. Isku oli lyhyen kasvun vuoksi pudonnut suoraan pääläelle. Vanhus huudahti, mutta vallan heikosti, ja vaipui maahan, mutta oli vielä siksi voimissaan, että kohotti molemmat kätensä ylöspäin; toisessa kädessään piteli hän vielä panttia. Nyt löi Raskolnikov häntä vielä muutaman kerran kirveellä pääläelle.

Verta alkoi valua kuin kumoon kaadetusta maljasta, ja ruumis vaipui etunojaan. Raskolnikov peräysi, antoi vanhuksen kaatua, kumartui heti katsomaan kaatuneen kasvoja ja näki, että tämä jo oli kuollut. Silmät tunkeutuivat kuopistaan aivan kuin ne olisivat olleet putoamisillaan; otsa ja kasvot olivat ryppyiset ja halvauksentapasesti vääristyneet.

Raskolnikov laski kirveen lattialle kuolleen viereen ja tutki heti hänen taskunsa, samalla varoen verivirtaa. Hän oli täysin tajuissaan, ei tuntenut mitään pyörrytystä tai tajuttomuutta, hänen kätensä ainoastaan vapisivat. Perästä päin hän muisteli olleensa sangen tarkkaava ja varovainen, jottei tahraisi vaatteitaan vereen... Hän löysi avaimet; ne olivat, kuten ennenkin, kiinnitetyt teräsrenkaaseen. Hän kiiruhti heti ne mukanaan makuukamariin. Se oli pieni huone, jossa oli suuri pyhäinjäännösarkku. Toisella seinustalla oli puhdas vuode, jonka edessä oli kirjavista silkkipalasisista tehty verho. Toisella seinustalla oli kaappi. Kummallista kyllä, alkoi häntä värisyttää juuri kun aikoi sovittaa avainta kaappiin ja kuuli, miten se ulvahteli lukossa. Hänen alkoi taas äkkiä tehdä mielensä jättää kaikki ja juosta tiehensä. Mutta tätä tunnetta kesti vain hetken; sitä paitsi oli nyt jo myöhäistä juosta tiehensä. Hän nauroikin jo itselleen; mutta äkkiä johtui hänen mieleensä eräs toinen huolestuttava ajatus. Hänestä tuntui äkkiä siltä kuin ei vanhus vielä olisikaan kuollut, vaan toipunut. Hän jätti avaimet ja kaapin rauhaan, kiiruhti takasin, tarttui kirveeseensä ja kohotti sen — mutta ei antanut sen pudota. Ei ollut mitään syytä epäillä, ettei vanhus olisi kuollut. Raskolnikov kumartui hänen puoleensa ja katseli häntä tarkasti: pääkoppa oli murskaantunut. Hän tahtoi koskea sitä kädellään ja koettaa, mutta veti sen takasin; olihan se ilmankin vankan varmaa. Tällä välin oli verta virrannut jo kokonainen lammikko. Äkkiä huomasi hän vanhuksen kaulassa nauhan; hän tarttui siihen, mutta nauha oli vahvaa eikä hänen onnistunut vetää sitä poikki; sitä paitsi se oli veren tahraama. Hän koetti vetää sen pois kaulasta, mutta ei saanut. Kiireessään otti hän kirveen ja aikoi sillä iskeä nauhan poikki, mutta ei sentään uskaltanut. Pari minuuttia siten toimittuaan ja tahrattuaan kätensä ja kirveensä vereen, onnistui hänen vihdoinkin saada nauha poikki, jonka jälkeen hän veti sen esiin. Hän ei ollut pettynyt, nauhassa riippui pieni pussi. Nauhassa oli sitä paitsi kaksi ristiä, toinen sypressipuinen, toinen messinkinen, jota paitsi vielä pieni emaljinen pyhimyskuva. Niiden keskellä oli pienempi, likanen nahkapussi, jossa oli teräslukko ja sormus. Pussi oli täysinäinen; Raskolnikov pisti sen sisältöä tutkimatta taskuunsa. Ristit hän heitti vanhuksen rinnalle, mutta otti tällä kerralla kirveen mukaansa ja meni uudestaan makuukamariin.

Hän koetti kiiruhtaa, tarttui avaimiin ja alkoi taas koetella niitä. Mutta kaikessa hän epäonnistui: avaimet eivät sopineet. Se ei johtunut niin paljon käsien vapaisemisesta kuin hänen lukemattomista erehdyksistään; vaikkakin hän esim. huomaa, ettei avain

sovi, koettaa hän sitä yhä uudestaan. Vihdoin hän alkoi miettiä ja muisti, ettei pienemmän avaimen kanssa yhteen kiinnitetty hammaslehtinen suurempi mitenkään voinut kuulua kaappiin, vaan että se, kuten hän jo edellisellä kerralla oli havainnut, kuului matka-arkkuun, ja että kaikki, vähimmänsä arvonen säilytettiin juuri tuossa matka-arkussa. Hän jätti heti kaapin ja tarkasteli vuoteen alustaa, missä vanhat naiset tavallisesti pitävät arkkujaan ja lippaitaan. Aivan oikein, siellä oli toista arshinaa pitkä suuri arkku, jonka kupera kansi oli verhottu punasella sahviaanahalla ja teräspiikeillä. Tuo suuri hammaslehtinen avain sopi ja lukko aukeni. Päälimmäisenä oli valkean raitin alla jäniksennahkanen punavuorinen turkki, sen alla silkipuku, sitten shaali ja vihdoin alempana yhtä ja toista rojua. Ensinnä alkoi hän pyyhkiä verta käsistään tuohon punaseen turkkiin. "Punasella ei verta juuri huomaa", ajatteli hän itsekseen, mutta muisti äkkiä: "Jumalani! Olenko minä järjiltäni!" ajatteli hän kauhuissaan.

Tuskin oli hän koskenut pukuun, ennenkuin hän huomasi turkin alta luisuvan kultakellon. Hän alkoi penkoa arkkua. Aivan oikein, vaatteitten alla oli kultatavaroita — kaikki pelkkiä pantteja, langenneita ja lankeamattomia — rannerenkaita, ketjuja, korvarenkaita, rintaneuloja y.m. Toiset olivat koteloissa, toiset huolellisesti ja sirosti käärittyjä sanomalehtipaperiin ja langalla kiinni köytetyt. Vähääkään epäilemättä täytti hän niillä housun- ja takintaskunsa, rupeamatta ollenkaan tarkastelemaan kutakin esinettä erikseen. Mutta hän ei ollut vielä saanut paljoa...

Äkkiä hän kuuli askeleita toisesta huoneesta, jossa kuollut oli. Hän lakkasi ja kuunteli; kaikki oli hiljaista; se siis oli ollut vain mielikuvitusta. Äkkiä hän kuuli selvän ja heikon huudahduksen ikäänkuin äkkinäistä voihkimista; sitten oli taas parin minuutin ajan kuolonhiljaisuus, Hän istui kumarruksissa arkun edessä ja odotti henkeä vetämättä, mutta äkkiä hän hypähti pystyyn, tarttui kirveeseensä ja juoksi pois makuukamarista.

Keskellä huonetta seisoi Lisavjeta suuri nyytti kainalossa ja katseli kuin kivettyneenä kuollutta sisartaan. Hän oli kalpea, eikä kyennyt huutamaan. Nähdessään Raskolnikovin tulevan juosten vastaansa, alkoi hän vavista, väristys kulki kiireestä kantapäähän ja hänen kasvonsa alkoivat halvauksentapasesti vääristyä. Hän kohotti kätensä, avasi suunsa, kuitenkin ääntä päästämättä; hän peräytyi vain lakkaamatta tuijottaen tulijaan, erääseen nurkkaan; hän näytti olevan tukehtumisillaan. Raskolnikov heittäytyi kirves kädessä hänen kimppuunsa; Lisavjetan suu vääristyi vallan kuin pienen lapsen silloin kun se alkaa pelätä ja on juuri rupeamaisillaan itkemään. Lisavjeta raukka oli niin yksinkertainen, arka pelkuri, ettei hän edes kohottanut käsiään suojatakseen kasvojaan, mikä kuitenkin olisi ollut ensimmäinen ja luonnollisin liike tällä hetkellä, sillä kirves oli jo koholla hänen päällään. Hän vain ojensi vasemman kätensä ikäänkuin rukoillakseen armoa murhaajalta. Isku sattui keskelle päälakea teräpuoli edellä ja halkasi otsan, melkeinpä koko päälakea. Hän

vaipuu maahan. Raskolnikov menetti tajuntansa, otti nyytin, heitti sen taas luotaan ja juoksi toiseen etu-huoneeseen.

Tavaton kauhu valtasi Raskolnikovin entistä enemmän, etenkin tämän toisen odottamattoman murhan johdosta. Hänen teki heti mielensä juosta tiehensä. Jos hän olisi tällä hetkellä kyennyt ajattelemaan selvemmin ja miettimään, jos hän vain olisi voinut täydellisesti käsittää asemansa, käsittänyt, miten toivoton, kauhea se oli ... olisi osannut harkita, miten monet esteet hänellä vielä oli voitettavana, miten monta rikosta hänen ehkä vielä oli tehtävä päästäkseen täältä kotiinsa, niin olisi ollut mahdollista, että hän olisi antanut kaiken olla sellasenaan ja itse mennyt antautumaan oikeuden käsiin, ei itsensä vuoksi peläten, vaan tekonsa aikaan saaman kauhun ja inhon vuoksi. Erittäinkin saattoi inho hänet liikutuksiin, sillä se lisääntyi joka hetki. Mistään hinnasta ei hän enää olisi palannut matka-arkun luo, eipä edes siihen huoneeseenkaan.

Mutta hän vaipui vähitellen jonkunlaiseen hajamielisyyteen, johonkin mietiskelyyn. Pitkän aikaa oli hän kuin vallan muualla, unohti toisinaan pääasian ja kiinnitti huomionsa sivuseikkoihin. Heittäessään kerran sattumalta silmäyksen keittiöön ja nähdessään sangollisen vettä pankolla, johtui hänen mieleensä aatos pestä kätensä ja kasvonsa. Kädet olivat niljakkaat verestä. Kirveen hän pani veteen, otti saipuaapalan, joka oli ikkunalla rikkinäisessä astiassa, ja pesi kätensä sangossa. Sitten otti hän kirveen vedestä, pesi terän ja hieroi kauvan, lähemmä kolme minuuttia vartta, käyttäen saipuaakin siihen. Sitten pyyhki hän kaikki puhtaaksi muutamilla liinanpalasilla, jotka oli ripustettu keittiöön kuivamaan, ja tarkasteli sitten kauvan kirvestä ikkunan ääressä. Mitään veren merkkiä ei enään ollut havaittavissa, varsi vain oli vielä vähän märkä. Varovasti ripusti hän kirveen silmukkaan kainalonsa alle. Sitten tarkasteli hän, niin paljon kuin keittiön pimennossa sitä voi, viittaansa, housujaan ja saappaitaan. Ensi silmäyksellä ei voinut havaita mitään, mutta saappaissa hän huomasi joitakin veripilkkuja. Hän kasteli erään kangaspalasen ja pyyhki ne pois. Hän kyllä tiesi, ettei ollut tutkinut itseään kyllin tarkasti, vaan että jotain voi vielä olla jälellä hänen itsensä sitä huomaamatta, ja että se pisti silmiin kun hän tuli ulos. Miettiväisenä seiso i hän keittiössä. Hänen mieleensä johtui synkkiä, tuskastuttavia aatoksia; hän kuvitteli olevansa mielipuoli, ettei hänellä siinä tilassa ollut voimia ajatella selvästi tai puolustautua ja että hän ehkä nyt teki jotakin vallan toista kuin mitä piti tehdä... "Jumalani, pakene, pakene!" mutisi hän juosten toiseen huoneeseen. Mutta hänet valtasi pelästys, jonka vertaista hän ei vielä koskaan ollut kokenut.

Hän seiso i, katseli — eikä uskonut silmiään. Ovi, ulko-ovi, joka johti portaille ja josta hän oli tullut, oli avoinna, kokonaisen kämmenen leveyden avoinna!... Se ei ollut koko aikana lukossa, eikä säppiäkään oltu sysätty paikoilleen. Vanhus ei ollut sulkenut ovea

perässään, ehkä epäluulonsa vuoksi. Mutta, Jumala paratkoon, hänhän oli nähnyt sen jälkeen Lisavjetankin! Miten oli hän voinut kiinnittää huomiota siihen, että Lisavjetan oli täytynyt tulla tavalla tai toisella ... eihän hän ollut tullut sisään seinästä!

Hän syöksyi ovelle ja painoi säpin paikoilleen.

"Mutta ei, eihän sekään ole oikein! Minunhan täytyy lähteä täältä, lähteä täältä!"

Hän veti säpin pois paikoiltaan, avasi oven ja kuunteli.

Hän kuunteli kauvan. Kaukaa, ehkä porttikäytävästä kuuli hän kahden äänen huutavan, itkevän ja torailevan. "Miksi eivät ne lopeta?..." Hän odotti kärsivällisesti. Äkkiä muuttui kaikki vallan hiljaseksi, aivan kuin joku olisi leikannut äänen poikki. Puhelijat olivat eronneet. Hän oli juuri lähtemäisillään, kun äkkiä alla olevassa kerroksessa suurella ryskeellä avattiin ovi ja joku läksi pientä ääntä pitäen alaspäin. "Pysyisivät nyt edes vähän aikaa hiljaa," ajatteli hän itsekseen. Hän veti taas oven kiinni ja odotti. Äkkiä vallitsi hiljaisuus. Taas oli hän astumaisillaan portaille, kun hän uudelleen kuuli askeleita.

Nämä askeleet olivat vielä kaukana alhaalla, aivan portaitten alussa, mutta hän oli vallan vakuutettu siitä, että nämä askeleet johtaisivat tuonne ylös vanhuksen luo neljänteen kerrokseen. Miksi? Olivatko äänet sitten niin omituiset ja merkittävät? Askeleet olivat raskaat, tasaset, verkkaset. Nyt ne olivat jo ensi kerroksessa, ne tulivat ylemmäs; ne tulivat selvemmiksi! Hän kuuli, miten tulija ähki. Hän on jo kolmannessa ... aivan oikein, tänne hän tulee! Äkkiä tunsikin Raskolnikov olevansa kuin kivettynyt, aivan kuin kaikki olisi unta, jolloin usein tekee mieli paeta kuin kuolontuskaa, mutta on kuin paikalle naulattu voimatta liikuttaa jäsentäkään.

Vihdoin kun tulija alkoi nousta jo neljättä porrasta, vavahti Raskolnikov äkkiä ja ennätti vielä hiipiä nopeasti ja hiljaa huoneeseen ja sulkea oven. Sitten painoi hän hiljaa ja äänettömästi säpin paikoilleen. Hänen vaistonsa oli auttanut häntä. Hän seisoikin henkeä vetämättä aivan oven ääressä. Tuntematon vieras oli jo myös vallan oven edustalla. He seisoivat nyt vallan vastakkain aivan samoin kuin hän ennen oli seissyt vanhuksen kanssa vastakkain, kun ovi erotti heidät ja hän kuunteli.

Tulija veti muutaman kerran syvästi henkeään. "Hän tuntuu olevan suuri ja lihava," ajatteli Raskolnikov tarttuen kuin halvattuna kirveeseensä. Hänestä tuntui kaikki tosiaankin unelta. Ulkopuolella oleva tarttui kellonnyöriin ja soitti tulisesti.

Kun kellon rämisevä ääni kuului hänen korvissaan, tuntui hänestä siltä, kuin liikkuisi joku huoneessa ... hän kuunteli joitakin hetkiä vallan tarkasti. Vieras soitti vielä kerran, odotti uudelleen ja alkoi sitten äkkiä ja kärsimättömästi tempoa ovea kaikin voimin.

Raskolnikov katseli tavattoman tuskallisena säppiä ja pelkäsi että se joka hetki pettäisi. Mahdollisuus ei ollutkaan kaukana, sillä niin tulisesti temmottiin ovea. Ajattelipa hän painaakin säppiä, mutta tuo tulija ehkä huomaisi sen. Hänestä tuntui siltä, kuin olisi hän taas kadottamaisillaan tajuntansa. "Nyt minä pian kaadun!" johtui hänen mieleensä, mutta vieras alkoi puhua ja hän tuli taas tajuihinsa.

— Mitä, nukkuvatko he, vai onko joku iskenyt heidät hengiltä? Kirottua! mutisi hän kumealla äänellä. Hei, Aljona Ivanovna, vanha noita! Lisavjeta Ivanovna, te kuvaamaton kaunotar! Avatkaa! Voih, noita kirottuja naisia, mahtanevatko he nukkua?

Ja uudelleen tempasi hän vallan raivoissaan ehkä kymmenen kertaa kellonnyöriä. Hän oli luultavasti arvossa pidetty ja läheinen tuttu.

Samana hetkenä kuului portaista lyhyitä, nopeita askeleita. Sieltä tuli joku. Raskolnikov ei sitä kuullut heti.

— Eikö kukaan ole kotona? huudahti äskönen tulija kuuluvasti ja ilosesti, kääntyen tuon toisen puoleen, joka vielä nyki kellonnyöriä.

— Hyvää iltaa, Koch!

"Äänestä päättäen hän lienee sangen nuori mies," ajatteli Raskolnikov äkkiä.

— Pirukin sen tietää, että olin vähällä särkeä lukon, vastasi Koch.

—Mutta miten te minut tunnette?

— Miksipä en teitä tuntisi? Viimeksi toissapäivänä voitin kolme kertaa peräkkäin teidät Gambrinuksessa.

— Vai ... niin...

— Hän ei siis ole kotona? Kummallista. Muuten sangen tyhmää. Minnekkähän akka nyt on mennyt? Minulla kun olisi ollut asiaa!

— Niinpä minullakin, veliseni!

— No, mitä nyt on tehtävä? Menemmekö tiehemme? Voi, ja minä kun luulin saavani rahaa! huudahti nuorempi tulija.

— Tietysti me lähdemme pois! Mutta miksi hän sitten lupasi? Tuo vanha noita määräsi itse tunnin. Ja minä tein kaarroksen. Minä en vain, piru vieköön voi käsittää, minne hän olisi lähtenyt! Koko vuoden istuu hän kotonaan kuivamassa — hänellä on sairas jalka — ja nyt tällä kertaa on hän poissa, ulkona!

— Kysykäämmepä talonmieheltä?

— Mitä?

— Minne hän on mennyt ja koska hän palaa?

— Hm ... piru vieköön, kysykäämme! Ei kai hän ole lähtenyt minnekään!... Ja hän nykäsi vielä kerran ovea. — Piru vieköön, emme voi mitään, lähtekäämme!

— Seis! huudahti nuorempi heistä äkkiä — katsokaa: näettekö, mitenkä ovi taipuu, kun sitä vetää?

— Entäpä sitten?

— Se merkitsee, ettei sitä ole avaimella lukittu, vaan sisässä on säppi. Kuuletteko, mitenkä säppi rämisee!

— Entäpä sitten?

— Ettekö jo nyt käsität? Merkitseehän se, että siellä on joku sisällä! Jos Aljona Ivanovna olisi lähtenyt ulos, olisi ovi suljettu avaimella ulkoa päin, vaan ei säpillä sisältä päin. Ja ettekö kuule, miten säppi rämisee? Mutta säppiä ei voi käyttää ellei ole sisässä; käsitättekö? Kotona siis kyllä ovat, vaan eivät tahdo avata!

— Totta tosiaan! Aivan niin! huudahti Koch hämmästyneenä. — Mutta mitä he siellä tekevät? Ja hän alkoi raivoissaan tempoa ovea.

— Seis! huudahti hänen toverinsa taas, — älkää tempoko! Kaikki ei ole vallan kunnossa ... olettehan jo soittanut ja temponut — eivätkä ole sittenkään avanneet. Sehän merkitsee, että he joko ovat tainnoksissa tai...

— Mitä?

— Siinäpä se on! Lähtekäämme talonmiehen luo; herättäköön hän heidät!

— Tehdään niin!

Molemmat lähtivät alas.

— Seis! Jääkää te tänne, minä juoksen talonmiehen luo.

— Miksi jäädä tänne?

— Onko teistä sitten apua?...

— Kernaasti minun puolestani...

— Valmistaudun tässä rupeamaan tutkintotuomariksi! Täällä on ilmeisesti, ilmeisesti tapahtunut jotakin! huudahti nuorempi sisään pyrkijöistä, juosten portaita alas.

Koch jäi jällelle, vetäen vielä kerran hiljaa kellonnyöriä; sitten veti hän vielä kerran hiljaa, ikäänkuin tutkivasti, ovesta tullakseen vielä kerran vakuutetuksi siitä, että ovi tosiaankin oli vain lyöty sisältä säppiin. Sitten kumartui hän ähkien ja katseli avaimen reijästä, mutta avain oli reijässä, niin ettei siitä voinut nähdä mitään.

Raskolnikov seisoj paikollaan ja piti kirveestään kuin halvattu. Hän oli kuin kuumeessa ja valmistausi taisteluun, jos yritettäisiin tulla sisään. Jo silloin kun tulijat helistivät ovea ja neuvottelivat keskenään, oli hän päättänyt ratkasta kaiken kerrallaan huutamalla heille sisältä. Toisinaan teki hänen mielensä solvata, suututtaa heitä, ennenkuin he olisivat saaneet oven auki. "Kumpu se vaan äkkiä päättyisi!" ajatteli hän.

— Mutta piru vieköön!...

Aika kului, minutti toisensa jälkeen — eikä ketään tullut. Koch alkoi liikkua.

— Piru kuitenkin!... huudahti hän äkkiä kärsimättömänä, jättäen paikkansa ja lähtien itsekin pois kolistellen saappaillaan. Askeleet hiljenivät.

— Jumalani, mitä on nyt tehtävä? Raskolnikov avasi säpin ja työnsi oven auki.

Ei kuulunut hiiskaustakaan. Äkkiä sulki hän ajattelemattomuudessaan oven ja juoksi portaita alas.

Hän oli jo ennättänyt kolme porrasta alaspäin, kun hänen altaan alkoi äkkiä kuulua melua... Minne nyt? Hän ei voinut piiloutua mihinkään. Hän aikoi juuri kiirehtää takasin vanhuksen huoneeseen...

— Piru vieköön! Ottakaa kiinni!

Eräs henkilö juoksi huutaen alla olevista huoneista ja huusi täyttä kurkkua:

— Mitka! Mitka! Mitka! Mitka! Mitka! Piru hänet periköön!

Huuto loppui ulvontaan; loppuäänät kuuluivat pihalta. Kaikki vaikenj taas. Mutta samalla alkoi useita ihmisiä meluten ja äänekkäästi ja kiihkeästi puhellen nousta portaita ylös. Heitä oli kolme tai neljä. Ylinnä kuului tuon nuoremman miehen heleä ääni. "Siinä he ovat!"

Rajattomimmassa epätoivossaan meni Raskolnikov suoraan heitä vastaan. "Tulkoon mitä tulee! Jos he minut pidättävät, on kaikki menetettyä, jos he antavat minun mennä — on myös kaikki menetettyä — he tuntevat kyllä minut myöhemmin."

He lähenivät yhä toisiaan; heidän välillään oli enää vain yksi porras — ja äkkiä ... pelastumisen toive! Muutamia askelia alempana, oikealla ... tyhjä, avonainen huoneusto, soma toisen kerroksen huoneusto, jossa oli maalareita; nämä olivat nyt

niinkuin tarkotuksella lähteneet pois sieltä. He olivat varmaankin ne, jotka äsken juoksivat pois, niin suurta melua pitäen. Lattiat olivat äsken maalatut, keskellä huonetta oli vielä väripyttyjä, astioita ja pensselejä. Kuin salama oli hän mennyt avonaisesta ovesta sisään ja piiloutui siellä sen taakse; se olikin viime hetkellä, tulijat olivat porrasten käänteessä. He menivät ohi, korkeammalle, puhellen kovaäänisesti. Raskolnikov odotti hetken, hiipii varpaillaan kätöksistään ja juoksi tiehensä.

Ketään ei ollut portaissa! Ei myöskään porttikäytävässä. Hän kiirehti nopeasti kadulle, kääntyen sitten vasemmalle.

Hän tiesi hyvin, tiesi sangen hyvin, että äskeiset tulijat olivat jo tällä hetkellä vanhuksen luona, että he suuresti kummastelivat tavatessaan oven avoinna, vaikka se aivan äsken oli ollut suljettu, että he jo olivat huomanneet nuo hengettömät ruumiit ja että tuskin ennättäisi kulua minuttiakaan, ennenkuin he olisivat selvillä siitä, että murhaaja oli äskettäin ollut siellä, piiloutunut johonkin, hiipinyt heidän ohitsensa ja kiirehtinyt tuohon tyhjään huoneustoon heidän kulkiessaan portaita ylös. Mutta siitä huolimatta ei hän kuitenkaan uskaltanut kiirehtää askeleitaan vähintäkään, vaikkakin lähimpään kadunkulmaan oli vain noin sata askelta. "Eiköhän mahtaisi olla parasta luikkia johonkin porttikäytävään ja odottaa jossakin vieraassa porrastossa? Ei, se olisi liian uskaliaasta! Eiköhän olisi parasta heittää pois kirvestä? Ottaa ajuri? Kaikki vaarallista!"

Vihdoinkin on tuossa poikkikatu; melkein puolikuolleen kääntyi hän sille; hän käsitti nyt olevansa jo melkein puoleksi pelastunut. Täällä liikuskeli suuri ihmisjoukko ja hän katosi sen joukkoon kuin hiekkajyvä. Mutta kaikki tämä tuska oli hänet niin väsyttänyt, että hän tuskin voi pysyä pystyssä. Hiki kihosi hänestä, hänen kaulansa oli vallan märkä. "Mutta tuopa on juopunut!" huudahti joku hänelle hänen kääntyessään kanavalle.

Hän oli nyt sangen vähän tajuissaan; mitä pitemmälle kulki, sitä vähemmin. Kuitenkin muisti hän, että hän pelästyi huomattessaan, että täällä oli yksinäisempää ja että hänet täällä helpommin havaittaisiin. Heikkoudestaan huolimatta teki hän kuitenkin kaaroksen ja palasi kotiin vastakkaiselta suunnalta.

Hän ei ollut vielä ennättänyt täyteen tajuntaansa, kulkiessaan porttikäytävän läpi, hän oli jo astunut portaille, kun muisti kirveen. Hänellä oli vielä tärkeä asia suoritettavanaan, nimittäin kirveen vieminen sen entiselle paikalle. Luonnollisestikaan ei hänellä enää ollut voimia ajatella, että ehkä olisi parempi olla panematta kirvestä paikoilleen, vaan sittemmin hävittää se tavalla tai toisella salaisuudessa.

Mutta kaikesta hän suoriutui hyvin. Talonmiehen huoneen ovi oli täysin suljettu, vaan ei lukossa. Oli siis sangen todenmukaista, että talonmies itse oli siellä sisällä. Mutta Raskolnikov oli nyt vallan menettänyt harkitsemiskykynsä, jonka vuoksi hän avasi oven yhtään epäröimättä. Jos talonmies olisi kysynyt häneltä, mitä hän tahtoo, olisi hän ehkä suorastaan ojentanut hänelle kirveen. Mutta talonmies ei ollut nytkään siellä ja hän voi panna kirveen entiselle paikalleen penkin alle. Peittipä hän sen puukalikkakin, kuten se ennen oli ollut. Hän ei tavannut ketään, ei yhtä henkeäkään matkalla huoneeseensa; emännänkin ovi oli suljettu. Sisään tultuaan heittäysi hän sellaisenaan sohvalle. Hän ei nukkunut, mutta oli tajuton. Jos joku olisi astunut sisään, olisi hän hypähtänyt vuoteeltaan ja alkanut huutaa. Sotkuset ajatukset pyörivät hänen päässään mutta hän ei voinut käsittää, eikä tarkastella mitään niistä, huolimatta kaikista ponnistuksista...

TOINEN OSA.

I.

Siten makasi hän sangen kauvan. Silloin tällöin hän kyllä heräsi ja huomasi, että yö oli jo pitkällä. Kuitenkaan ei hänen vielä tehnyt mieli nousta. Vihdoin hän huomasi, että päivä jo sarasti. Hän makasi sohvalta vatsallaan, vielä tyrmistyneenä äskösestä tajuttomuudestaan. Kamalat, epätoivoiset avunhuudot kajahtivat hänen korviinsa. Muuten oli hän tottunut kuulemaan niitä joka yö kello kolmen tienoissa ikkunansa alta kadulta. Nepä hänet nytkin herättivät. — "Ah, nyt tulevat juopot kapakasta," ajatteli hän; "kello on siis jo kolmannella." Äkkiä hän hypähti pystyyn aivan kuin joku olisi vetänyt hänet sohvalta. "Mitä! kello käy jo kolmatta!" Hän oikasi itsensä sohvalle ja muisti nyt vasta kaiken. Äkkiä, yhdessä silmänräpäyksessä hän muisti kaikki.

Ensi hetkenä hän luuli tulevansa hulluksi. Tavaton vilu värisytti häntä; mutta se johtui kuumeesta, jota hän oli alkanut tuntea jo kauvan sitten. Mutta nyt tärisivät hampaat niin voimakkaasti ja vilu värisytti häntä niin valtavasti, ettei hän tiennyt, mitä oli tehtävä. Hän avasi oven ja kuunteli; talossa vallitsi täydellinen hiljaisuus. Hän katseli kummissaan itseään, ympärilleen, eikä ymmärtänyt, miten hän oli voinut jättää oven auki tullessaan eilen illalla kotiin ja enempää ajattelematta heittäytyessään vaatettuna sohvalle, jopa hattukin päässä. Hattu oli lattialla, jonne se oli pudonnut. "Jos joku olisi tullut sisään, mitä olisi hän mahtanut ajatella? Luullut minun olevan juovuksissa, mutta..." Hän kiiruhti ikkunan ääreen. Ulkona oli jotenkin valoisaa ja hän tarkasteli itseään mahdollisimman nopeasti kiireestä kantapäähän, näkyisikö eilispäivästä mitään merkkejä. Mutta eipä siinä vielä kylliksi. Kuumeesta väristen alkoi hän riisuutua ja tarkastella joka vaatekappaletta erikseen. Hän käänsi ne kaikkiin suuntiin kolme, neljä kertaa, sillä hän ei luottanut itseensä. Mutta hän ei voinut tavata

mitään merkkejä. Ainoastaan housujen lahkeissa, jotka olivat rääsyt ja repaleiset, näkyi joitakin kuivuneita veripilkkuja. Hän tarttui suureen linkkuveitseensä ja leikkasi rääsyt pois. Mitään enempää ei hän huomannut. Nyt hän muisti, että rahakukkaro ja vanhuksen arkusta ottamansa tavarat vielä olivat taskuissa. Hän ei ollut tähän saakka ajatellut ottaa niitä sieltä pois ja kätkeä! Eipä se edes silloinkaan johtunut hänen mieleensä, kun hän tarkasteli vaatteitaan! Miten hajamielinen hän olikaan! Heti otti hän esiin kaikki ja heitti pöydälle. Koottuaan kaikki ja käännettyään taskunsakin nurin tullakseen vakuutetuksi siitä, ettei niissä enää ollut mitään, vei hän koko kasan erääseen nurkkaan. Täällä aivan nurkassa oli seinäpaperi irrottunut niin paljon eräässä paikassa, että hän voi kätkeä sen taakse kaikki, kaikki mahtui sinne. "Nyt ainakaan ei kukaan voi nähdä niitä, ei kukkaroakaan!" ajatteli hän keventyneenä, nousi taas ja katseli ajatuksettomasti nurkkaan, missä seinäpaperi oli vielä kauvempana seinästä kuin ennen. Äkkiä johtui hänen mieleensä taas surullinen ajatus. "Jumalani," kuiskasi hän epätoivoissaan, "miten on laitani? Onko se nyt ehkä kätkössä? Sitenkö tavaroita kätketään?"

Hän ei ollut ollenkaan ajatellut näitä asioita; hän uskoi joutuvansa käsittelemään ainoastaan rahoja, eikä ollut sen vuoksi hankkinut kätköpaikkaa. "Mutta nyt, tuottaako tämä iloa?" ajatteli hän. "Sillälailako tavaroita kätketään? Varmaankin olen menettänyt järkeni!" Hän istuutui vallan väsyneenä sohvalle ja heti värisytti häntä uudelleen tuo sietämätön vilu. Konemaisesti veti hän luokseen lämpimän viittansa, joka oli hänen vieressään tuolilla, jonka jälkeen hän heti vaipui tajuttomaan uneen.

Mutta jo viiden minutin kuluttua hypähti hän uudelleen pystyyn ja heittäytyi raivoissaan päällystakkinsa kimppuun. "Miten uskalsinkaan ruveta nukkumaan, kun en vielä ollut suorittanut asiaani? Aivan niin, aivan niin! Kainalon alla olevaa silmukkaa en vieläkään ottanut pois! Sen unohdin! Miten voinkaan unohtaa moista asiaa!" Hän ratkoi silmukan pois ja repi sen säpäleiksi, jotka hän työnsi liinavaatteittensa joukkoon patjan alle. — "Revityt vaatesiekaleethan eivät sentään voine herättää mitään epäilyksiä; siltä näyttää, siltä näyttää!" toisti hän seisten keskellä huonetta ja katsellen sairaloisesti jännitetyllä tarkkuudella ympärilleen lattialle ja kaikkialle, eikö hän sentään ollut unohtanut jotakin. Häntä alkoi vaivata tavattomasti varmuutensa, muistinsa, jopa kaikkein yksinkertaisimman harkintakykynsäkin menettäminen "No, joko se nyt alkaa? Joko rangaistus nyt alkaa? Niin, niin, siten kai se lienee!" Housuistaan leikkaamansa rääsyt olivat keskellä lattiaa, niin että jokainen voi ne heti nähdä! — "Mutta mikä minun on!" huudahti hän epätoivoissaan.

Silloin juolahti hänen mieleensä omituinen ajatus: ehkä on koko puku veren tahraama, ehkä on siinä pilkkuja kaikkialla, vaikkei hän voi nähdä niitä, syystä että

hänen havaintokykynsä on heikontunut, särkynyt ... hänen järkensä pimittynyt ... samalla hän muisti, että kukkarokin oli ollut veressä. "Ha, silloin on taskussakin veren merkkiä, sillä pistin sen sinne sellasenaan!" Heti käänsi hän taskun nurin ja — aivan oikein, vuorissa näkyi veren merkkejä! — "Enpä ole vielä menettänyt järkeäni vallan kokonaan, koska itse tulin ajatelleeksi tuollaista!" sanoi hän riemuissaan itsekseen, hengittäen kevyemmin ja syvemmin, "minulla oli vain kuumeentapainen heikkous, hetkinen hajamielisyys," ja hän repi pois koko vasemman taskun vuorin housuistaan. Tällä hetkellä lankesi valonsäde hänen vasemmalle saappaalleen; sukalla, joka näkyi saappaasta, oli myös verisiä merkkejä. Hän veti saappaan jalastaan — aivan oikein, koko sukan varvaspuoli oli veren tahraama; hän oli kaiketikin astunut liian varomattomasti verilätäkköön... "Mutta miten oli nyt meneteltävä? Minne panen sukan, taskun, rääsy?"

Hän otti kaikki käteensä ja seiso i keskellä huonetta. "Uuniinko? —Mutta uunia aletaan kaikkein ensin ää tarkastaa. Polttaako? — Mutta millä?" Hänellä ei ollut koskaan tikkuakaan. "Ei, silloin on parasta mennä ulos ja heittää pois kaikki johonkin. Niin, parasta kai on heittää pois!" toisti hän istuutuen taas sohvalle. — "Ja se on tehtävä heti, tuhlaamatta minuttiakaan!" Mutta sen sijaan että olisi tehnyt sen, vaipui hänen päänsä yhä enemmän patjalle, taas värisytti häntä tuo tavaton vilu, taas veti hän päällysnutun päälleen. Ja kauvan, usean tunnin ajan, pyöri hänen päässään: "Nyt, heti, tuhlaamatta hetkeäkään, on minun lähde ttävä jonnekin ja heitettävä pois kaikki, pois, näkyivistä, pian, pian!" Hän koetti usean kerran kohottautua sohvalta, mutta ei voinut sitä. Kiivas ovelle koputtaminen herätti hänet vihdoin tykkänään.

— No, avaa toki, vai oletko kuollut? Aina hän nukkuukin! huusi Nastasja lyöden kädellään ovea. — Kaiket päivät nukkuukin kuin koira! Kyllä oletkin koira! Etkö avaa? Kello käy jo yhdettätoista.

— Ehkei hän ole kotona, sanoi miehen ääni.

— Haa! Talonmiehen ääni!... Mitä hän tahtonee?

Hän hypähti pystyyn ja istuutui sohvalle. Sydän tykytti niin kiivaasti, että rintaa pakotti.

— Hänelläpä on säppi kiinni? lausui Nastasja — kas vaan, alkaa sulkeutua säpin taakse! Tahdot kai, että sinut kannetaan ulos sieltä? Avaa, senkin pukari, herää!

— Mitähän he tahtonevat? Miksi tulee talonmies? Kaikki mahtaa olla tiedossa jo. Avannenko vai asettunen ko vastarintaan? Käyköön miten tahansa...

Hän nousi, kumartui ja veti säpin auki.

Koko huone oli niin pieni, että voi avata säpin nousematta pois sohvalta.

Aivan oikein: talonmies ja Nastasja.

Nastasja katsahti häneen niin omituisesti. Hän katseli kehottavin ja päättäväisin silmäyksin talonmiestä. Tämä ojensi hänelle harmaan, kokoon käärityn paperin, joka oli sinetöity tavallisella kirjelakalla.

— Tiedonanto konttorista, sanoi hän ojentaessaan paperin.

— Mistä konttorista?...

— Poliisilta, poliisikonttorista. Mistäs muusta konttorista?...

— Tuleeko minun mennä poliisikonttoriin?... Miksi?...

— Mistä minä sen tietäisin? Kun vaativat — niin mene! — Hän katseli Raskolnikovia tarkkaavasti, katsahti ympärilleen ja kääntyi lähtemään.

— Sinä kai olet hyvin sairas? huomautti Nastasja yhäti katsellen Raskolnikovia. Talonmies käänsi vielä kerran päätään ja katsoi häneen.

— Eilisestä asti on hänellä ollut kuume, lisäsi Nastasja.

Raskolnikov ei vastannut, piti vain paperia kädessään sinettiä murtamatta.

— Älä vielä nouse! jatkoi Nastasja säälivästi nähdessään Raskolnikovin aikovan laskea jalkansa sohvalta. — Jos olet sairas, niin älä mene, eihän siinä ole henki kysymyksessä! Mutta mitä sinulla on käsissäsi?

Raskolnikov katsoi. Oikeassa kädessään oli hänellä nuo leikkaamansa rääsyt, sukka ja pois repimänsä taskunvuori. Hän oli nukkunut ne kädessä. Myöhemmin tuumiskellessaan tätä muisti hän, että puolinukuksissaan, kuumeessa oli puristellut käsissään niitä lujemmin ja lujemmin ja oli sillä lailla herännyt.

— Kas, mitä rääsyjä hän on kasannut ja nukkuu ne kädessään, ikäänkuin ne olisivat jokin aarre... Ja Nastasja nauroi sairaloisen hermostunutta nauruaan. Heti työnsi Raskolnikov ne kaikki viittansa alle ja alkoi tuijottaa Nastasjaan. Vaikkakaan hän ei tällä hetkellä kyennyt vetämään mitään järkevää johtopäätöstä, ymmärsi hän kuitenkin, ettei ihmistä kohdeltaisi niin lempeästi, jos aijottaisiin vangita hänet. — "Mutta ... poliisi?"

— Etkö tahdo teetä? Tahdotko? Minä tuon sitä; sitä on hieman jällellä...

— En ... minä lähden; lähden heti, mutisi hän nousten seisomaan.

— Mahtanetko päästä portaita alas?

— Minä menen...

— Tee kuten tahdot.

Nastasja meni talonmiehen luo. Raskolnikov laahautui ikkunan ääreen katsellakseen kädessään olevia rääsyjä. — "Niissä on pilkkuja, vaikeikaan niin huomattavia; kaikki on niin likasta ja haalistunutta. Joka ei sitä tiedä, ei myöskään näe sitä. Nastasja ei siis, Jumalan kiitos, ole voinut nähdä niin pitkän matkan päästä." Sitten avasi hän vapisevin käsin poliisin kirjeen ja alkoi lukea; hän luki kauvan, ennenkuin hän vihdoinkin ymmärsi. Se oli tavallinen kutsumus poliisitoimistosta saapua sinne kello puoli kymmenen.

"Mutta mitä se merkitsee? Minulla ei ole vielä koskaan ollut mitään tekemistä poliisin kanssa! Ja miksi juuri tänään?" kysyi hän itseltään rauhattomana. "Jumalani, jospa se vain loppuisi!" Hän aikoi juuri heittäytyä polvilleen rukoillakseen, mutta hänen täytyi hymyillä, ei rukoukselle, vaan itselleen. Hän pukeutui nopeasti. "Jos nyt kerran olen hukassa, niin olkoon niin! Vedänpö sukan jalkaani? Silloinhan se ehkä likaantuu vielä enemmän, niin että jäljet häviävät." Mutta tuskin oli hän vetänyt sen jalkaansa, ennenkuin hän veti sen pois inhon tuntein. Mutta ajateltuaan, ettei hänellä ollut toistakaan, veti hän sen uudelleen jalkaansa ja hymyili taas. "Kaikki on vain kuitenkin ehdollista, relativista, vain jotain pintapuolista!" ajatteli hän ohimennen, vavisten koko ruumiiltaan. "Nythän olen sentään vetänyt sen jalkaani, täytyyhän minun se vetää vihdoin kuitenkin jalkaani!" Hymyily vaihtui heti epätoivoon. "Ei, minulla ei ole voimia," ajatteli hän. Kuume saattoi hänen päänsä pyörryksiin. "Se on loukku! He tahtovat houkutella minut sinne ja äkkiä vallata minut," jatkoi hän mennessään portaita alas. "Pahinta kuitenkin, että olen kuumeen sokasema ... voin vielä tehdä jonkun tyhmyyden"...

Portaissa hän muisti, ettei hän ollut kätkenyt tavaroita paremmin seinäpaperin taakse ja että hänen poissa ollessaan mahdollisesti voitaisiin toimeenpanna kotitarkastus. Hän mietti ja pysähtyi. Mutta hänet oli vallannut sellainen epätoivo ja välinpitämättömyys omasta mielestään varman hukkansa vuoksi, että hän menetti kaiken toivonsa ja kulki edemmäs.

— "Jospa se vain loppuisi!"

Kadulla oli taas sietämätön kuumuus; eikä yhtä sadepisaraakaan koko näinä päivinä! Sama tomu, kalkki ja savi, sama puotien ja oluttupien löyhkä, juopuneita miehiä joka askeleella, husaareita ja puolijuopuneita ajureita. Aurinko poltti hänen silmiään niin että teki kipeätä, ja hänen päätään pyörrytti — hän tunsu aivan samaa kuin sellainen kuumeessa oleva, joka kulkee ulkona kauniina, aurinkoisena päivänä.

Tultuaan sen *eilisen* kadun kulmaan, katseli hän tuskallisen liikutettuna *sitä* taloa ... ja käänsi heti pois silmänsä.

— "Jos he kysyvät, sanon sen ehkä," ajatteli hän lähetessään poliisikonttoria.

Poliisikonttori oli hänen asunnostaan ehkä neljännesvirstan päässä. Se oli aivan äskettäin muutettu erään uuden talon neljänteen kerrokseen. Entisessä huoneustossa oli hän ollut kerran ennen, joskin sangen kauvan sitten. Tultuaan porttikäytävään, näki hän oikealla portaat, josta eräs mies tuli kirja kädessä — talonmies siis; konttorikin on siis myös tässä, ja hän astui portaita ylös. Kysyä hän ei tahtonut.

— "Menen sisään, lankean polvilleni ja kerron, kaikki"... ajatteli hän noustessaan neljänteen kerrokseen.

Portaat olivat ahtaat ja märät. Kaikki neljännen kerroksen keittiöt olivat näitten portaitten varrella ja olivat avoinna melkein koko päivän. Senpä tähden olikin ilma sangen painostava. Lakkaamatta kulki portaita ylös ja alas talonmiehiä, kirjat kainalossa. Lähettejä ja muuta kansaa, kumpaakin sukupuolta, tuli ja meni. Konttorin ovi oli samaten avoinna. Täällä oli muutamia talonpoikia odottamassa. Myös täällä oli sangen painostavaa ja sitä paitsi oli sangen vaikeata hengittää äsken maalattujen seinien väristä lähtevän hajun vuoksi. Odotettuaan hetken päätti hän astua lähimpään huoneeseen. Kaikki kamarit olivat tuiki pieniä ja matalia. Kiusallinen rauhattomuus johti hänet edemmäs, kukaan ei kiinnittänyt häneen huomiotaan. Toisessa huoneessa oli joitakin kirjureita, jotka olivat vain hieman paremmin puettut kuin hän.

— Mitä tahdotte?

Hän näytti kirjettään.

— Te olette ylioppilas? kysyi kirjuri katsellen kirjettä.

— Niin, entinen ylioppilas.

Kirjuri katsahti häneen, mutta ilman erikoista uteliaisuutta. Hän oli inhottavan näkönen mies, ja kasvonilmeensä oli muuttumaton.

— "Häneltä en saa tietää mitään; hänestä on kaikki samantekevää," ajatteli Raskolnikov.

— Menkää tuonne, sihteerin luo, sanoi kirjuri, osottaen sormellaan viimeistä huonetta.

Hän meni tuohon huoneeseen (neljänteen järjestyksessä); se oli ahdas ja täynnä ihmisiä, joiden joukossa oli joitakin paremminkin puettuja. Heidän joukossaan oli pari naistakin; toinen surupukunen ja köyhästi puettu, istui pöydän ääressä vastapäätä sihteeriä ja kirjoitti tämän sanelun mukaan. Toinen naisista oli sangen paksu, punakka — ja pilkkunaamainen, näyttäen sangen arvossa pidetyltä naiselta. Hän oli sangen komeasti puettu: hänellä oli niin suuri rintaneula kuin teevati; hän oli syrjässä ja odotti jotakin. Raskolnikov työnsi kirjeen sihteerille. Tämä katsahti siihen; sanoi: "saatte odottaa" ja jatkoi saneluaan surupukuselle naiselle.

Raskolnikov hengitti keveämmin. "Se ei siis ole varmaa." Hän alkoi rohkaistua ja päätti olla varoillaan.

"Pieninkin tyhmyys, vähinkin varomattomuus voi saattaa minut hukkaan! Hm!... Vahinko vain, ettei täälläkään ole raitista ilmaa," lisäsi hän, "se on niin ummehtunutta! Päättäenkin vielä pyörryttää ... ja entäpä järkeni!"...

Hän tunsi olevansa tavattoman pyörryksissä. Hän epäili, voisiko hän hallita itseään. Jospa hän vain olisi osannut kiinnittää ajatuksensa johonkin pikkuseikkaan, johonkin vähäpätöiseen asiaan, mutta se ei onnistunut hänelle. Muuten huvitti häntä sihteeri; hän olisi mielellään tahtonut lukea jotakin hänen piirteistään, tahtonut silmätä hänen sisimpäänsä. Hän oli nuori mies, noin yhdenkolmatta vuotias, mutta hän näytti vanhemmalta; hän oli tummahko ja kasvonsa olivat ilmeikkäät. Hänen pukunsa oli uuden kuosin mukainen ja keikaileva, hänellä oli jakausta niskassa, tukka oli huolellisesti kammattu ja pomadoitettu; sitä paitsi oli hänellä mitä huolellisimmin pestyissä sormissaan useita sormuksia ja liivillä kultaset kellonperät. Erään läsnäolevan muukalaisen kanssa puhui hän jokusen sanan ranskaakin, eikä niinkään huonosti.

— Luisa Ivanovna, tehkää hyvin ja istukaa, sanoi hän kääntyen tuon komean, punakan naisen puoleen, joka ei ollut uskaltanut istua, vaikka hänen vieressään oli tuoli.

— Ich danke (kiitos), sanoi puhuteltu ja istuutui silkkipukuaan kallistellen tuolille. Hän täytti melkein puoli huonetta ja tuoksui hajuvedelle. Hän näytti ujostelevan sitä, että otti niin suuren alan ja tuoksui hajuvedelle, mutta hymyili puoleksi surullisesti, puoliksi julkeasti ja oli rauhaton.

Surupukunen nainen oli lopettanut kirjottamisensa ja nousi. Äkkiä astui sisään eräs nuori upseeri jotenkin meluisasti ja omavaltasesti, kohautellen olkapäitään joka hetki, heitti lakkinsa pöydälle ja istuutui nojatuoliin. Kun tuo komeapukunen nainen huomasi hänet, hypähti hän tuoliltaan ja alkoi notkistaa polviaan erikoisen ihastuneena, mutta upseeri ei ollut huomaavinaan häntä eikä hän uskaltanut istuutua

uudelleen hänen läsnä ollessaan. Upseeri oli piiripäällikön apulainen. Hän oli suora, punaviiksinen, hänen kasvonsa olivat jotenkin ilmeettömät lukuun ottamatta pientä julkeuden piirrettä. Hän katseli syrjästä tyytymättömänä Raskolnikoviin, jonka puku oli niin viheliäinen ja jonka persona arvottomasta ulkonäöstään huolimatta oli sangen huonosti sopusoinnussa sen kanssa. Raskolnikov oli myös niin varomaton, että tuijotti upseeriin liian kauvan, niin että upseeri alkoi tuntea loukkaantuvansa.

— Mitä tahdot? ärjäsi hän, kummastellen luultavasti sitä, ettei moinen ryysyläinen paennut hänen salamoivia silmäyksiään.

— Minut on kutsuttu tänne ... ilmoituksen mukaan... vastasi Raskolnikov rauhallisesti.

— Kysymyksessä on rahain uloshaku ylioppilaalta, kiirehti sihteeri sanomaan avaten paperinsa. — Kas tässä! jatkoi hän heittäen Raskolnikovin eteen paperin sekä osottaen erästä kohtaa — lukekaa!

— "Rahain? Minkä rahain" ajatteli Raskolnikov. — "Mutta silloin se ei ainakaan tarkoita *sitä*." Ja hän vavahti ilosta. Hän tunsi äkkiä niin keventyneensä kuin olisi hänen hartioiltaan otettu pois jokin taakka.

— Ja mihin aikaan teidät kutsuttiin tänne, herrani? huudahti luutnantti, joka — ties mistä syystä — loukkaantui yhä enemmän. — Teidät on kutsuttu tänne kello yhdeksäksi ja nyt käy kello jo kahdettatoista!

— Minä sain kutsun vasta neljännestunti sitten, sanoi Raskolnikov kuuluvasti yli olkain. Hän oli myös suuttunut aivan äkkiä ja odottamatta, mikä muuten tuntui tekevän hänelle hyvää. — Siinä kai on jo tarpeeksi, että ollenkaan tulit tänne, kun olen kuumeessa.

— Tehkää hyvin ja olkaa huutamatta!

— Minä en huuda, vaan puhun vallan levollisesti, mutta te huudatte minulle; olen ylioppilas enkä suvaitse, että minulle huudetaan!

Apulainen oli niin tulistunut, ettei hän ensi hetkenä saanut sanoja suustaan, hän sähisi vain ja hypähti paikaltaan.

— Olkaa hyvä ja vaijetkaa! Te olette oikeudessa! Ei törkeyksiä, herrani!

— Myös te olette oikeudessa, huusi Raskolnikov hänelle, — ja te ette ainoastaan huuda, vaan vieläpä poltatte paperossia, poljette siis kaiken sopivaisuuden jalkainne alla!

Tämän sanottuaan tunsi Raskolnikov erityistä mielihyvää.

Sihteeri katseli heitä kumpaakin hymysuin. Tulinen luutnantti oli ilmeisesti nolostunut.

— Se ei koske teihin! huusi hän vihdoin sangen kovaan; — kas tässä, tahdotteko tunnustaa tämän vaatimuksen, joka on jätetty teitä vastaan? Näyttäkää se hänelle, Aleksander Grigorjevitsh. Valitus teitä vastaan! Ette maksa! Siitä sen näkee, millainen te olette!

Mutta Raskolnikov ei enää kuunnellut häntä, vaan tarttui kiihkeästi paperiin, etsien nopeasti ratkaisua. Hän luki sen kertaalleen, kaksi kertaa — mutta ei ymmärtänyt mitään.

— Mikä tämä on? kysyi hän sihteeriltä.

— Teiltä vaaditaan rahoja erään velkakirjan perusteella. Teidän tulee joko suorittaa summa sekä kaikki kustannukset tai täytyy teidän jättää kirjallinen selitys siitä, milloin kykenette sen maksamaan, sitä paitsi tulee teidän suostua olemaan jättämättä pääkaupunkia ja olemaan sekä myymättä irtainta omaisuuttanne tai olemaan menettämättä sitä muuten ennenkuin olette suorittanut veikanne. Takaajalla sitävastoin on oikeus myyttää irtain omaisuutenne ja menetellä teidän suhteenne lain mukaan.

— Niin, mutta ... minulla ei ole velkaa kenellekään.

— Se ei koske meihin. Meillä on maksettavaksi langennut ja lain mukaan protesteerattu velkakirja, sadanviidentoista ruplan suuruinen, jonka te olette antanut kolleginasessori Sarnitsinin leskelle yhdeksän kuukautta sitten, ja me toivomme nyt, että annatte selityksen sen johdosta.

— Mutta sehän on emäntäni?

— Entäpä sitten, jos onkin emäntänne?

Sihteeri katsahti häneen sääliväinen hymy huulillaan aivan kun oppilasta, joka suorittaa ensi koettaan, ja aivan kuin olisi hän mielinyt sanoa: "No, miltä tuntuu?" Mutta mitä välitti Raskolnikov nyt yhdestä velkakirjasta, tavarain ulosmittauksesta!... Eihän nyt kannattanut tulla levottomaksi moisen asian tähden ja kiinnittää siihen huomiotaan! Hän seisoi siinä, luki, kuunteli, vastasi, vieläpä kysyikin, mutta kaikki kävi koneellisesti. Itsesäilytysvietin voitto, pelastuminen äsken uhanneesta vaarasta valtasi tällä hetkellä kaikki hänen aatoksensa. Hän tunsu hetken suoranaista, puhtaasti eläimellistä iloa. Mutta samassa syntyi konttorissa tavaton melu. Luutnantti, joka vielä oli sangen suuttunut sen halveksumisen johdosta, jota äsken oli saanut kokea, ja joka oli uudelleen ryhtynyt korjaamaan loukattua itserakkauttaan,

purki nyt kaiken sappensa tuolle onnettomalle, koreiluhaluselle naiselle, joka oli aina hänen sisään tulostaan saakka vilkunut häneen tuo hullunkurinen nauru suupielissään.

— Ja sinä, senkin tolvana, huusi hän äkkiä täyttä kurkkua hänelle (surupukunen nainen oli jo poistunut), — mitä tapahtui sinun luonasi viime yönä? Mitä? Taas häpeällinen skandali, jonka saattoi kuulla kadun toiselle puolelle! Taas tappelua ja juopumista! Mielesi kai tekee päästä vankilaan? Ja kuitenkin olen sanonut sinulle, kuitenkin olen jo varottanut sinua kymmenen kertaa, mutta yhdennellätoista kerralla et välttä rangaistusta. Ja sentään olet sinä taas täällä, senkin tolvana!

Paperi putosi Raskolnikovin käsistä ja hän katseli kummastellen tuota komeata naista, jonka osaksi tuli niin paljon solvaussanoja. Mutta pian hän käsitti, mistä oli kysymys ja asia alkoi heti huvittaa häntä. Hän kuunteli tyytyväisenä ja olisi mielellään nauranut, sangen mielellään nauranut! Kaikkia hänen hermojaan tempoi.

— Ilja Petrovitsh! alkoi sihteeri rauhottavasti, mutta oli pakotettu keskeyttämään ja odottamaan sopivampaa hetkeä, sillä tuon tulisen luutnantin voi saada lauhtumaan ainoastaan käyttämällä kouriin tuntuja keinoja; sen hän tiesi kokemuksesta.

Nainen alkoi heti rajuilman syntyessä vavista kuin haavanlehti; mutta omituista kyllä, mitä lukuisemmiksi ja kaksimielisemmiksi solvaukset kävivät, sitä rakastettavampi ilme väikkyi hänen kasvoillaan, sitä lumoavammaksi kävi hänen hymyilynsä jyrisevän luutnantin edessä. Hän keikkui paikallaan, notkisti polviaan lakkaamatta ja odotti kärsivällisesti sitä hetkeä, jolloin hänen olisi sopivaa ottaa puheenvuoro itselleen; vihdoinkin täytyikin hänen odottamansa toive.

— Ei minun luonani ollut mitään melua ja tappelua, herra kapteeni, alkoi hän äkkiä laverrella luonnollisestikin pannen aito saksalaisen painon sanoilleen, mutta silti puhuen sujuvasti venäjää, — eikä mitään, mitään skandalia. Jo tullessaan he olivat juovuksissa, sanon minä herra kapteeni, enkä minä voi sille mitään, en hitustakaan... Taloni on siivo, herra kapteeni, ja kansaa minä kohtelen hyvin, herra kapteeni, enkä minä pidä skandalista, en, minä en pidä ollenkaan skandalista. Mutta jo tullessaan he olivat juovuksissa ja kuitenkin pyysivät he sitten kolme pulloa lisää, ja sitten nosti eräs heistä jalkansa pianolle ja alkoi soittaa jalkoineen, ja eihän se käy laatuun siivossa talossa. Hän vallan särki pianon ja se ei suinkaan ole sopivaa käyttäymistä ... sen sanoin myös heille. Sitten hän otti pullon ja löi sillä heitä kaikkia selkään. Ja kun minä sitten kutsuin talonmiehen ja kun Kalle tuli, iski hän Kallen silmän siniseksi, samaten myös Henrieten silmän siniseksi ja minua iski hän viidesti korvalle. Ja sehän ei ole kaunista käyttäytymistä siivossa talossa, herra kapteeni, ja minä huusin. Mutta hän avasi kanavan puoleisen ikkunan ja alkoi röhkkiä kuin porsas, niin että vallan hävetti. Ja

miten voikaan hän ruveta matkimaan porsasta ikkunassa! Hyi, hyi, hyi! Ja sitten tarttui Kalle hänen frakkiinsa takaapäin ja veti hänet pois ikkunasta —niin, se on toden totta, herra kapteeni — mutta sattui silloin särkemään hänen takkinsa. Silloin hän huusi, että meidän oli maksettava hänelle viisitoista ruplaa korvausta siitä. Ja minun olikin annettava hänelle viisi ruplaa, herra kapteeni, takista. Ja sitten sanoi hän kirjottavansa meistä sanomalehteen, sillä, sanoi hän, "teistä saan kirjottaa kyllä mihin lehteen tahansa," sanoi hän.

— Hän on siis joku sanomalehtisepustelija?

— Niin, herra kapteeni, ja hän on niin julkea vieras, herra kapteeni, kun hän on siivossa talossa...

— No, no, no! Riittää jo! Mutta minähän olen jo sanonut sinulle, sanonut, sanoinhan minä jo sinulle...

— Ilja Petrovitsh! lausui sihteeri uudelleen merkitsevästi. Luutnantti katsahti häneen nopeasti; sihteeri nyökkäsi kevyesti päällään.

— ... sanonpa sinulle vielä kerran, arvoisa Lovisa Ivanovna, ja viimeisen kerran sanon sinulle, jatkoi luutnantti rauhallisemmin, —että jos sinun "siivossa talossasi" tapahtuu vielä kerrankaan mitään konnankujeita, niin vedän sinut itsesi edesvastuuseen. Vai niin, hän oli kirjailija, tekijä, joka maksatutti itselleen viisi ruplaa takkinsa liepukkeesta "siivossa talossa"? Niin, sellaisia ne herrat kirjailijat ovat! — Ja hän heitti ylenkatseellisen silmäyksen Raskolnikoviin. — Toissa päivänä sama näytös eräässä ruokapaikassa — oli syönyt päivällisen, mutta ei tahtonut maksaa; kirjoitan teistä sanomalehteen, sanoi hän. Höyrylaivassa solvaili eräs toinen toissa viikolta erästä kunniallista valtioneuvoksen perhettä, rouvaa ja tytärtä, mitä katalimmalla tavalla. Eräänä päivänä ajettiin eräs sellainen ulos eräästä konditoriasta. Sellaisia ne ovat kaikki nuo herrat kirjailijat, sepustelijat, ylioppilaat ja sanomalehtikirjottajat ... hyi! Ja sinä, mene tiehesi! Tulen kyllä itse luoksesi ... ole silloin varoillasi! Kuulitko?

Luise Ivanovna alkoi yhä enenevällä nopeudella kumarrella kaikille suunnille ja kumarteli tällä lailla aina ovelle saakka. Mutta siinä hän törmäsi selällään erästä komeata upseeria vastaan. Tällä oli terveet kasvot, paksu, vaalea ihoparta. Tämä upseeri oli Nikodin Fomitsh, neljännestarkastaja. Luise Ivanovna kumarsi nopeasti, melkein maahan saakka ja hypäten nopein, kevein askelin lennähti ulos konttorista.

— Taas melua, taas ukkosta ja salamoita, rajusäätä ja tuuliaispäätä! lausui Nikodin Fomitsh, kääntyen rakastettavasti ja ystävällisesti Ilja Petrovitshin puoleen, — taas sydän katkeroittunut, taas kuohahtanut! Kuulin sen jo alas portaihin.

— Mitä vielä! sanoi Ilja Petrovitsh ylhäisen välinpitämättömänä ja meni muutamit paperit kädessä erään toisen pöydän ääreen kohautellen olkapäitään askeleittensa mukaan. — Katsokaa tänne, tehkää hyvin: herra kirjailija, entinen ylioppilas, ei maksa, antaa velkakirjan, ei tahdo muuttaa, useita valituksia!... Kuitenkin tunsi hän loukkaantuneensa, syystä että poltin paperossia hänen läsnä ollessaan! Itse viettää hän huikentelevaa elämää. Suvaitkaa katsoa häneen, kas tuollainen on niitten herrojen miellyttävä ulkomuoto.

— Köyhyys ei ole mikään rikos, ystäväni, siten sen asian laita on! Sinä olet kuin ruuti, etkä voi kärsiä loukkauksia. Te luultavasti tunsitte hänen jollakin lailla loukanneen teitä, ettekä voinut hillitä itseänne, jatkoi Nikodin Fomitsh kääntyen suoraan Raskolnikovin puoleen; — Mutta se oli sangen pahoin. Vakuutan teille, että hän on rakastettavin ihminen maailmassa, mutta yhtä tulenarka kuin ruuti, kuin puhdas ruuti! Syttyy, säkähtää — ja sitten se on siinä! Häipyi kuin tuuleen! Mutta loppujen loppu on, että hänellä on sydän puhdasta kultaa! Jo hänen rykmenttiverinsa kutsuivat häntä vain "luutnantti Ruudiksi".

— Ja sellainen rykmentti kuin se oli! huudahti Ilja Petrovitsh sangen tyytyväisenä sen johdosta, että häntä niin mielusasti mairiteltiin, mutta kuitenkin vielä happamana.

Raskolnikovin teki mieli sanoa heille kaikille jotakin mieluista.

— Suokaa anteeksi, herra kapteeni, alkoi hän vällan vapaasti, kääntyen äkkiä Nikodin Fomitshin puoleen, — ajatelkaa asemaani... Sangen mielelläni pyydän herralta anteeksi, jos olen loukannut. Olen köyhä, sairas ylioppilas — köyhyyden musertama. Entinen ylioppilas, koska en enää kykene ansaitsemaan elantoani, mutta saan rahaa ... ja silloin maksan. Minulla on äiti ja sisar R:n kuvernementissa ... he lähettävät minulle rahaa, jolloin voin maksaa. Emäntäni on sangen taipusa, mutta hän on suuresti pahottunut, syystä että olen menettänyt opetustuntini, enkä ole maksanut mitään neljään kuukauteen, eikä hän ole lähettänyt minulle ruokaakaan... Minä en käsitä ollenkaan, mikä vekseli se on! Hän vaatii minulta nyt maksua vekselin nojalla, mutta miten minä voin maksaa ... tuomitkaa itse!...

— Mutta eihän se ole meidän asiamme — koetti sihteeri huomauttaa.

— Suvaitkaa, suvaitkaa! Olen vällan samaa mieltä kanssanne, mutta antakaa minun silti selittää, keskeytti hänet taas Raskolnikov, silti kääntymättä hänen puoleensa — hän puhui vain Nikodin Fomitshille ja ehkä myös Ilja Petrovitshille, vaikkakin tämä oli kaiken aikaa selailevinaan papereita ja ollenkaan huomaamatta häntä —, suokaa minun selittää puolestani, että olen jo kolme vuotta asunut nykyisen emäntäni luona, aina siitä saakka kuin tulini kaupunkiin ja ennen ... ennen ... miksi sitä kieltäisin, heti

alussa lupasin naida hänen tyttärensä, lupasin sen suullisesti, vallan vapaaehtaisesti ... hän oli tyttö ... muuten pidin hänestä ... joskaan en ollut niin rakastunut häneen ... sanalla sanoen: nuoruus! Sanonpa teille, että siihen aikaan oli luottoni emännän silmissä hyvä, sangen hyvä; vietin siihen aikaan onnellista elämää ... olin sangen kevytmielinen...

— Teiltä ei vaadita ollenkaan moisia läheisiä asioita, herrani, eikä meilläkään ole aikaa kuunnella niitä, keskeytti Ilja Petrovitsh hänet karkeasti ja kylmästi, mutta Raskolnikov keskeytti hänet innostuneena, vaikkakin hänen näytti olevan sangen vaikeata puhua:

— Mutta suvaitkaa, suvaitkaa minun kertoa vaiheeni kaikki sellaisina kuin ne ovat olleet ... vaikka olenkin samaa mieltä kuin te, että on vallan tarpeetonta puhua kaikkea tätä — mutta vuosi sitten kuoli tuo tyttö lavantautiin, mutta minä jäin asumaan entisen emäntäni luo kuten ennenkin, ja kun hän muutti nykyiseen asuntoonsa sanoi hän sangen ystävällisesti minulle ... että hän luotti minuun ... mutta kysyi silti, enkö ehkä tahtoisin antaa velkakirjaa sadasta viidestätoista ruplasta, minkä summan silloin olin velkaa hänelle. Suokaa anteeksi, sanoi hän nimenomaan, heti kun olen antanut hänelle moisen paperin, saisin joutua hänelle velkaan miten paljon tahansa, eikä hän koskaan puolestaan ... ne olivat hänen omat sanansa ... käyttäisi tuota paperia, vaan minä saisin maksaa milloin tahtoisin... Ja nyt, kun olen menettänyt opetustuntini, kun ei minulla ole mitään syötävää, silloin vaatii hän suoritusta... Mitä tulee minun sanoa tällaisesta?

— Kaikki nuo tunteelliset yksityiskohdat eivät ollenkaan koske meihin, herrani, keskeytti Ilja Petrovitsh hänet kylmästi, — teidän on jätettävä kirjallinen tunnustus ja sitoumus; teidän rakkautenne ei koske meihin sen enempää kuin kaikki nuo tragilliset kuvailutkaan.

— No, mutta sinähän ... olet kovin julma... mutisi Nikodin Fomitsh istuutuen pöydän ääreen ja alkaen myös kirjoittaa. Hän vähän häpesi.

— Kirjottakaa tähän, sanoi sihteeri Raskolnikoville.

— Mitä minä kirjoitan? kysyi hän sangen karkeasti.

— Minä kyllä sanelen.

Raskolnikovista tuntui siltä kuin kohtelisi sihteeri häntä nyt halveksuvammin, kun oli ilmaissut sorretun tilansa, mutta, omituista kyllä, tuntui tämä hänestä nyt vallan samantekevältä. Jos hän olisi vain hitustakaan ajatellut asiaa, olisi hän varmaankin kummastellut sitä, miten hän ylipäänsä oli voinut puhua heidän seurassaan sillä lailla kuin oli tehnyt ja esittää heille tunteitaan. Mistä johtui tämä tunteellisuus niin äkkiä?

Niin, vaikkapa huone ei olisikaan ollut täynnä poliisimiehiä, vaan hänen läheisimpiä ystäviään, ei hänellä nyt olisi varmastikaan ollut yhtäkään inhimillistä sanaa sanottavana heille, sellainen tyhjyys oli äkkiä vallannut hänet. Mitä kiusallisimman ja pitkällisimmän yksinäisyyden ja hylkäämisen välinpitämätön tunne oli äkkiä vallannut hänen sielunsa. Se ei ollut siitä johtunutta häpeän tunnetta, että paljasti köyhyytensä Ilja Petrovitshin tapaselle, tai että tuo luutnantti nyt riemuitsi hänen tähtensä, jossa nyt oli tapahtunut niin lapsellinen muutos. Oi ei, mitä välitti hän nyt omasta häpeästään, kaikesta kunnianhimosta, noista luutnanteista, veloistaan, polisikonttorista, y.m. Vaikkapa hänet olisi tällä hetkellä tuomittu polttorviolle, olisi hän tuskin voinut liikkua, tuskin voinut kuulla tuomiota. Jotakin aivan vierasta, uutta, odottamatonta ja ennen vallan kokematon oli tapahtunut hänessä. Se ei ollut mikään todellinen vaisto ... ainoastaan selvä, sisällinen tunne siitä, ettei enää koskaan saa löpötellä moisia tunteellisia purkauksia kuin nyt näille polisikonttorin henkilöille, vaikkapa siellä olisi virkahenkilökunnan asemasta veljiä ja sisaria; ei nyt eikä koskaan tulevaisuudessa. Hän ei ollut tuntenut koskaan tähän saakka niin omituista ja kauheata tunnetta, ja enemmän kiusallista oli tässä tunne kuin tajunta ja käsitys; hän ei ollut elämässään tähän asti tuntenut suurempaa, tuskallisempaa tunnetta.

Sihteeri alkoi sanella hänelle kovaan sellaista selitystä varten, jota tällaisissa tapauksissa käytetään, seuraavalla tavalla:

Minä en voi maksaa nyt, mutta sitoudun tekemään siksi ja siksi ajaksi, en poistu kaupungista, en myy omaisuuttani enkä anna sitä pois j.n.e.

— Mutta ettehän osaa kirjottaa, kynähän putoo kädestänne! huomautti sihteeri tarkastellen uteliaasti Raskolnikovia. — Oletteko sairas?

— Kyllä ... pääni on pyöräyksissä ... sanelkaa edemmäs!

— Se on jo valmis; kirjottakaa nimenne sen alle.

Sihteeri otti paperin ja alkoi hommata muuta.

Raskolnikov pani kynän pois, mutta sen sijaan että olisi noussut ja lähtenyt tiehensä, nojasi hän kyynäpäillään pöytään ja tuki päätään käsillään. Hänestä tuntui siltä kuin olisi hänen ohimoihinsa isketty naula. Omituinen ajatus pyöri hänen päässään: nousta heti ja mennä Nikodin Fomitshin luo kertomaan hänelle kaikki, mitä oli tehnyt eilen, kaikki, kaikki yksityiskohdatkin — sitten viedä hänet kotiinsa ja osottaa hänelle siellä nurkassa seinäpaperin takana olevat tavarat. Himo tehdä tämä oli niin voimakas, että hän jo oli nousemaisillaan sitä tekemään. — "Eiköhän minun sentään olisi parasta odottaa vielä minuutti?" ajatteli hän. — "Ei, mieluummin olla tykkänään

ajattelematta ja antaa olla sellaisenaan!" Mutta äkkiä jäi hän seisomaan kuin kiinninaulattuna. Nikodin Fomitsh puhui kiihkeästi Ilja Petrovitshin kanssa ja hän sattui kuulemaan seuraavat sanat:

— Ei se ole mahdollista, kyllä heidät on molemmat päästettävä vapaiksi. Ensinnäkin kaikki puhuu moista otaksumaa vastaan; päätä itse: miksi olisivat he kutsuneet talonmiestä, jos he sen olisivat tehneet? Ehkä puhdistautuakseen? Tai viekkaudestako? Ei, se olisi liian viekasta! Ja vihdoinkin, molemmat talonmiehet ja eräs nainen ovat nähneet ylioppilas Pestrjakovin portilla hänen sisään mennessään; hän meni kolmen tuttavansa kera ja erosi heistä vallan portin edustalla, kysyen samalla talonmieheltä asuntoa tuttaviansa läsnäollessa. No, jos joku kyselee asuntoa, onko hänellä silloin semmoset aikeet? Ja Koch — ennen vanhuksen luo menoaan istui hän puolen tunnin ajan tuon hopeatyöntekijän luona ja läksi sinne tasan neljännestä vailla kahdeksan. Ajatelkaahan nyt...

— Mutta suo anteeksi, miten voidaan selittää sellainen vastatodiste: he väittävät itse, että he jyskyttivät ovea ja että se oli suljettu sisäpuolelta — ja kolmen minuutin kuluttua siitä heidän palatessaan talonmiehen kera tapaavat he oven avoinna?

— Siinä juuri solmu onkin: murhaaja oli joka tapauksessa siellä sisässä ja oli pannut oven säppiin sisästä päin; hänet olisi varmastikin saatu kiinni, ellei Koch olisi ollut kyllin tyhmä lähteäkseen myös alas. Mutta sitä murhaaja käytti hyväkseen ja hiipi heidän ohitsensa johonkin. Koch tekee ristinmerkkejä molemmin käsin ja sanoo: "Jos olisin jäänyt siihen, olisi hän myös iskenyt minut hengiltä kirveellään." Hän aikoo antaa lukea kiitosrukouksen ... hah, haa!

— Eikä kukaan ole nähnyt murhaajaa?

— Miten se olisi mahdollista? Talo on oikea Noakin arkki, huomautti sihteeri, joka oli kuunnellut keskustelua paikaltaan.

— Asia on selvä, asia on selvä! toisti Nikodin Fomitsh kiihkeästi.

— Eipä niinkään, asia on sangen sekava, vakuutti Ilja Petrovitsh.

Raskolnikov otti hattunsa ja meni ovea kohti, mutta ei päässyt sinne saakka...

Tultuaan taas tajuihinsa näki hän istuvansa tuolilla; oikealta tuki häntä joku henkilö ja vasemmalla seisoj eräs toinen kellertävällä vedellä täytetty lasi kädessä; hänen edessään seisoj Nikodin Fomitsh ja katseli häntä tarkkaavasti; hän nousi tuolilta.

— Mitä tämä on, oletteko sairas? kysyi Nikodin Fomitsh jotenkin terävästi.

— Jo kirjottaessaan hän vaivoin voi kulettaa kynää, huomautti sihteeri istuutuen paikalleen ja ruveten uudelleen askartelemaan papereineen.

— Oletteko ollut kauvan sairas? huusi Ilja Petrovitsh paikaltaan, jossa hän istui ja selaili joitakin papereita.

— Eilisestä saakka... mutisi Raskolnikov vastaukseksi.

— Olitteko te ulkona eilen?

— Olin kyllä.

— Sairaana?

— Aivan niin.

— Mihin aikaan?

— Kello kahdeksan illalla.

— Ja missä, suvaitkaa kysyä?

— Kadulla.

— Lyhyesti ja selvästi.

Raskolnikov oli vastannut terävästi ja lyhyesti; hän oli kalpea kuin liinavaate, eikä painanut mustia, kuumeisia silmiään maahan Iljan Petrovitshin katsellessa häntä.

— Hän voi vaivoin seistä jaloillaan, ja sinä... koetti Nikodin Fomitsh huomauttaa.

— Eipä mitään! ... sanoi Ilja Petrovitsh omituisella äänenpainolla. Nikodin Fomitsh aikoi vielä lisätä jotakin, mutta vaikenä nähdessään sihteerin katselevan häntä. Äkkiä syntyi yleinen hiljaisuus; se oli epämieluisa.

— Hyvä, päätti Ilja Petrovitsh — emme tahdo enää kauvemmin pidättää teitä.

Raskolnikov läksi. Hän voi vielä kuulla, miten keskustelu hänen lähdettyään taas äkkiä uudelleen vilkastui ja ylinnä kaikkia kuului Nikodin Fomitshin kysyvä ääni... Kadulla hän tuli täyteen tajuntaansa.

"Kotitarkastus, kotitarkastus, heti kotitarkastus!" toisteli hän itsekseen kiirehtäen kulkuaan. "Senkin ryövärit! Epäilevät!" Entinen pelko valtasi hänet taas kiireestä kantapähän.

II.

"Mutta ehkä kotitarkastus jo oli pidetty? Ehkä tapaan heidät asunnossani?"

Nyt on hän jo huoneessaan. Mitään ei ole tapahtunut, kukaan ei ollut siellä. Eipä hän huomannut Nastasjaakaan. Mutta Herra Jumala! Miten oli hän voinut jättää kaikki nuo tavarat tuonne nurkkaan?

Hän kiirehti kätköpaikkaan ja veti sieltä tavarat seinäpaperin alta pistääkseen ne taskuihinsa. Niitä oli kahdeksan esinettä: kaksi pientä rasiaa, sisältäen korvarenkaita, y.m. — hän ei sitä katsonut — sitten neljä pientä nahkarasiaa, sanomalehtipaperiin käärittyinä, ja vielä jokin esine, ehkä ritarinmerkki, myös käärittyinä sanomalehtipaperiin.

Hän pisti vähän joka taskuun ja tarkasteli, ettei päältä nähden saattaisi havaita mitään. Kukkaron otti hän myös myötäänsä. Sitten hän läksi ja jätti oven tällä kertaa vallan auki.

Hän kulki nopeasti ja vakain askelin, vaikka tunsikin itsensä kuin särjetyksi; mutta hän oli täydessä tajussaan. Hänen ainoana huolenaan oli se mahdollisuus, että häntä voitiin ajaa takaa, että puolen tunnin kuluessa, ehkä neljänneksenkin, voitiin antaa käsky seurata hänen jälkiään; hänen oli siis hinnalla millä tahansa koetettava saada kaikki kätköön niin pian kuin mahdollista. Hänen oli se tehtävä niin kauvan kuin hänellä vielä oli vähinkin määrä fyysillistä ja henkistä voimaa jälellä... Mutta minne hän ne kätkisi?

Sen seikan suhteen oli hän jo kauvan sitten tehnyt päätöksensä: hän heittää kaikki kanavaan — sittenhän kaikki oli loppu! Sen oli hän päättänyt viime yönä kuumeen houreissa ... noina hetkinä, jolloin hän useampaan kertaan koetti rohkaista itseään ja lähteä: "nopeasti, nopeasti, kaikki kätköön!" Mutta se oli helpommin ajateltu kuin tehty.

Hän oli jo harhaillut noin puoli tuntia, ehkä myös kauvemmin, Katarinan kanavan varsilla ja etsinyt jotakin paikkaa, missä voisi päästä veden rajaan. Mutta hänelle ei tarjoutunut mitään tilaisuutta aikeensa toteuttamiseen; joko oli rannassa veneitä tai huuhtoivat pesijättäret siellä liinavaatteitaan, kaikkialla hääri ihmisiä. Joka puolelta olisi voitu nähdä, jos joku olisi laskeutunut rantaan, pysähtynyt ja heittänyt jotakin veteen; se oli mahdotonta. Ja elleivät laatikot vielä sitä paitsi vaipuisi pohjaan, vaan uiskentelisivat pinnalla — mikä oli sangen luultavaa — silloin jokainen heti kiinnittäisi huomionsa niihin. Hänhän sitä paitsi jo nytkin kiinnitti kaikkien ohikulkevien huomion puoleensa; häntä katseltiin ohi mentyäkkin ikäänkuin hän yksinään ansaitsisi huomiota. "Mistä se johtuu, vai kuvittelenko sellaisia vain mielessäni?" — ajatteli hän.

Vihdoin johtui hänen mieleensä, että ehkä oli parasta mennä Nevalle. Siellä ei ollut niin paljon kansaa, siellä ei kukaan kiinnitettäisi huomiota — mutta ennen kaikkea niin

kauvas täältä kuin mahdollista. Hän ihmetteli sitä, ettei jo ennen tullut ajatelleeksi sitä; nyt oli hän hyödyttömästi käyttänyt puoli tuntia vain siitä syystä, että oli yöllä houreissaan päättänyt tulla tälle paikalle. Hän oli sangen hajamielinen ja muistamaton ja tunsi sen hyvin. Mutta nyt oli kiirehdittävä!

Hän kulki Nevalle V——n prospektia myöten. Mutta matkalla mietti hän vielä erästä seikkaa: "Miksi heittää sitä veteen? Eikö olisi parasta kaivaa se jonnekin kauvas maahan, saarille, yksinäiseen paikkaan metsässä jonkun risukon alle ja painaa paikka mieleensä?" Ja vaikka hän tunsi olevansa kykenemätön harkitsemaan kaikkea, selvästi ja perinpohjaisesti, niin tuntui hänestä kuitenkin siltä kuin ei tätä ajatusta vastaan olisi mitään sanomista.

Mutta tätäkään aijettaan ei hän toteuttanut; tultuaan nimittäin V——n prospektin ohi paikalle, huomasi hän vasemmalla alastoman, kiviaidan ympäröimän pihan. Tässä pihassa oli lautojen ympäröimä paikka, jossa oli koottuna joukko rakennustarpeita. Kuvempaa pihalta näkyi savuttunut kivirakennus, luultavasti paja tai konetehtas; kaikki oli hiilenpölyn peitossa. Tässä olisi sopivata heittää kaikki luotaan ja mennä tiehensä.

Hän katseli tarkkaavasti ympärilleen ja kun ei hän nähnyt ketään pihalla, meni hän sinne. Hän oli juuri pistämäisillään käden taskuunsa, kun hän huomasi portin takana suuren, hakkaamattoman kiven, ehkä noin puolen sentnerin painosen; se oli sen kiviaidan vieressä, mikä erotti pihan kadusta. Kadulla kulki väkeä ohi, mutta kukaan ei voinut nähdä sinne, ellei tullut kadulta pihalle; se voi kyllä tapahtua ja siksi oli hänen kiirehdittävä.

Hän kokosi siis voimansa ja hänen onnistui vierittää kivi pois paikaltaan. Sen alla oli syvennys, ja sinne hän heitti kaikki tavarat taskuistaan; kukkaron pani hän päällimmäiseksi. Sitten hän vieritti kiven taas paikalleen ja se meni taas samalle paikalle kuin ennenkin, se oli nyt vain hieman korkeammalla. Hän kokosi multaa ympärille, polki sitä jaloillaan, niin ettei kukaan huomaisi mitään.

Sitten hän läksi paikalta, kääntyen torille. Tavaton ilo valtasi hänet, aivan samallinen kuin äskettäin polisikonttorissa. "Todisteet ovat haudatut!" Kenen mieleen johtuisi etsiä tuon kiven alta; se oli kyllä ollut siinä siitä saakka kuin talo rakennettiin ja saisi ehkä olla samassa paikassa vielä yhtä kauvan. Ja mitä sitten, vaikka tavarat nyt löydettäisiinkin? Kuka ajattelisi juuri häntä? Kaikki jäljet olivat hävitetyt, missä olivat todisteet? Hermostunut hymyily leikitsi hänen huulillaan hänen kulkiessaan torin poikki. Mutta tultuaan K——n bulevardille, missä hän toissa päivänä oli kohdannut tuon tytön, katosi hymy äkkiä. Toiset ajatukset pyörivät hänen päässään. Hänestä oli sangen vastenmielistä mennä nyt tuon penkin ohi, jolla hän oli istunut tytön lähdettyä;

samaten olisi hänestä tuntunut sangen vastenmieliseltä kohdata taas tuo sama poliisi, jolle hän oli silloin antanut nuo kaksikymmentä kopekkaansa. "Piru hänet periköön!"

Hän kulki ja katseli ympärilleen, hajamielisenä ja harmistuneena. Kaikki hänen ajatuksensa liikkuvat nyt ainoastaan yhden seikan vaiheilla — hän tunsi, että se oli pääseikka, että hän nyt, aivan nyt, oli silmä silmäkkäin sen kanssa, muuten ensi kertaa kahdessa kuukaudessa.

"Piru periköön kaikki!" tuli hän äkkiä ajatelleeksi tavattoman katkeroituneena. "No, jos minun sitten tulee alkaa uutta elämää, niin olkoon niin, piru minut periköön!... Mutta Jumalani, miten tyhmää tämä kaikki onkaan!... Ja mitä olenkaan tänään valehdellut ja teeskennellyt! Miten katalasti imartelin ja hyväilinkään tuota konnaa, Ilja Petrovitshiä. Mutta sekin on vain tyhmyyttä; annan palttua kaikelle ja kaikille!"

Äkkiä hän pysähtyi; uusi, aivan odottamaton ja tavattoman yksinkertainen kysymys saattoi hänen ajattelemaan tykkänään toista, hämmästyttäen häntä rajattomasti.

— Jos nyt kaikki tämä on tehty harkinnan jälkeen, eikä vallan suunnittelutta, jos sinulla oli varma ja määrätty päämäärä — mistä johtui silloin se, ettet edes katsonutkaan rahakukkaroon, ettet edes tiedä, mitä olet saanut ja miksi olet koonnut päällesi kaikki nämä tuskat, tehnyt kaikki nämä kurjat, inhottavat ja kauheat teot täydessä tajussasi? Sinähän aijoit ensin heittää kaikki veteen, kukkaron ja nuo muut esineet, joita et edes tarkastellut... Miten se on selitettävissä?"

"Niin, siten on asian laita; aivan niin." Hän oli muuten tiennyt sen jo edeltäpäin, kun hän silloin tuona yönä päätti kaikki yhtään epäilemättä ja horjumatta, aivan kuin sen olisi tullut olla siten, eikä mitenkään muuten... Niin, hän tiesi sen hyvin ja muisti sen selvästi; siten oli hän myös päättänyt eilen sinä hetkenä, jolloin istui arkun ääressä ja veti sieltä esiin rasian... Niinhän se oli!...

"Se johtuu siitä, että olen sairas," päätti hän vihdoin synkkänä — "olen kiusannut ja piinannut itseäni, enkä nyt enää tiedä, mitä teen. Sekä eilen että toissa päivänä kiusasinkin itseäni myös — kaiket päivät läpeensä. Vasta sitten, kun taas olen terve, lakkaavat nämä tuskat. Mutta ellen enää tulekaan terveeksi?... Jumalani, miten vastenmielistä kaikki on minusta!" Hän kulki edemmäs pysähtymättä. Hän koetti nyt vain kuluttaa aikaansa, mutta hän ei tiennyt, miten hän menettelisi. Hänet valtasi voittamaton inhon tunne kaikkea kohtaan, mikä häntä ympäröi ja mitä hän kohtasi, jäykkä, voittamaton vihan tunne. Hän olisi nyt mieluummin sylkenyt tai purrut sitä, joka oli häntä miellyttänyt...

Tultuaan Vasili-Ostroville pikku Nevan yli vievän sillan luo pysähtyi hän. "Tuolla hän asuu, tuossa talossa. Miten on tämä selitettävissä, olenhan minä Rasumihinin asunnon edustalla! Enpä tiedä! Aivan kuin silloinkin... Olenko tullut tarkotuksella tänne vai sattumaltako? Muuten on saman tekevää ... luullakseni toissa päivänä sanoin ... että menisin *sit* seuraavana päivänä hänen luokseen; niin, ja siksi olen nyt tässä! Miksikä en nyt voisi mennä hänen luokseen?"...

Hän kulki portaita ylös viidenteen kerrokseen Rasumihin luo.

Tämä oli kotona, istui huoneessaan, kirjotti ja tuli itse avaamaan hänelle ovea. He eivät olleet nähneet toisiaan neljään kuukauteen. Rasumihin oli puettuna risaseen kotinuttuun ja paljaissa jaloissaan oli hänellä tohvelit; hänen partansa oli ajamaton ja kasvonsa pesemättömät; hän hämmästyti suuresti.

— Miten sinun laitasi on? huudahti hän katsellen toveriaan kiireestä kantapäähän; sitten hän vaikeni hetkeksi ja päästi pitkän, hiljasen vihellyksen.

— Noinko huonossa tilassa sinä olet? Voitathan sinä minutkin, lisäsi hän katsellen Raskolnikovin rääsyjä. — Mutta istuhan, sinä kai olet väsyksissä! Ja kun Raskolnikov istuutui huomasi Rasumihin vasta, että hänen vieraansa oli sairas.

— Sinähän olet todella sairas, etkö tiedä sitä? Hän aikoi koettaa Raskolnikovin valtimoa, mutta, tämä veti pois kätensä.

— Ei ole tarpeen, sanoi hän; on tullut ... niin, minulla ei ole mitään opetustunteja ... tahtoisin mielelläni ... sitä paitsi, en tarvitse mitään opetustunteja.

— Mitä? Sinähän houraillet! huomautti Rasumihin, joka lakkaamatta tarkasteli häntä.

— Enkä, en minä houraile... Raskolnikov nousi. Mennessään Rasumihinin luo ei hän ollut ajatellut joutuvansa seisomaan silmä silmäkkäin tämän kanssa. Vasta nyt, tällä hetkellä, tunsivat ettei hän kyennyt seisomaan silmä silmäkkäin kehenkään kanssa. Hän oli melkein pakahtua suuttumuksesta itseensä, vaikka oli vasta tuskin astunut kynnyksen yli.

— Hyvästi, lausui hän äkkiä ja meni ovea kohti.

— Mutta odotahan, odotahan; senkin houkkio!

— Ei ole tarpeen! vastasi hän ja veti uudelleen kätensä takasin.

— Mutta tuhat tulimmaista, miksi olet sitten tullut tänne? Oletko täydessä tajussasi? Tuohan on jo vallan loukkaavaa ... en minä sinua noin päästä!

— No, kuule sitten: olen tullut luoksesi, koska en tunne ketään muuta, joka voisi auttaa minua ... alkamaan... Sinä olet parempi — se on viisaampi kuin nuo toiset ja voinet tuomita paremmin... Mutta nyt huomaa, etten tarvitsekaan sinua kuuletko, en mitään ... en kenenkään palveluksia, enkä kenenkään osanottoa... Minä itse ... yksinäni... No, nyt riittää jo! Päästä minut rauhaan.

— Odotahan toki hetkinen, senkin nokikolari! Sinähän olet vallan hullu! Tee kuten tahdot. Opetustunteja, näetkö, ei ole itsellänikään, enkä muuten välitäkään sellaista, mutta tuolla torin laidassa on eräs kirjakauppias Gerumivov, joka tavallaan on parempi kuin kaikki opetustunnit. En tahtoisi vaihtaa häntä viiteen opetustuntiin. Hän aikoo ruveta julkasemaan pikkukirjasia, luonnontieteellisiä pikkukirjasia — sellaset tekevät kauppansa nykyään! Pelkkä nimi on rahan arvonen — olet aina sanonut, että minä olen tyhmä; on niitä Jumala paratkoon, vielä minuakin tyhmempiä! Nyt hän puhuu vielä jostain erikoisesta suunnasta — luonnollisestikaan ei hän käsitä sitä, ja minä kannatan luonnollisestikin häntä hänen läsnäollessaan. Siinä on yli kahden arkin saksalaista tekstiä — minun mielipiteeni mukaan tyhmintä mahdollista sekasotkua ... sanalla sanoen se on tutkimus aiheesta, onko nainen ihminen vai eikö? Luonnollisestikin todistetaan siinä mitä juhlallisimmin, että nainen myös on ihminen. Se kuuluu Gerumivovin mielipiteen mukaan naiskysymykseen; minä käänän tämän ja hän venyttää sen kahdesta ja puolesta arkista kuuden arkin mittaseksi; sitten annetaan sille helähtävä otsikko, joka täyttää puoli sivua, ja lähetetään kirja markkinoille puolen ruplan hintasena. Kääntämisestä saan kuusi ruplaa arkilta, siis noin viisitoista koko teoksesta; siitä olen ottanut etukäteen kuusi ruplaa. Kun tämä on valmis, alamme suomentaa jotakin valaita käsittelevää, sitten tulee joitakin kappaleita teoksen "Confessions" toisesta osasta — muutamat ovat pitkäveteisiä loruja. Joku on nimittäin saanut Gerumivovin uskomaan, että Rousseau myös oli jonkinlainen Radishtshev. Minä en luonnollisestikaan, piru periköön, sano mitään sitä vastaan! — No, tahdotko kääntää toisen arkin teosta "Onko nainen ihminen vai eikö?" Jos haluat, niin ota kirja, ota paperia, kyniä — kaikki saat ilmaseksi — ja tässä saat kolme ruplaa; olen ottanut käännöspalkkiosta kuusi ruplaa etukäteen toista ja kolmatta arkkia vastaan, siitä siis tulee kolme ruplaa sinun osallesi. Kun sinulla on arkki valmis, saat loput kolme ruplaa. Ja sitten pyydän, ettet uskoisi minun tahtoneen tehdä sinulle mitään palvelusta. Päinvastoin, tuskin olin nähnyt sinua, kun mieleeni johtui, että sinusta voisi olla hyötyä minulle. Ensinnäkin olen jotenkin epävakava oikokirjotuksessa ja toiseksi en ole myöskään kovin perehtynyt saksaan, jonka vuoksi itse keksinkin suurimman osan; mutta lohduttelen itseäni sillä, että käännös sen johdosta vielä paranee, mutta voihan se, peijakas vieköön, tulla, ennestään huonommaksikin!... Ota vai etkö?

Raskolnikov otti vaijeten saksalaisen alkutekstin, otti kolme ruplaa ja läksi pois sanaakaan sanomatta. Mutta päästyään lähimmälle kadulle, kääntyi hän äkkiä, meni vielä kerran Rasumihin luo ja laski tälläkin kertaa sanaakaan sanomatta paperit ja rahat pöydälle ja läksi tiehensä.

— Mutta sinussahan on juoppohulluus! huusi Rasumihin suuttuneena hänen jälkeensä. — Vai tahdotko ilveillä kanssani? Vallan saatoit minut pois suunniltani!... Miksi, piru vieköön, tulit ollenkaan tänne?

— En tarvitse mitään käännöksiä, mutisi Raskolnikov mennessään portaita alas.

— Mutta mitä, perhana vieköön, sitten tarvitset? huusi Rasumihin hänelle. Toinen kulki vain vaijeten edelleen.

— Kuulehan! Missä sinä asut?

Vastausta ei seurannut.

— No, piru sinut periköön!...

Raskolnikov oli jo taas kadulla. Nikolain sillalla sattui hän vielä kerran tulemaan tajuihinsa erään hänelle sangen vastenmielisen tapauksen johdosta. Eräs ajuri oli nimittäin antanut hänelle aito sivalluksen piiskalla selkään, syystä että hän oli ollut joutua hevosten jalkoihin, vaikka ajuri oli huutanut hänelle kolme, neljä kertaa. Piiskan isku teki niin kipeätä, että hän juoksi aina kaidepuuhun asti (hän kulki ajatuksissaan keskellä siltaa, ajotiellä, eikä jalkakäytävällä); hän puri raivoissaan hampaitaan; lähellä olevat nauroivat luonnollisesti.

— Se on oikein hänelle!

— Mokokakin lurjus!

— Tietystikin hän tekeytyy juopuneeksi ja koettaa joutua pyörien ruhjottavaksi; meidän siitä on sitten vastattava.

— Se on myös ammattia, veliseni, se on myös ammattia!...

Hänen vielä seisoessaan kaidepuun ääressä ja katsellessaan pois ajavia ajopelejä, sekä selkäänsä hieroessaan tunsikin hän äkkiä, että joku pani rahaa hänen käteensä. Hän nosti päätään; hänen edessään seisoi eräs vanha, päähineeseen puettu kauppiaan vaimo ja hattupäinen, päivänvarjoa kantava tyttö, arvattavasti edellisen tyttö. "Ottakaa, isä hyvä, Kristuksen tähden." Hän otti rahat ja he loittonivat. Raha oli kahdenkymmenen kopeekan lantti; puvusta päättäen voi häntä hyvinkin pitää

kerjäläisenä ja lahjan suuruudesta oli hänen luonnollisesti kiitettävä piiskan iskua, joka herätti heissä myötätuntoa.

Raha kourassa kulki hän noin kaksi askelta eteenpäin ja kääntyi kasvoineen Nevaan päin, kohti hallituspalatsia. Taivas oli pilvetön ja vesi melkein sinistä, mikä on poikkeus Nevan suhteen. Tuomiokirkon kullattu kupooli, jota ei ole mistään edullisempaa katsella kuin täältä, loisti. Piiskan iskun tuottama kipu oli laannut tuntumasta, levoton, epäselvä ajatus valtasi hänet nyt tykkänään. Hän seisoi katsellen kauvan ja jäykästi kaukaisuuteen; tämän paikan hän tunsu sangen hyvin. Ehkä sata kertaa oli hän pysähtynyt tähän kotimatallaan yliopistosta katsellakseen tätä todella komeata maisemaa ja melkein joka kerta oli hän kummastellut sen arvotuksentapasen vaikutuksen johdosta, minkä se häneen teki. Selittämätön vilun tunne valtasi hänet aina hänen katsellessaan tätä näköalaa. Hän ihmetteli joka kerta tuota synkkää ja arvotuksellista vaikusta ja onnistumatta tähän asti selittää sitä toivoi hän tulevaisuuden ratkasevan arvotuksen. Se tuntui hänestä omituiselta, että hän nyt oli, kuten ennenkin, pysähtynyt samalle paikalle ja että hän todella vielä voi kuvitella sellasta, että samat ajatukset, sama kysymys ja kuvat huvittaisivat häntä nyt yhtä paljon kuin silloin ... aivan äskettäin vielä. Se tuntui hänestä melkein naurettavalle, mutta kuitenkin ahdisti se hänen rintaansa. Syvällä, syvällä tuolla pohjattomassa kuilussa näki hän kaiken menneen, kaikki muinaiset ajatuksensa, päämääränsä ja vaikutuksensa — myös koko tämän panoraaman, itsensä ja kaikki, kaikki! Hänestä tuntui siltä kuin olisi hän yhä kauvempana siitä, niin että se vihdoinkin häipyi hänen silmistään. — Tahdottomasti liikhtaessaan tunsu hän lantin kädessään; hän katseli sitä, kohotti kätensä ja heitti sen pitkälle luotaan veteen; sitten kääntyi hän lähtemään kotiin. Hänestä tuntui kuin olisi hän tällä hetkellä aivan kuin yhdellä iskulla erottautunut kaikesta.

Hänen kotiin tullessaan oli jo ilta; kuuden tunnin ajan oli hän siis kuljeskellut. Mitä teitä hän oli kulkenut, sitä ei hän enää tiennyt. Hän riisuutui, pani maata, väristen kuin uupunut hevonen, sohvalle, veti päällystakkinsa ylitseen ja vaipui uneen... Kamala huuto herätti hänet jälleen. Jumala paratkoon, mikä huuto se oli! Sellaisia luonottomia ääniä, sellaista ulvontaa, voihkimista, hampaitten kiristelyä, itkuja ja solvauksia ei hän ollut vielä koskaan kuullut. Hän ei ollut voinut kuvitellakaan moista eläimellistä esiintymistä. Kamalan tuskan ahdistamana nousi hän ja istuutui: hän kärsi tavattomasti. Iskut, huudot ja kiroukset kävivät yhä taajemmiksi. Äkkiä erotti hän suureksi kummastukseksi emäntänsä äänen. Hän ulvoi, rukoili ja pyyteli kiihkeästi, nieli sanansa, niin ettei saattanut ymmärtää mitään — kerjäsi, että häntä lakattaisiin lyömästä, sillä tuntui siltä, kuin olisi häntä lyöty portaissa säälimättömästi. Lyöjän ääni oli käheä ja kamala kuulla siinä ilmenevän vihan ja raivon tähden. Äkkiä tunsu

Raskolnikov äänen, se oli Ilja Petrovitshin! Ilja Petrovitsh oli siellä ja pieksi emäntää — hän potki häntä jalkoineen, iski hänen päätänsä portaita vastaan — se on selvää, sen kuulee äänestä, voiinkinasta, iskuista! Mitä on tekeillä? Onko jo maailmanloppu? Raskolnikov kuulee, miten paikalle kiiruhtaa ihmisiä kaikista kerroksista, kaikista portaista, ääniä, huutoja kajahtaa; siellä juostaan, koputetaan, isketään ovia kiinni, juostaan sinne, tänne!... "Mutta miksi niin, mutta miksi niin, ja millä oikeudella?" toisti hän, luullen tulevansa hulluksi. Mutta ei, hänhän kuuli sen selvästi! Pian siis tullaan varmasti hänenkin luokseen, sillä ... sehän on selvää, että tämä tapahtuu vain *sen tähden, vain sen tähden ... eilisen johdosta ...* Jumala paratkoon! Hän aikoi panna oven säppiin, mutta ei voinut kohottaa kättään ... ja olisihan se muuten hyödytöntäkin. Tuska vaivasi hänen sydäntään kuin jäälohkare, painoi häntä niin että hän nukahti... Vihdoin se loppui ... vähitellen muuttui kaikki rauhaisaksi, noin kymmenen minuuttia oli sitä voinut kestää. Emäntä valitteli ja voihi, Ilja Petrovitsh uhkaili ja solvasi yhä edelleen. Vihdoin hänkin vaikenä; hänen ääntään ei enää kuulu, onkohan hän mennyt pois? Herra Jumala! Niin, myös emäntä poistuu, lakkaamatta voihiä ja valitellen ... nyt isketään hänen ovensa kiinni... Joukko hajaantuu — saattaa vielä kuulla heidän valittelevan, riitelevän, kutsuvan toisiaan, osaksi huutaen, osaksi kuiskaten. Heitä mahtoi olla sangen paljon; koko talon väki oli kasaantunut. Mutta, Jumalan tähden, onko se mahdollista?... Ja miksi, mistä se johtui?

Raskolnikov vaipui väsyneenä takasin sohvalle, mutta ei voinut enää sulkea silmiään; noin puoli tuntia ujui hän moisessa tilassa tuntien niin sietämätöntä, rajatonta kauhua, ettei hän koskaan ollut tuntenut sen vertaa. Äkkiä tuli huone valosaksi. Nastasja tuli sisään kynttilä kädessä, tuoden keittoa. Katseltuaan tarkkaavasti Raskolnikovia ja nähtyään että hän oli valveilla, laski hän kynttilän kädestään ja asetti leivän, suolan, lautasen ja lusikan pöydälle.

— Et kai sinä ole syönyt mitään eilisestä lähtien, vaan olet kuljeskellut ympäri kaupunkia, vaikka väriset kuumeessa?

— Nastasja ... miksi emäntää piestiin?

Nastasja katseli häntä tarkkaavasti.

— Kuka löi emäntää?

— Ilja Petrovitsh, poliisiupseerin apulainen ... tuolla portaissa noin puoli tuntia sitten... Miksi hän löi häntä sillä lailla ja ... miksi hän tuli tänne?

Nastasja rypisti otsaansa ja katseli Raskolnikovia kauvan vaijeten. Tämä tuijottaminen tuntui Raskolnikovista vastenmieliseltä ja teki hänet surulliseksi.

— Nastasja, miksi sinä vaikenet? kysyi hän arasti ja heikolla äänellä.

— Se on veri..., vastasi tämä vihdoinkin hiljaa, ikäänkuin puhuen itsekseen.

— Veri?... Mikä veri?... mutisi Raskolnikov kalveten ja lähennellen seinää.

Nastasja katseli häntä yhä vieläkin vaijeten.

— Kukaan ei ole lyönyt emäntää, sanoi hän vihdoinkin ankarasti ja päättävällä äänellä.

Raskolnikov katseli häntä ja voi tuskin hengittää.

— Minä kuulin sen kuitenkin ... en nukkunut ... olin valveilla, vastasi hän vielä aremmin. — Minä kuuntelin kauvan ... se oli poliisiupseerin apulainen ... kaikki tulivat juosten portaisiin...

— Täällä ei ole ollut ketään! Veri se on, joka tekee sinut rauhattomaksi. Kun ei sillä ole mitään tietä, jolloin se seisahtuu, niin käy pää noin pyörälle... Tahdotko syödä vähän?

Raskolnikov ei vastannut. Nastasja seisoikin vielä hetkisen katsellen häntä.

— Anna juotavaa ... Nastashuska.

Nastasja läksi noutamaan vettä, tuoden sitä valkeassa porsliniruukussa; mutta Raskolnikov ei muistanut enää enempää. Hän muisti vain sen, että ryypäsi kerran ja kaasi päälleen. Sitten hän menetti taas tajuntansa.

III.

Sairautensa aikana ei hän aina ollut tajuton; hän oli kuumeellisessa tilassa, joka toisinaan vaihtui pyöräytykseen ja osittaiseen tajuntaan. Myöhemmin muisti hän sängen vähän tästä. Toisinaan hänestä tuntui siltä kuin kokoontuisi hänen ympärilleen joukko ihmisiä, jotka tahtoivat viedä hänet jonnekin, ja riitelivät ja torailivat hänestä. Sitten oli hän taas yksinään huoneessaan, kaikki olivat menneet tiehensä aivan kuin peloissaan, ainoastaan toisinaan avattiin ovea hieman, katsottiin häntä, uhattiin häntä, puhuttiin keskenään, naurettiin ja suututettiin häntä. Hän muisti, että Nastasja usein oli hänen luonaan, voipa vielä erottaa vielä erään toisenkin, tutun; mutta hän ei tiennyt, kuka tämä todella oli ja se kiusasi häntä, itkipä hän sen johdosta. Toisinaan hänestä tuntui siltä kuin olisi hän maannut siinä sillä lailla kokonaisen kuukauden, toisella kerralla siltä — kuin olisi vielä sama päivä. Mutta *tuota tapausta* ei hän ajatellut enää ollenkaan; mutta silloin tällöin tuntui hänestä siltä kuin olisi hän unohtanut jotakin, jota ei saanut unohtaa — hän kiusasi itseään päästäkseen sen perille; hän voihi, raivostui tai joutui sietämättömän tuskan valtaan. Sitten hän tahtoi

nousta, tahtoi paeta, mutta aina esti joku häntä väkivallalla, ja hän vaipui heikkouden ja tajuttomuuden tilaansa. Vihdoin hän tuli täysin tajuihinsa.

Se tapahtui eräänä aamuna kello kymmenen. Jos päivät olivat valosat, leikki aina tällä tunnilla valonsäde hänen kamarinsa oikealla seinällä. Hänen vuoteensa vieressä seisoivat Nastasja ja eräs toinenkin henkilö, joka oli hänelle ventovieras ja joka uteliasti katseli häntä. Se oli nuori, hieman parrakas, pitkään takkiin puettu mies; hän näytti rahanlaskijalta. Puoliavoimesta ovesta katseli emäntäkin. Raskolnikov kohottausi.

— Kuka on tuo, Nastasja? kysyi hän osottaen tuota nuorta miestä.

— Kas vaan ... hän on tullut tajuihinsa! sanoi Nastasja.

— Todellakin! vahvisti rahanlaskija. Emäntä sulki oven ja katsoi. Hän oli sangen ujo, ja keskustelu sekä selitykset olivat hänestä vastenmielisiä: hän oli lihava, paksu, nelikymmenvuotias nainen; hänen silmänsä olivat mustat, samaten silmäripset; muuten hän oli laiskuuden ja hyvinvoinnin vuoksi hyvántahtoinen, jotenkin kaunis, mutta sanomattoman ujo.

— Kuka te olette? kysyi Raskolnikov kääntyen rahanlaskijan puoleen.

Mutta tällä hetkellä avausi ovi sepposen selälleen ja sisään astui Rasumihin, joka kumartausi, jottei iskisi päätänsä mihinkään.

— Tämähän on oikea hytti, huudahti hän sisään tullessaan, — melkein aina lyön otsani johonkin — ja tätäkö kutsutaan asunnoksi! Mutta sinähän, veliseni, olet tullut tajuihisi! Kuulin sen äsken Pashenkalta.

— Hän heräsi juuri, sanoi Nastasja.

— Äsken heräsi, vahvisti rahanlaskija hymysuin.

— Mutta te, kuka te olette? kysyi Rasumihin häneltä. — Minä olen Rasumihin, ylioppilas ja aatelismiehen poika; tämä tässä on ystäväni. No, entä te, kuka te olette?

— Minä olen eräessä konttorissa, kauppias Shelopajevin rahanlaskija ja tulen tänne liikeasioissa.

— Tehkää hyvin ja istukaa tänne tuolille! Rasumihin istuutui toiselle.

— Se oli oikein, veliseni, että heräsit, jatkoi hän kääntyen Raskolnikovin puoleen.

— Neljään päivään et sinä ole syönyt mitään, korkeintaan muutaman lusikallisen teetä. Sosimovitsh on ollut täällä kaksi kertaa. Muistatko Sosimovitshiä? Hän tutki

sinut tarkoin ja sanoi heti, ettei se ollut mitään vaarallista — lorua kaikki vaan, joku isku päässä, hermotäräys, ravinnon puute, sanoi hän — siitä johtuu sairaus. Mutta se ei tee mitään, sellaista sattuu ja menee ohi. Hyvä toveri tuo Sosimovitsh, hänellä on hyvät taipumukset ammattiinsa. Mutta mitä! — enhän minä tahdo pidättää teitä täällä, sanoi hän kääntyen uudelleen rahanlaskijan puoleen, — tehkää hyvin ja ilmottakaa meille asianne? Ajattelehan, Rodja, että konttorista tullaan jo toista kertaa tänne, aikasemmin oli täällä eräs toinen, jonka kanssa jo olen puhunut. Kuka se oli, joka silloin tuli?

— Luultavasti toissa päivänä; aivan oikein, se oli Aleksei Semjonovitsh, myös meidän konttorihenkilöitämme.

— Mutta ei kai hän ole niin tyhmä kuin te, vai mitä arvelette?

— Ehkäpä ei, hän onkin minua hienompi.

— Kiitoksen ansaitsette tuosta; no, olkaa hyvä ja jatkakaa.

— Asia on seuraava: Vasili Ivanovitsh Vahrushinilta, josta, kuten otaksun, olette monta kertaa kuullut puhuttavan, on teidän äitinne pyynnöstä tullut konttoriimme määräys suorittaa teille summa rahaa, alkoi rahanlaskija kääntyen Raskolnikovin puoleen. — Siinä tapauksessa, että olette täysin tajuissanne, suoritan teille viisineljättä ruplaa, minkä Vasili Ivanovitsh on äitinne pyynnöstä jättänyt tehtäväksemme. Tunnetteko Vasili Ivanovitshin?

— Kyllä ... minä muistan hänet ... Vahrushinin ... sanoi Raskolnikov miettävästi.

— Kuulkaa, hän tuntee kauppias Vahrushinin! huudahti Rasumihin. — Hän on siis täydessä tajussaan! Nyt minäkin huomaan, ettette tekään ole niin tyhmä. No, viisasta puhetta kuuntelee mielellään!

— Aivan oikein, hän se on, Vahrushin, Vasili Ivanovitsh; ja teidän äitinne määräyksestä — hänhän lähetti teille kerran ennenkin vähän samalla lailla — se nytkin tapahtuu. Toistaiseksi on minulla jätettävänä teille viisineljättä ruplaa.

— Aivan oikein, "toistaiseksi", siinäpä sanoitte oikein! Tuo "äidiltänne" ei myöskään ollut hullumpaa. No, mitä te siis arvelette, onko hän jo täydessä tajussaan vai eikö vielä kokonaan — mitä?

— Minulla ei ole mitään sitä vastaan. Se on vain allekirjotuksen vuoksi, arvelen.

— Kyllä se toimitetaan. Onko teillä mitään kirjaa, johon voi kuitata?

— Kyllä, kyllä minulla on kuittauskirja, kas tässä!

— Antakaa tänne se. Nyt, Rodja, nouse, minä autan sinua; ota kynä ja kirjota alle; sillä nyt, rakas veliseni, tarvitsemme rahaa, rahat ovat meille siirappia makeampaa.

— Ei tarvita, — sanoi Raskolnikov ja työnsi kynän luotaan.

— Miksi ei niitä tarvita?

— Minä en kirjota nimeäni.

— Mutta, tuhat tulimmaista, miksi et?

— Minä en tarvitse mitään rahaa...

— Mitä, etkö tarvitse rahaa? Ei, veliseni, nyt sinä lasket leikkiä, sen voin vaikka todistaa! Tehkää hyvin, älkääkä välittäkö hänestä, se on vain taas pieni kuumekohtaus. Se kohtaa niin usein häntä... Te olette järkevä mies ja me autamme häntä, se on, viemme yksinkertaisesti hänen kättään, hän kyllä kirjottaa. Auttakaa vähän.

— Voinhan minä muuten palata jonkun toisen kerran.

— Ei, ei; miksi vaivaisimme me teitä? Te olette järkevä mies... No, Rodja, älä pidätä vierastamme ... etkö näe, että hän odottaa — ja hän valmistausi todella viemään Raskolnikovin kättä.

— Anna olla, teen sen itse... sanoi Raskolnikov ottaen kynän ja kirjottaen nimensä kirjaan. Rahanlaskija laski rahat ja poistui.

— Hyvä! Ja nyt, veliseni, etkö tahdo syödä vähän!

— Kyllä! vastasi Raskolnikov.

— Onko teillä keittoa?

— Kyllä, eilistä — vastasi Nastasja, joka oli ollut sisässä koko ajan.

— Onko myös perunoita ja riisiä?

— Kyllä on perunoita ja riisiä.

— Hyvä, tuo tänne sitä ja ota mukaasi myös vähän teetä.

— Kyllä otan.

Raskolnikov katseli Nastasjaa suuresti kummissaan uupunein silminsä. Hän vaikenä ja odotti, mitä se merkitsisi. "Tuntuu siltä kuin en enää hourailisi," ajatteli hän, "se on totta, toivon ma"...

Parin minuutin päästä palasi Nastasja tuoden myös teetä. Keiton mukana oli hän tuonut kaksi lusikkaa, kaksi lautasta ja kaikki lisätarpeet: suolaa, piparijuurta, sinappia lihaa varten j.n.e. niin täydellisen pöydän, ettei Raskolnikov ollut nähnyt sellaista pitkään aikaan. Pöytälinakin oli puhdas.

— Eipä olisi pahasti, Nastashushka, vaikka Praskovja Pavlovna lähettäisi myös pari pulloa olutta; kyllä me sitä juomme.

— Sen kyllä uskon, senkin veijari, mutisi Nastasja, lähtien kuitenkin täyttämään annettua määräystä.

Raskolnikov katseli edelleenkin tylsästi eteensä. Sillä välin istuutui Rasumihin sohvalle hänen viereensä; tarttui häntä kömpelösti kuin karhu kaulaan, vaikkakin hän oli itse voinut kohottautua, ja vei oikealla kädellään lusikallisen keittoa hänen suuhunsa, ensin puhallettuaan sitä pari kertaa, ettei hän polttaisi itseään. Keitto oli sangen vähän lämmintä. Raskolnikov nieli himokkaasti ensi lusikallisen, sitten toisen ja kolmannen. Mutta äkkiä lakkasi Rasumihin arvellen että ensin oli kysyttävä lääkäritä, ennenkuin hän sai enempää.

Nastasja tuli tuoden kaksi pulloa olutta.

— Tahdotko teetä!

— Kyllä.

— Anna nopeasti teetä, Nastasja, sillä mitä teehen tulee, ei meidän tarvitse kysyä sitä tiedekunnalta. Ah, siinähan on jo olutkin! Hän istuutui takasin tuolilleen, veti keiton ja lihan luokseen ja söi sellaisella ruokahalulla kuin ei hän olisi saanut mitään ruokaa kolmeen päivään.

— Nykyään syön päivällistä luonanne joka päivä, sanoi hän suu täynnä tuskin kuuluvasti, — emäntäsi, Pashenka, juuri kohtelee minua niin kunnioittavasti. Minä en luonnollisestikaan ole tunkeileva hänen suhteensa, mutta en pane myöskään vastaan. Kas tuossa tulee Nastasja teetä tuoden; miten kätevä hän sentään onkaan! Nastjenka, tahdotko olutta?

— Eläimeksikö minä rupeaisin!

— Entä teetä?

— Teetä kyllä.

— Kaada sitten! Odota, minä kaadan itse; käy istumaan pöydän ääreen.

Hän laittoi heti kaikki järjestykseen, kaasi teetä, sitten vielä toisen kupillisen, lopetti aamiaisensa ja istuutui taas sohvalle. Kuten äskenkin tarttui hän vasemmallaan sairaan kaulaan, kohotti sitä ja alkoi syöttää sairasta teelusikalla, taaskin puhallellen lakkaamatta ja sangen kiihkeästi ikäänkuin riippuisi paranemisen paras edellytys tästä puhaltelemisesta. Raskolnikov pysyi äänettömänä eikä vastustellutkaan, vaikka hän tunsikin jo olevansa taas kyllin voimakas nousemaan ja istumaan sohvalla ilman vierasta apua, hoitamaan lusikkaa tai kuppia omin käsinensä, jopa kävelemäänkin. Hänen mieleensä johtui omituinen, melkeinpä eläimellinen viekkaus salata voimiaan ja jos tarpeellista oli, myös teeskennellä toisinaan tajuttomuutta, tällöin kuitenkin kuunnellakseen ja tarkatakseen, mitä hänen ympärillään tapahtui. Kuitenkaan ei hän voinut salata inhoaan, vaan noin kymmenen lusikallista syötyään vapautti äkkiä päänsä, työnsi lusikan tulisesti takasin ja heittäytyi taas patjalleen. Hänen päänsä alla oli nyt oikea pääpatja — lainehtiva ja puhdaspäälyksinen; hän kyllä huomasi sen.

— Pashenka saa lähettää meille tänään hieman vadelmamehua, niin että voimme sekottaa hänelle juomaa, sanoi Rasumihin jatkaen syöntiään ja juontiaan.

— Mistä hän saa vadelmamehua? kysäsi Nastasja pitäen teevatia viidellä kämmenellään ja siivilöiden teetä suussaan olevan sokeripalan läpi.

— Vadelmamehua, ystäväni, hän saa ostaa puodista. Näetkö, Rodja, sinun maatessasi tajuttomana on tässä tapahtunut koko historia. Kun sinä viime kerralla juoksit luotani niin epäkohteliaasti sanomatta minulle, missä asut, raivostuin minä niin, että päätin saada sinut käsiini ja rangaista sinua. Aloin etsiä, heti samana päivänä, juoksin kaikkialla ja tiedustelin. Nykyisen asuntosi olin unohtanut, eikä minulla siitä selvää ollutkaan. Niin, ja edellisestäsi tiesin vain sen, että se oli "Viiden nurkkauksessa" Garmalovin talossa. Etsiskelin kauvan tuota Garmalovin taloa, kunnes osottausi, ettei talo ollutkaan Garmalovin, vaan Buhin. Miten toisinaan saattaakaan erehtyä! Minä olin vallan suuttunut ja menin vihdoon sattuman kaupalla osotetoimistoon. Ajattelehan, parissa minuutissa saivat he selvän sinusta; nimesi on siellä kirjoissa.

— Tiedän sen.

— Kun siis olin saanut selvän sinun asunnostasi, hankin heti tietooni sinun tilasi. Tiedän kaikki, veliseni, kaikki; sen voi vaikka Nastasjakin todistaa; olen tehnyt tuttavuutta Nikodin Fomitshin kanssa, ottanut selvän Ilja Petrovitshista, talonmiehestä, sihteeri Sametovista ja vihdoin myös — kaiken huipusta — Pashenkasta!... Eikö totta, Nastasja!...

— Hän tekee hänelle mitä tahtoo, mutisi Nastasja veitikkamaisesti nauraen.

— No, näetkö, veli hyvä, lyhyesti sanoakseni sain päähäni tuuman niin sanoakseni johtaa sähkövirran tänne kaikkialle ja kerrallaan raivata pois kaikki ennakkoluulot, mitkä täällä vallitsevat; mutta Pashenka on voittanut minut. Sitä minä en, veli hyvä, odottanut, että hän olisi ... niin miellyttävä ... niin! Mitä sinä arvelet?

Raskolnikov vaikeni, mutta katseli edelleenkin häntä odottavin silmäyksin.

— Niin! jatkoi Rasumihin kiinnittämättä huomiotaan Raskolnikovin vaiteliaisuuteen ja ikäänkuin tukeakseen omaa lausuntoaan — nyt on kaikki mitä paraimmassa järjessä joka suhteessa!

— Niin, hän voi toimittaa jotakin! huudahti Nastasja uudelleen, sillä hänessä herätti tämä keskustelu tosi iloa.

— Mutta siinä sinä teit tyhmästi, veliseni, ettet saattanut asiaa paremmalle kannalle jo alussa. Pashenkasta on suoriuduttava toisella tavalla. Hänellä on niin sanoakseni aivan oikullinen luonne! Mutta siitä saamme puhua enemmän sitten myöhemmin... Mutta miten saatoit antaa sen mennä niin pitkälle, että hän lopetti päivällisen lähettämisen luoksesi! Entä velkakirja sitten! Oletko sinä hullu, kun kirjotat nimesi velkakirjaan! Ja sitten tuo tuleva naimisiin menosi hänen tytär vainajansa kanssa... Olen selvillä kaikesta! Muuten huomaan kyllä, että tämä on arka keskustelun aihe ja minä itse aasi; suo anteeksi. Ah niin, mitä tyhmyyksiin tulee, niin tiedä ettei Praskovja Pavlovna ole ollenkaan niin tyhmä kuin ensi silmäyksellä saattaisi luulla, vai miten?

— Ei... sanoi Raskolnikov vitkaan, ajatellen olevan parasta lopettaa keskustelu.

— Eikö totta? huudahti Rasumihin sangen ilosena sen johdosta että oli saanut vastauksen. — Mutta mikään erikoisen järkevä hän ei ollut, vai miten? Sangen omituinen luonne ... en itsekään ymmärrä sitä... Neljäkymmenen vuoden vanha hän varmastikin on — itse sanoo hän aina kuusineljättä. Muuten olen sangen pahoillani siitä, etten täydellisesti käsitä häntä, vaikka jo tunnemme toisemme jotenkin hyvin. No, se on vain tyhmyyttä kaikki! Hän ajatteli nimittäin, ettet sinä enää ollut ylioppilas, ettei sinulla ollut opetustunteja tai vaatteita, ja koska hänen tyttärensä oli kuollut, ei hänen enää tarvinnut kohdella sinua sukulaisena; ja kun sinä ryömit nurkkaasi etkä enää halunnut jatkaa seurustelua entiseen tapaan, sai hän aatoksen ajaa pois sinut. Se ajatus oli hänellä ollut jo kauvan, velkakirja hänet vain saattoi levottomaksi, etenkin kun sinä olit vakuuttanut, että äitisi maksaa...

— Siinä tein pahoin, että sanoin jotakin sellaista!... Äitini on niin köyhä, että hänen itsensä on melkein kerjättävä ... minä valehtelin, että hän antaisi minun asua ja saada ruokaa, sanoi Raskolnikov kuuluvasti ja selvästi.

— No niin, sehän oli sangen järkevää. Seikka oli vain sellainen, että eräs herra Tshebarov, joka on hovineuvos ja tottunut liikemies, sai asian alkuun. Ellei hän olisi siihen sekaantunut ei Pashenka olisi tehnyt mitään, sillä hänhän on niin ujo; mutta liikemies ei ole koskaan ujo; hän kysyikin sen vuoksi heti, oliko mitään toiveita saada velkakirjassa mainittu summa. Vastaus: kyllä on eräs äiti, joka nauttii sadankahdenkymmenen ruplan eläkettä ja joka ennen itse kärsii nälkää kuin jättää Rodjenkansa pulaan. Ja onpa eräs sisarkin, joka hätätilassa raataisi elinaikansa veljensä hyväksi. Sitä harkittiin ... makaa hiljaa vain. Olen nyt saanut selville kaikki, veli hyvä. Mutta se johtuu siitä, että Pashenka on kunniallinen ja tunteellinen ja löpöttelee kaikkea mahdollista... Tuleepa asiaan eräs liikemies — ja sinä olet kadotettu. Pashenka siirsi siis velkakirjan tuolle Tshebaroville ja tämä ei luonnollisesti viivytellyt ollenkaan, vaan antoi sen perittäväksi. Kyllä minä ajattelin saatuani kuulla tuon tehdä hänelle pienen metkun, mutta kun sitten sovimme sangen hyvin Pashenkan kanssa, tyydyin antamaan sellaisen määräyksen, että asian oli loputtava siihen sekä menin itse takuuseen. Kuuletko, minä menin takuuseen puolestasi! Tshebarov kutsuttiin siis takasin, työnnettiin hänelle kymmenen ruplaa, otettiin velkakirja takasin ja — tässä on minulla kunnia antaa se sinulle takasin — sanasi on nyt tarpeeksi — kas tässä, ota se, olen sitä paitsi repinyt sen kahtia, kuten tuleekin.

Rasumihin laski molemmat velkakirjan palaset pöydälle. Raskolnikov katseli häntä, sanomatta sanaakaan ja kääntyen seinään päin. Rasumihin tunsu vastenmielisen liikituksen tunnetta.

— Näen kyllä, veliseni, sanoi hän hetken kuluttua, että olen taas ollut aika narri. Minä näet luulin saavani aikasi kulumaan ja mielesi rohkaistuksi puheillani, mutta minä olenkin vain suuttanut sinua.

— Sinäkö se siis olit, jota minä en kuumeessani tuntenut? kysyi Raskolnikov päätään kääntämättä.

— Niin, minä se olin; ja sinä jouduit vallan raivoihisi, kun minä sattumalta otin kerran Sametovin mukaani tänne.

— Sametovin?... Sihteerin?... Miksi? Raskolnikov kääntyi äkkiä ja tuijotti Rasumihiniin.

— Mutta mitä nyt ... miksi noin tulistut? Hän tahtoi tutustua sinuun, oli itse sanonut toivovansa sitä, sillä me olimme jo paljon puhuneet sinusta... Miten olisin minä muuten voinut saada niin paljon tietoja sinusta? Hän on oiva mies, aivan erinomainen ... luonnollisesti tavallaan. Me olemme nyt ystäviä ja näemme toisemme melkein joka päivä. Minähän olen muuttanut tähän kaupunginosaan. Sitä et sinä vielä tiedä? Muutin tänne vallan äskettäin...

— Olenko houraillut?

— Sehän on selvää! Sinähän olet ollut vallan tajuton.

— Mitä olen houraillut?

— Kysymys sekin! Mitä sanotaan hourailemiseksi? No, veli hyvä, nyt ei ole aikaa menetettävissä, nyt on toimittava.

— Tahdon tietää, mitä olen houraillut!

— Miksi juuri kyselet sitä — Pelkäätkö ehkä jotakin salaisuutta? Ole vallan levollinen: mistään kreivittärestä ei ollut puhetta. Mutta verikoirasta ja korvarenkaista ja käädyistä ja krestovskijovista ja jostakin talonmiehestä; myös Nikodin Fomitshista ja Petrovitshista, hänen apulaisestaan oli myös puhetta? Samaten suvaisit olla sangen kiintynyt sukkaasi, huusit aina: "Tuokaa tänne se!" Sametov etsi itse sukkiasi joka nurkasta ja ojensi sinulle omakätisesti nuo inhottavat rääsyt parfymoituine ja sormuksilla koristeltuine sormineen. Vasta silloin sinä rauhotuit ja pidit koko päivän tuota rääsyläjää käsissäsi. Sitä ei auttanut koittaa ottaa sinun käsistäsi. Luultavasti on se vielä tuolla peiton alla. Ja sitten pyysit saada myös joitakin rääsyjä housuistasi ja oikein vesissä silmin! Me koetimme saada selville, mitä rääsyjä ne mahtoivat olla — mutta se oli mahdotonta... Mutta nyt liikeasioihin! Kas, tässä on viisineljättä ruplaa; niistä otan minä kymmenen, teen niiden käytöstä selon parin tunnin kuluttua. Sillä välin ilmoitan myös Sosimoville, miten sinun laitasi on, hänen olisikin jo kauvan sitten pitänyt olla täällä, sillä kello käy jo kahdettatoista. Mutta te, Nastenka, katsokaa minun poissa ollessani, tarvitseeko hän juotavaa tai jotakin muuta... Sanonpa itse heti Pashenkalle, mitä tarvitaan. Terve nyt siksi aikaa!

— Pashenkaksi hän kutsuu häntä! Voi sinua viekasta veitikkaa! sanoi Nastasja katsellen Rasumihinin jälkeen. Sitten hän juoksi alas kuunnellakseen, mitä Rasumihinilla oli sanottavaa emännälle; tytöstä näki heti, että hän oli vallan Rasumihinin lumooma.

Tuskin oli Nastasja sulkenut ovea perässään, kun sairas heitti peitteen päältään ja hypähti vuoteeltaan kuin mielipuoli. Hän oli palavan kärsimättömästi odottanut sitä hetkeä, jolloin he läksisivät tiehensä heti tehdäkseen jotakin. Mutta mitä oli hänen tosiaan tehtävä?... Hän oli taas unohtanut kaikki! "Jumalani! Sano sinä minulle vain yksi asia: tietävätkö he sen, vai eivätkö vielä tiedä? Ajattehan, että he tietäisivät kaikki ja teeskentelisivät olevansa tietämättömiä sen suhteen, vain puijaisivat minua minun maatessani — ja jos he sitten tulevat äkkiä ja sanovat, että kaikki on ollut jo kauvan tiedossa ja että he vain ovat teeskennelleet tietämättömiä... Mutta mitä piti minun

tehdäkään? Voi, että unohdin sen tykkänään!... Juuri äsken muistin sen ja nyt on se mennyt tykkänään mielestä..."

Hän seiso i keskellä huonetta kiusallisen epätietosena ja katseli ympärilleen; hän meni ovelle, avasi sen, kuunteli — siellä ei ollut ketään. Vihdoin näkyi hän muistavan jotakin, kiiruhti nurkkaan, missä seinäpaperissa oli reikä, tarkasteli, pisti kätensä koloon, koetti yltä päältä — mutta sitä se ei ollut. Hän meni uunin luo, avasi luukun ja tarkasteli tuhkaa: aivan oikein, housujen rääsyt ja pois revityn taskun siekaleet olivat vielä siellä, minne hän oli ne heittänyt —kukaan ei siis ollut katsonut uuniin! Nyt hän muisti sukan, josta Rasumihin oli äsken puhunut hänelle. Aivan oikein, siellä se on peitteen alla sohvalla, mutta niin kuluneena ja likasena, ettei Sametov luonnollisestikaan ollut voinut havaita siinä mitään erikoista.

"Haa, Sametov!... Polisikonttori!... Miksi kutsuttiin minut konttoriin? Mistä on kysymys? Ah, minä muistan väärin, sehän tapahtui silloin! Siksihän minä myös katselin sukkaa ja nyt ... nyt olen sairas. Mutta miksi oli Sametov täällä? Miksi on Rasumihin tuonut hänet tänne?" mutisi hän uudelleen vaipuen sohvalle. — "Miten on nyt laitani? Hourailenko yhä edelleenkin vai olenko tajuissani? Minusta tuntuu siltä kuin olisin todella täydessä tajussani... Ah, nyt muistan: pakene, pakene nopeasti, pakene ehdottomasti! Niin ... mutta minne? Missä ovat vaatteeni?... Ei saappaitakaan!... Pois viedyt, kätketyt! Ah, minä ymmärrän! Mutta tuossa on päällystakkini, sen ovat he unohtaneet — menneet ohi! Tuossa on myös rahaa pöydällä, Jumalan kiitos! Velkakirja myös... Minulla on rahani ja minä menen tieheni, etsin itselleni toisen asunnon ... he eivät saa minua käsiinsä! Mutta osotetoimisto? Sieltä he tapaavat minut! Rasumihin saa varmastikin tiedon asunnostani! Mieluummin kauvas, kauvas pois — Amerikkaan ... siellä saavat etsiä minua! Ja velkakirjan otan mukaani ... siellä voin tarvita sitä. Mitä muuta ottaisin mukaani? He luulevat, että minä olen sairas, eivätkä tiedä, että minä kykenen juoksemaan, heh, heh, hee!... Olen nähnyt sen heidän silmistään, että he tietävät kaikki! Jospa vain pääsisin portaista alas! Mutta jospa siellä alhaalla onkin poliiseja? Mitä tämä on, teetä? Ah, olutta myöskin, kylmää olutta, vielä puoli pulloa jälellä..."

Hän tarttui pulloon ja tyhjensi sen yhdellä siemauksella ikäänkuin tahtoen sammuttaa jotakin sisäistä tulta. Mutta tuskin kului minuuttiakaan, ennenkuin olut alkoi vaikuttaa hänessä ja hän tuns i selkäpiitään karmivan miellyttävän, kevyen väristyksen. Hän pani maata ja peitti itsensä. Hänen jo ennestään sairaloiset ja sotkuset ajatuksensa kävivät yhä sotkusemmiksi ja pian vaipui hän kevyeen ja virkistävään uneen. Mielihyvissään painoi hän päänsä pehmeään patjaan, kietoutui lämpimään puuvillapeitteeseen, joka nyt toimitti päällystakin virkaa, huoah i kevyesti ja vaipui syvään ja hyvään uneen.

Hän heräsi Rasumihinin ollessa ovella. Tämä ei tiennyt, oliko hänen tultava sisään vai eikö. Raskolnikov kohottausi ja katseli häntä ikäänkuin muistellen jotakin.

— Ah, ethän sinä nukukaan! Kas tässä olen taas! Nastasja, tuo käärö tänne! huusi hän porraskäytävään. — Ryhdyn heti tekemään selvää sinulle.

— Miten paljon kello on? kysyi Raskolnikov katsellen hämmästyksissään ympärilleen.

— Sinä olet nukkunut kelpo lailla, sillä nyt on jo iltapuoli, kello on noin kuuden paikkeilla. Olet nukkunut yli kuusi tuntia.

— Jumalani! Mitä kuulenkaan?

— Mitä nyt sitten? Oletko terve! Mihin sinulla on sellainen kiire, ethän vain lähtene mihinkään rakkauskohtaukseen? Meillä on aikaa hyvän lailla. Olen jo odottanut kolme tuntia, olen ollut täällä kaksi kertaa sinun nukkuessasi — Sosimovilla olen myös ollut kaksi kertaa. Ei ollut kotona! Ei nykyään mitään, tulee kyllä pian! Olin myös poissa omilla asioillani; olen auttanut setää hänen muuttaessaan tänään. Tiedätkö, että minulla on täällä setäkin! Mutta nyt liikeasioihin! Tuo käärö tänne, Nastenka. Alkakaamme heti... Mutta miten sinä veliseni jaksat?

— Voin hyvin... Oletko ollut täällä kauvan, Rasumihin?

— Sanoinhan minä sinulle jo äsken, että olen odottanut kolme tuntia!

— Ei, vaan ennen?

— Miten ennen?

— Miten kauvan siitä on kuin sinä tulit tänne?

— Olenhan sen jo sanonut kerran, oletko unohtanut sen?

Raskolnikov mietti. Hän voi vain epäselvästi muistaa, mitä ennen oli tapahtunut ja hän katsoi kysyvästi Rasumihiniin.

— Hm! sanoi tämä, — siis unohtanut sen kuitenkin! Minusta tuntuu siltä kuin et sinä vielä olisi aivan... No, kyllä kai tilasi paranee nyt unen jälkeen... Aivan varmasti, sillä sinähän näytät jo vallan toiselta. Mutta nyt asiaan, kyllä kohta muistat kaikki. Katsohan tänne vain, veliseni!

Hän alkoi avata kääröä.

— Erikoisesti oli sydämelläni eräs seikka, veliseni! Sillä ennen kaikkea oli sinusta tehtävä toinen ihminen. Alkakaamme siis huipuista: näetkö tätä lakkia? — Hän veti

kääröstä esiin sangen kauniin, mutta tavallisen ja halvan lakin. — Annahan, kun koetan!

— Sitten, myöhemmin! sanoi Raskolnikov hylkivästi.

— Ei, minä pyydän, veli Rodja, älä hangottele vastaan; sillä kohta on jo myöhäistä; enkä minä voisi nukkua koko yönä, sillä olen nimittäin ostanut vallan umpimähkään, ilman minkäänlaista mittaa. Sopii erinomaisesti, aivan kuin tilattu! huudahti hän riemuiten. —Päähine on pääseikka, ystävä hyvä, suositus, tekisi mieleni sanoa. No, Nastenka, katsohan näitä kahta päähinettä (hän veti esiin Raskolnikovin entisen litistyneen silinterihatun, jota hän tapasi kutsua Palmerstoniksi) — tätä Palmerstonea — ja tuota juveli-esinettä. Arvaahan, Rodja, miten paljon luulet minun antaneen siitä? Nastashushka? Ja hän kääntyi Nastasjan puoleen nähdessään Raskolnikovin vaikenevan.

— Ehkä annoit siitä parisenkymmentä kopekkaa, vastasi Nastasja.

— Parisenkymmentä kopekkaa, sinä narri! huudahti Rasumihin loukkaantuneena. — Parilla kymmenellä kopekalla ei saa ostaa sinuakaan! Kahdeksankymmentä kopekkaa ja sekin vain siksi, että sitä jo oli käytetty! Kuitenkin sillä ehdolla, että kun tämä on kulutettu, antavat he sinulle toisen ensi vuonna ilmaseksi, Jumala paratkoon! Mutta siirtykäämme nyt housuihin; jo ennakolta täytyy minun sanoa, että olen ylpeä niistä! Hän levitti parin ohuita, harmaita villahousuja Raskolnikovin eteen. — Ei yhtäkään reikää, ei pilkkuakaan ja vielä sangen käyttökelpoiset; samasta kankaasta tehty liivi, aivan muodin mukainen. Niiden arvoa vain kohottaa se, että ne ovat vähän käytetyt, joten ovat tulleet pehmeämmiksi, hienommiksi... No, arvatkaa! Miten paljon luulet? Kaksi ruplaa viisikolmatta kopekkaa, samoilla ehdoilla: kun olet kuluttanut nämä, saat ensi vuonna ilmaseksi toisen parin! Fedjajevin kaupassa ei tehdä toisellaisia kauppoja, sillä kun olet kerran maksanut, on se tehty, koko elinajaksi — et mene sinne koskaan toista kertaa. No, nyt tulemme saappaisiin — mitä pidät niistä? Tosin ovat ne vähän kuluneet, mutta kaksi kuukautta ne kyllä kestävät vielä, sillä ne ovat ulkomaisista tavaroista: Englannin lähetystön sihteerin möi ne viime viikolla torilla; hänellä ne olivat olleet ainoastaan kuusi päivää ja sitten hän tarvitsi rahaa! Hinta on rupla ja viisitoista kopekkaa. Halpaa, eikö totta?

— Mutta ehkeivät ne sovikaan! huomautti Nastasja.

— Eivät sovi! Ja mikä tämä sitten on? Hän veti taskustaan Raskolnikovin vanhan, risasen ja sisään painuneen liian peittämän saappaan. — Nämä ovat ehkä vielä vähän suuremmat; kaikesta on huolehditu omantunnon mukaisesti. Ja nyt liinavaatteisiin, siinä on emäntä auttanut minua: kolme paitaa, tosin puuvillasia, mutta niissä on

uusikuosiset kaulukset, j.n.e. Siis kokonaissumma: lakista kahdeksankymmentä kopekkaa, vaatteista kaksi ruplaa viisikolmatta kopekkaa, yhteensä kolme ruplaa viisi kopekkaa; puolitoista saappaista — ja ne ovat sangen sirot — yhteensä kolme ruplaa viisikuudetta kopekkaa, ja liinavaatteista viisi ruplaa — yhteensä tasan yhdeksän ruplaa viisikuudetta kopekkaa. Viisiviidettä kopekkaa vaskea on minulla jälellä, tässä ne ovat, ota ne — ja nyt siis, Radja, on koko pukusi taas kunnossa, sillä päällystakkia voi vielä käyttää ja näyttääpä se vielä sangen komealtakin — mutta siten käy, kun teettää vaatteensa Sharmerilla! [Aikanaan sangen kuuluisa räätäli Pietarissa.] Mitä sukkiin y.m.s. tulee, saat ne hankkia itse, onhan meillä vielä viisikolmatta ruplaa jälellä; Pashenkasta ja vuokrasta ei sinun tarvitse huolehtia — sanoinpa sinulle, että sinulla on rajaton luotto. No, veli hyvä, suo minun nyt muuttaa yllesi uudet alusvaatteet — loppujen lopuksi kätkeyy sairaus vain paitaan.

— Anna minun olla, minä en tahdo, sanoi Raskolnikov hylkivästi. Hän oli tuntenut vain vastenmielisyyttä kuunnellessaan Rasumihinin leikillistä kertomusta vaatteitten ostosta.

— Se ei sovi rakkaimpani; miksi olisinkaan ollenkaan vaivannut itseäni tällä lailla! murisi Rasumihin. — Nastashka, älä ujostele ollenkaan, vaan auta pikemmin — kas noin, noin! ja huolimatta Raskolnikovin vastarinnasta vaihtoi hän hänen alusvaatteensa. Raskolnikov heittäysi patjalle, eikä virkkanut sanaakaan muutama minuuttiin.

— Jokohan se pian loppunee! ajatteli hän. — Millä rahoilla nämä ovat ostetut? kysyi hän vihdoin ympärilleen katsahtamatta.

— Milläkö rahoilla? Kas vain sinua! Omilla rahoillasi. Rahanlaskija toi ne sinulle joku hetki sitten Vahrushinilta; äitisi ne lähetti; oletko taas unohtanut sen?

— Nyt muistan... sanoi Raskolnikov pitkän ja synkän harkinnan jälkeen. Rasumihin katseli häntä otsa rypyssä.

Ovi aukeni ja sisään astui suuri voimakas mies, joka tuntui Raskolnikovista tutulta.

— Sosimov, vihdoinkin! huudahti Rasumihin ilosesti.

IV.

Sosimov oli suuri ja paksu; hänellä oli pöhöttyneet, värittömät, puhtaaksi ajetut kasvot, vaalea, sileä tukka, silmälasit ja suuri kultasormus paksussa lihavassa sormessaan. Hän saattoi olla noin seitsemän kolmatta vuoden vanha. Hän oli puettu laajaan aistikkaaseen kesänuttuun ja vaaleisiin kesähousuihin. Koko hänen

vaatetuksensa oli avara, mutta aistikas ja aivan uusi, liinavaatteet olivat moitteettomat; hänellä oli myös paksut kellonperät. Hänen käytöksensä oli hidasta, mutta samalla keinotekosen ystävällistä; sangen hyvin saattoi huomata, että hän kopeili itsestään. Kaikki, jotka hänet tunsivat, pitivät häntä synkkämielisenä, mutta arvelivat hänen ymmärtävän asiansa.

— Olen käynyt luonasi kaksi kertaa... Näetkös, hän on tullut tajuihinsa! huudahti Rasumihin.

— Kyllä minä näen; mutta miten voimme me nyt? sanoi Sosimov kääntyen Raskolnikovin puoleen, katsellen häntä tarkkaavasti ja heittäytyen sohvalle hänen viereensä.

— Hän on aina pahoilla mielin, jatkoi Rasumihin, — kun me äsken muutimme hänelle puhtaat alusvaatteet, oli hän rupeamaisillaan itkemään.

— Luonnollisestikin! Eihän alusvaatteilla olisi ollut niin kiirettä, ellei hän pitänyt siitä... Valtimo on hyvä. Päätänne kai vielä pakottaa, mitä?

— Minä voin hyvin, vallan hyvin! sanoi Raskolnikov itsepäisesti ja vihasesti, kohottautuen ja iskien salamoita silmillään. Mutta heti vaipui hän taas sohvalle ja kääntyi seinään päin. Sosimov tarkasteli häntä tarkkaavasti.

— Sangen hyvä ... kaikki on kuin tuleekin, sanoi hän huolimattomasti.

— Onko hän syönyt mitään?

Hänelle sanottiin se ja kysyttiin mitä sairaalle saisi antaa.

— Voitte antaa hänelle kaikkea ... keittoa, teetä ... mutta luonnollisestikaan ei kurkkuja eikä muuta samantapaista; ei myöskään lihaa ... no, mitä tässä muuta tarvitsekaan sanoa... hän heitti silmäyksen Rasumihiniin. — Pois mikstuurat, pois kaikki; huomenna pistäyn taas sisälle. Ehkä voinen tulla jo tänään ... mutta...

— Huomenna otan hänet illalla kanssani ulos kävelemään! sanoi Rasumihin. — Menemme Jussupov-puistoon ja sitten "Palais de Crystal'iin".

— Huomenna soisin hänen vielä makaavan, hieman vain ... no, kyllähän sen vielä näemme.

— Ah, sepä vahinko! Tänään vihin minä uuden asuntoni toimeensa, se on tässä vain muutaman askeleen päässä, jospa hän sentään saisi olla siinä tilaisuudessa läsnä! Vain sohvalle meidän keskellämme! Sinä kai tulet, toivon ma? lausui Rasumihin kääntyen äkkiä Sosimovin puoleen. — Älä unohda, sillä sinä olet luvannut.

— Kernaasti, ehkä vähän myöhemmin. Mitä sinä siellä tarjoat?

— En mitään erikoista, teetä, viinaa, silliä — sinne saapuvat vain läheisimmät tuttavani.

— Kutka?

— Kaikki tällä paikkakunnalla oleskelevat ja melkeinpä pelkkiä uusia — vanhaa setääni lukuunottamatta, mutta myöskin hän on uusi — hän tuli tänne vasta eilen liikeasioissa. Näen hänet ehkä kerran viidessä vuodessa.

— Mitä hän on miehiään?

— Hän on toiminut koko elinaikansa postimestarina — nauttii nyt eläkettä, on viiden seitsemättä vuotias, vähäpätöinen ... muuten pidän hänestä. Ja sitten tulee Porfyrius Petrovitsh, tšekäläisen poliisioikeuden tutkintatuomari, hänet sinä kyllä tunnet?...

— Luulenpa, että hän on sukuakin sinulle.

— Sangen kaukaista! mutta miksi nyripistelet tuolla lailla nenääsi? Ah tehän kerran yhdessä ollessanne torailitte, sinä et siis ehkä tule hänen tähtensä?

— Mitä minä hänestä välitän...

— Niin, se on oikein. Ja sitten joitakin ylioppilaita, eräs opettaja, eräs virkamies, eräs upseeri, Sametov...

— Mutta sanohan minulle, miten olet tullut tekemisiin tuon Sametovin kanssa, mitä yhteistä sinulla on moisen kanssa?

— Kas vaan tuota tyytymätöntä! Periaatteet! Te ratsastatte periaatteilla kuin untuvilla, ettekä voi liikkua vapaasti. Minun mielipiteeni mukaan on seuraava periaate oikein: Jos ihminen on hyvä, niin on hyvin. Sametov on oiva mies.

— Ja lämmittelee käsiään... [Tarkottaa sitä, että hän antaa lahjoja itseään.]

— Niin, ja lämmitää käsiään ... mitä minä siitä huolin! Mitä se tekee jos lämmitteleekin? huudahti Rasumihin äkkiä tulistuen; —olenko minä ehkä ylistänyt häntä sen johdosta, että hän lämmittelee käsiään? Minähän sanon, että hän on hyvä omalla tavallaan! Jos jotakin ruvettaisiin tarkastamaan joka puolelta, miten monta hyvää ihmistä silloin mahtaisikaan tavata! Olenpa vakuutettu siitä, että minusta, siihen luettuna sisälmyksenikin, tiukasti arvosteltuna saattaisi antaa korkeintaan paistetun sipulin ja senkin vain silloin, jos sinut saisi kaupanpäälliseksi.

— Se on liian vähän, minä antaisin sinusta yksistään kaksi.

— Ja minä sinusta vain yhden! Ole niin vikkelä kuin tahdot! Sametov on vielä nuori mies ja kyllä minä häneltä tukan revin, koska häntä on houkuteltava luokseen, mutta ei sysättävä pois. Nuoren ihmisen suhteen tulee olla kaksin kerroin varovainen; jos hänet sysää luotaan, ei hän siitä tule yhtään paremmaksi. Te tyhmyrit ette tietystikään käsitä mitään! Te ette osaa arvostella ihmisiä, vaan teette itsenne tyhmiksi... Ja jos tahdot tietää, niin on meillä yhteinen pyrkimyskin...

— Sen juuri tahtoisin tietää!

— Maalarin juttu... Kyllä me hänet vapautamme! Mutta ei meillä ole sen suhteen todella mitään enempää huolta, sillä asia on nyt vallan, vallan selvä. Me vain vähän lisäämme höyryä.

— Mikä maalari se on?

— Mitä, enkö ole puhunut siitä sinulle? Ah, niin, aivan totta, sinähän sait tietää vasta alun ... sinä tiedät hyvin tuon vanhan pantinottajattaren murhaa koskevan jutun ... no niin, juttuun on nyt sekottunut eräs maalarikin.

— Murhan tiesin ennenkuin sinä ja onpa se mielestäni kiinnittänytkin ... ainakin jossakin määrin ... erikoisesta syystä ... luin sen sanomalehdistä! Mutta...

— Lisavjeta on myös murhattu, lausui Nastasja kääntyen Raskolnikovin puoleen. Hän oli seissyt koko ajan oven ääressä ja kuunnellut keskustelua.

— Lisavjeta? mutisi Raskolnikov tuskin kuultavasti.

— Niin juuri, hän joka kulki kauppaamassa taloissa, oletko unohtanut hänet? Hän on ollut täällä monta kertaa. Ompelipa hän kerran paidankin sinulle.

— Raskolnikov kääntyi seinään päin ja alkoi tarkasti tutkia seinäpaperin kuvioita. Hän etsi siitä suuren valkosen kukkasen ja alkoi laskea lehtiä, juovia, viuruja ja pisteitä. Hän tunsi, että kätensä ja jalkansa olivat kylmät ikäänkuin kuolemaisillaan, mutta hän koetti olla liikahdamatta ja tuijotti vain kukkaseensa.

— No, miten maalarin laita on? keskeytti Sosimov suuttuneena Nastasjan lörpötyksestä. Nastasja huoahhti ja vaikeni.

— Häntä luullaan myös murhaajaksi! jatkoi Rasumihin kiihkeästi.

— Eikö ole minkäänlaisia todisteita?

— Piru vieköön todisteet! Tosin on eräs todiste, mutta se ei ole mikään, ja se todistetaan. Nyt on sama juttu kuin edelliselläkin kerralla, jolloin — mitkä heidän nimensä olivatkaan! — niin silloin kun Koch ja Pestrjakov vangittiin epäilyksen

alaisena. Hyi pentele! Miten tyhmää kaikki onkaan, vaikka asiaan kuulumattomanakin katselee sitä, inhottaa se kuitenkin. Pestrjakov tulee ehkä tänään luokseni... Et kai sinä, Rodja, ole kuullut mitään tästä jutusta ennen sairastumistasi, polisikonttorissa pyörtymisesi edellisenä iltana, tapahtui...

Sosimov katseli uteliaasti Raskolnikovia, mutta tämä ei liikkunutkaan.

— Tiedätkö mitä, Rasumihin, minä vain kummastelen sitä, että sinä sekaannut kaikkeen, sanoi Sosimov.

— Paljon mahdollista, mutta kuitenkin vapautamme hänet! huudahti Rasumihin iskien nyrkkinsä pöytään. — Mikä tässä jutussa on enin suututtavaa? Ei heidän valehtelemisensa, valeet voi antaa anteeksi, sillä ne voivat lopuksi kuitenkin johtaa totuuteen. Ei, enin suututtavaa on se, että he valehtelevat ja kunnioittavat omia valeitaan. Minä kunnioitan Porfyriusta, mutta mikä esimerkiksi sai heidät ensin vallan suunniltaan? Se että ovi oli suljettu ja tullessaan talonmiehen kera tapasivat he sen avoinna; se siis merkitsee, että Koch ja Pestrjakov ovat tehneet murhan! Sellaista on heidän logikkansa!

— Älä niin tulistu; heidät on pidätetty vain toistaiseksi, eihän siinä muuta voinut... Muuten tunnen tuon Kochin! On tullut ilmi, että hän osteli vanhukselta langenneita pantteja!

— Niin, hän on lurjus! Hän ostelee myös velkakirjoja, hän on aito teollisuusritari, piru hänet periköön! Mutta etkö käsitä, että minä olen raivoissani heidän vanhuuttaan heikon, katalan, hullun tapansa vuoksi!... Mutta tässä, tässä asiassa olisi tullut käyttää toista tietä. Tässä voi osata oikeaan lankaan ainoastaan sielullisten edellytysten avulla. "Meillä on tosi asioita", sanovat he! Sangen hyvä, mutta tosiasiat eivät ole kaikki; pääseikka on kuitenkin se, että ymmärtää käyttää tosiasioita.

— Ja sinä, ymmärrätkö sinä ehkä käyttää tosiasioita?

— Eihän silloin voi vajjeta, kun selvästi tuntee voivansa hyödyttää asiaa, jos vain... Ah!!... Mutta onko sinulla selvillä asian yksityiskohdat?

— Ei ole; minä odotan lakkaamatta tietoja maalarista.

— Tietysti! No, kuule! Varhain aamulla kolmantena murhan jälkeisenä päivänä, jolloin Kochia ja Pestrjakovia kuulusteltiin — vaikka nämä voivat tehdä selvää joka askeleestaan, niin että heidän viattomuutensa oli päivän selvä — tulee eräs aivan uusi seikka ilmi. Eräs talonpoika Dushkin, jolla nykyään on oluttupa, sijaitseva suoraan vastapäätä tuota taloa, tulee polisikonttoriin, tuo mukanaan rasian, jossa oli kultainen korvarengas, ja kertoo kokonaisen historian: "Toispäivän illalla noin kello kahdeksan

illalla" — ota huomioosi päivä ja tunti — "tuli luokseni juosten eräs työmies, maalari, jolla jo ennestään oli tapana pistäytyä meillä useamman kerran päivässä... Mikolai on hänen nimensä ... näyttää minulle tämän pienen rasian ja siinä olevat kultaset korvarenkaat ja pyytää minua lainaamaan hänelle kaksi ruplaa sitä vastaan! Kun minä kysyin, mistä hän oli saanut nuo tavarat, selitti hän löytäneensä ne kadulta. En kysynyt häneltä mitään enempää", — sanoi Dushkin — "vaan annoin hänelle setelin, ruplan ... sillä ajattelin, että ellen minä ota niitä, niin ottaa joku ne, rahat hän hävittää juomalla joka tapauksessa, ja silloin voivat ne yhtä kernaasti jäädä minulle. Jos nousisi kysymys siitä tai jos saisin mitään kuulla asiasta — niin ilmoittaisin." Se oli luonnollisestikin valetta kaikki! Tunnen hänet, tuon Dushkinin, hän on itse pantinottaja ja varasten kätkijä, eikä olisi ottanut Mikolailta kolmenkymmenen ruplan esinettä jättääkseen sen taas takaisin; hän teki sen vain pelosta. No, piru hänet periköön! Dushkin jatkoi siis: "Tuon talonpojan, Mikolai Dimentjevin tunnen jo ennakolta, hän on maamieheni, me olemme samalta paikkakunnalta. Tosin ei hän ole mikään juoppo, mutta kyllä hän ottaa toisinaan sentään lasillisen, ja minä tiedän että hän työskentelee juuri samassa talossa, maalaten erään Mitrin kanssa; Mitri on myös samalta paikkakunnalta. Heti setelin saatuaan vaihtoi hän sen myös heti ja joi kaksi ryyppyä perätysten, sitten otti hän loput rahat takaisin ja läksi. Sillä kerralla ei Mitri ollut hänen kanssaan.

Seuraavana päivänä saimme kuulla, että Aljona Ivanovna ja hänen sisarensa Lisavjeta Ivanovna olivat murhatut kirveellä, me tunsimme heidät, ja silloin aloin minä epäillä korvarenkaitten johdosta — sillä minä tiesin, että Aljona Ivanovna lainasi rahaa panttia vastaan. Menin siksi tuohon taloon ja koetin hiljaa ja varovasti hankkia joitakin tietoja asiasta; ensin kysyin, oliko Mikolai ollut siellä. Ja silloin kertoi Mitri minulle, että Mikolai oli lähtenyt juopottelemaan, että hän oli palannut vasta myöhään päivän sarastaessa ja ollut juovuksissa, jäänyt kotiin noin kymmeneksi minuutiksi ja sitten taas lähtenyt tiehensä ja ettei hän ollut nähnyt häntä sittemmin, vaan sai tehdä työtä yksinään. He työskentelivät samoissa portaissa, jotka johtivat murhattujen asuntoon neljännessä kerroksessa. Saatuaani kuulla tämän, en siitä maininnut mitään kenellekään" — sanoo Dushkin — "vaan koetin saada selville kaikki, minkä vain voin, ja palasin kotiin epäilyksien ja huolten painamana. No, tänään varhain aamulla, kello kahdeksan vaiheilla" — se on kolmantena päivänä, käsitätkö? — "näin Mikolain tulevan, ei tosin aivan selvänä, vaan kuitenkin niin paljon juovuksissa, että juuri kykeni keskustelemaan. Hän siis istuu penkille ja vaikenee. Häntä paitsi oli sisässä ainoastaan eräs vieras; eräs toinen tuttu makasi ja nukkui penkillä ja sitä paitsi saapuvilla oli pari minun poikaani. Minä siis kysyn häneltä: 'Oletko nähnyt Mitriä?' — 'En', vastaa hän, 'en ole nähnyt häntä.' — 'No, etkö sitten ole käynyt työpaikassasi?' — 'En', sanoo hän, 'en sitten eilisen'. — 'Mutta missä nukuית edellisen yön sitten?' 'Pesikissä erään tuttavän luona'. 'Mutta mistä sitten sait korvarenkaat?' — 'Löysin ne

kadulta', sanoo hän ja näyttää sangen omituiselta, eikä nosta päätään. 'Oletko kuullut, mitä tapahtui samana iltana tuolla tunnilla tuolla ylhäällä portaissa?' — 'En', sanoo hän, 'sitä en ole kuullut', mutta käy tarkkaavaksi, tuijottaa minuun ja kalpenee kalman kalpeaksi. Kun nyt kerron asian hänelle, tarttuu hän lakkiinsa ja nousee. Silloin tahdoin minä pidättää hänet ja sanoin: 'Odot Mikolai, etkö tahdo juoda lasillista?' mutta annoin samalla pojalle merkin, että hän sulkisi oven ja menin myymäpöydän ääreen; mutta äkkiä lähtee hän tiehensä, kadulle, juoksee kaikin voimin nurkkaa kohti ja — katoaa! silloin en enää epäillyt kauvempaa — hän sen oli tehnyt aivan varmasti..."

— Luonnollisesti! ... vakuutti Sosimov.

— Odot! Kuule loppuun saakka! Nyt koetettiin kaikin tavoin saada selkoa tuosta Mikolaista. Dushkin vangittiin ja hänen luonaan toimeenpantiin kotitarkastus, luonnollisesti myös Mitrin luona; Peskin toveri ei myöskään välttänyt sitä; — äkkiä saatiin sitten toissa päivänä Mikolai kiinni; hän tavattiin eräästä lähellä olevasta majatalosta. Hän oli tullut sinne, riisunut pois hopearistin, jota hän kantoi rinnallaan ja pyytänyt sen edestä viinaa. Hänelle annettiin sitä. Muutamia hetkiä myöhemmin meni eräs nainen navettaan ja näkee eräästä raosta, että muuan henkilö sitoo viereisessä puuvajassa vyönsä erääseen parruun, tekee silmukan ja aikoo juuri nousta erään pölkyn päähän pannakseen silmukan kaulaansa; nainen huutaa kaikin voimin ja kaikki talossa asuvat saapuvat juosten paikalle. — "Vai sitä maata sinä oletkin!" — "Viekää vain minut polisikonttoriin", sanoo hän, "tahdon tunnustaa kaikki." No, ja sitten hän vietiin polisikonttoriin kaikkia tavallisia ulkonaisia menoja noudattaen. Siellä nyt alkoi kuulustelu: "Mikä on nimesi ja mistä olet, miten vanha?" — kahden kolmatta ... j.n.e. Kysymys: "Kun sinä ja Mitri työskentelitte siellä, ettekö nähneet portaissa ketään henkilöä siihen ja siihen aikaan?" Vastaus: "kyllä, sangen useita näimme, mutta me emme kiinnittäneet niihin mitään huomiota". — "Mutta ettekö kuulleet mitään kolinaa tai melua?" — "Emme, emme me kuulleet mitään." — "Etkö jo tiennyt samana päivänä, Mikolai, että sinä ja sinä päivänä ja sillä ja sillä tunnilla murhattiin ja ryövättiin eräs leski ja hänen sisarensa?" "En tiennyt siitä mitään; vasta kolmantena päivänä sain sen kuulla Atanasius Pavlitshilta, oluttuvassa." — "Mistä sinä sait nuo korvarenkaat?" — "Löysin kadulta." — "Miksi et ollut seuraavana päivänä työskentelemässä Mitrin kanssa?" — "Olin alkanut juoda." — "Miksi juoksit Dushkinin luota?" — "Minä niin pelkäsin." — "Miksi sinä pelkäsit?" — "Että minua alettaisiin epäillä." — "Mitä sinä pelkäsit, kun et ollut syyllinen siihen?..." — Usko minua tai ei, Sosimov, hänelle tehtiin tuo kysymys, kirjaimellisesti samoin sanoin, tiedän sen varmasti, sillä olen sen kuullut luotettavalta taholta. Mitä sinä siitä sanot? Mitä?

— No, mutta kyllä kai heillä on siihen todisteita?

— Enhän minä nyt puhu todisteista, vaan kuulustelun kulusta, siitä tavasta, millä he käsittivät asemansa ... siitähän minä puhun, tuhat tulimaista!... No niin, he syyttivät, kiusasivat ja ahdistivat häntä kaikin tavoin siksi kunnes hän vihdoin tunnusti, ettei hän löytänyt korvarenkaita kadulta vaan talosta, missä he maalasivat. — "Mitenkä sieltä?" — Se tapahtui seuraavasti: me olimme työskennelleet koko päivän kunnes kello oli kahdeksan illalla ja olimme juuri aikeissa lähteä kotiin, kun Mitri otti värisudin, löi minua sillä päin naamaa ja juoksi tiehensä ja minä hänen perässään. Minä siis juoksen ja huudan kaikin voimin; mutta juuri kun tulen portaista alas porttikäytävään, satun juokseman aivan talonmiehen syliin; hänen seurassaan oli joitakin herroja, kuinka monta, sitä en enää muista. Talonmies alkaa soimata minua, samoin toinen talonmies ja talonmiehen eukko, joka juuri tuli ulos, ja eräs herra, joka tuli erään naisen kanssa porttikäytävään alkaa myös soimata meitä, koska me, minä ja Mitri, olimme heidän tiellään; minä olin saanut Mitkan tukasta kiinni, heittänyt hänen kumoon ja pehmittelin häntä, hän oli myös saanut minua tukasta ja pehmitteli minua. Mutta me emme sitä tehneet vihoissamme, vaan ainoastaan leikillä ja kaikessa ystävyydessä; sitten riuhtausi Mitka vapaaksi, juoksi kadulle ja minä hänen jälessään; mutta minä en voinut saavuttaa häntä, vaan tulin yksinäni taloon — sillä minun oli vielä korjattava jotakin. Aloin siis tehdä sitä ja odotin Mitriä mennäkseni sitten hänen kanssaan. Silloin satuin astumaan sille rasiolle etehisen nurkassa oven takana. Katsahdin, mikä se olisi, siinä oli jotakin paperiin käärittynä. Otin paperin ympäriltä, avasin rasian — ja näin korvarenkaat, jotka olivat siinä...

— Oven takana? Olivatko ne oven takana? huudahti Raskolnikov äkkiä ja tuijotti tummin, tuskaisin katsein Rasumihiniin, samalla kohottautuen vitkalleen.

— Niin ... mitäpä sitten? Mitä nyt? Miten sinä voit? Rasumihin nousi.

— Ei mitään!... vastasi Raskolnikov tuskin kuuluvasti, vaipuen taas takaisin sohvalle ja kääntyen seinään päin. Kaikki vaikenivat hetken ajan.

— Hän kai nukkui ja heräsi aivan äkkiä, sanoi Rasumihin vihdoin ja katseli kysyvästi Sosimoviin; tämä teki kevyen, kieltävän liikkeen päällään.

— No, mutta jatka, sanoi Sosimov, — miten kävi sitten?

— Mitenkö sitten kävi? Tuskin oli hän keksinyt korvarenkaat ennenkuin hän jo unohti työnsä ja Mitkan, tarttui lakkiinsa, kiiruhti Duskinin luo ja sai, kuten tiedät, häneltä ruplan; hän sanoi hänelle löytäneensä korvarenkaat kadulta; sitten hän alkoi juoda. Mutta murhan johdosta lausui hän samaa kuin ennenkin: "En tiedä siitä mitään, sain sen kuulla vasta kolme päivää jälkeenpäin". — "Mutta miksi et sinä näyttäytynyt ennen?" — "Minä pelkäsin". — "Mutta miksi tahdoit hirttäytyä?" — "Aloin aavistaa

pahaa." — "Mitä aloit aavistaa?" — "Että minua alettaisiin epäillä." — Kas, siinä on koko juttu. No, minkä johtopäätöksen luulet heidän siitä vetäneen?

— Mitä minä luulisin? Jälki, vaikka vähäpätöinenkin, on joka tapauksessa — tosiasia. Ei suinkaan maalaria olisi laskettu vapaaksi?

— Mutta hehän ovat jo melkein panneet murhan hänen syykseen! Eiväthän he epäile enään hiukkaakaan...

— Älä kiivastu! No, mutta korvarenkaat? Sinun on kai myönnettävä, että jos korvarenkaat ovat kadonneet samana päivänä ja samalla tunnilla vanhuksen laukusta ja joutuneet Mikolain käsiin, niin ovat kai ne joutuneet sinne jollakin lailla? Ei kai se ole mikään pikkuseikka moisessa tutkimuksessa?

— Miten ne olivat sinne joutuneet? huudahti Rasumihin — ja sinä lääkäri, jonka ennen kaikkia on tutkittava ihmisluonnetta ja on niin monta tilaisuutta käytettävänään moiseen työhön, etkö näe kaikista näistä pikkuasioista, millainen luonne tällä Mikolailla on? Etkö siis näe jo ensi silmäyksellä, että kaikki hänen kuulustelussa lausumat sanansa ovat puhtainta, pyhintä totuutta? Kaikki tapahtui aivan siten kuin hän sen kertoi; hän sattui astumaan rasialle, ja otti sen käsiinsä.

— Pyhintä totuutta? Ja kuitenkin hän tunnusti, että valehteli alussa.

— Kuule minua tarkkaavasti: talonmies, Koch, Pestrjakov, toinen talonmies, edellisen vaimo ja eräs nainen, joka oli hänen luonaan, hovineuvos Krjukov, joka astui ajopeleistä samalla hetkellä ja meni porttikäytävään eräs nainen mukanaan — kaikki, se on kahdeksasta kymmeneen todistajaa, todistavat yksimielisesti, että Mikolai piteli Mitriä allaan maaten hänen päällään ja löi häntä ja että jälkimäinen oli saanut Mikolaita tukasta ja möykyttänyt häntä samaten. Molemmat olivat vallan tiellä ja sulkivat tien; heitä toruivat kaikki, mutta he makasivat "kuin pienet lapset" (todistajain oma lausunto) toistensa päällä, huusivat, tappelivat ja nauroivat, nauroivat molemmat keskeytymättä samalla ilvehtien mitä naurettavimmin. Toinen ajoi toista takaa ja sitten he juoksivat kadulle kuin kaksi lasta. Kuuletko! No, ota nyt tarkasti huomioosi seuraava: Neljännessä kerroksessa makaavat vielä lämpimät, kuuletko, vielä lämpimät ruumiit, ne tavattiin nimittäin vielä lämpiminä! Jos siis he, tai Mikolai yksinään olisivat tehneet tuon väkivallan työn ja sitä paitsi murtaneet auki tai myös muulla tavoin olleet osallisina ryöstössä, niin suo minun tehdä sinulle kysymys: voidaanko sellaista sieluntilaa, jolloin huudetaan, nauretaan, tapellaan leikillään porttikäytävässä, yhdistää kirveisiin, vereen, rikolliseen tekoon, varovaisuuteen, varkauteen?... Ensin he olisivat murhanneet, korkeintaan viisi tai kymmenen minuttia aikaisemmin —sillä siten täytyy asianlaidan olla, koska ruumiit vielä olivat lämpimät

— ja äkkiä he olisivat lähteneet ruumiitten luota jättäen ovet auki, vaikkakin tiesivät, että ihmisiä oli tulossa sinne ylöspäin; olisivatko jättäneet saaliinsa anastamatta ja ruvenneet pyöriskelemään maassa kuin pienet lapset, nauramaan ja kiinnittämään yleisön huomion itseensä — ja siihen on kymmenen yksimielistä todistajaa!

— Tosin sangen omituista mutta mahdotonta...

— Ei, ystäväni, ei mitään mutta ... vaan jos korvarenkaat, jotka tavattiin samaan aikaan Mikolailta, olivat todella oikea ja paikkaansa pitävä todistus häntä vastaan — joka sattuma selittää muuten syytetyn tiedot ja jota siis voidaan pitää vain epävarmana todisteena —niin tuleehan toki ottaa silti huomioon vapauttavatkin seikat, sitä enemmän, kun ne ovat kumoamattomat. Ja mitä uskot sinä nyt, voidaanko nyt odottaa tuomariemme uskovan tai oikeammin voivan uskoa moista tosiasiaa, joka perustuu vain sielulliseen mahdottomuuteen, ainoaan sieluntilaan, kumottavaksi ja kaikki raskauttavat seikat ja asianhaarat jääviksi? Ei, sitä he eivät voi, ei missään tapauksessa, sillä "hänellä on tavattu rasia ja hän on aikonut hirttäytyä, eikä sitä voi selittää millään muulla lailla kuin otaksumalla, että hänellä oli tieto murhasta!" Siten he päättävät, se on heidän silmissään pääasia, ja sepä se juuri minut saattaa kuohuksiin! Ymmärrätkö sen nyt?

— Kyllä, kyllä, näen kyllä, että olet kiihtynyt. Odotahan, olen unohtanut kysyä, miten se on todistettu, että korvarenkaat sisältävä rasia tosiaan on otettu vanhuksen matka-arkusta?

— Se on todistettu, vastasi Rasumihin kiihkeästi; Koch on tuntenut pantin ja ilmoittanut sen omistajan ja tämä on ilmeisesti todistanut, että se tosiaan oli hänen.

— Sepä paha! Vielä yksi seikka! Eikö kukaan ole nähnyt Mikolaita siihen aikaan, jolloin Koch ja Pestrjakov menivät portaita ylös ensi kertaa ja eikö sitä voitu todistaa?

— Sepä siinä pahaa onkin, ettei kukaan ole häntä nähnyt, vastasi Rasumihin harmistuneena. — Sepä se juuri on pahinta kaikesta; eivät edes Koch ja Pestrjakov olleet nähneet heitä ylös mennessään, ja eipä heidän todistuksensa muuten paljoa painaisikaan. "Me näimme", sanoivat he, "että huone oli avoinna, mutta me emme kiinnittäneet huomiotamme siihen ohi mennessämme, emmekä voi muistaa, oliko siellä sisällä ketään työmiestä vai eikö."

— Hm! Koko puhdistamisen tulisi siis rajottua siihen, että he tappelivat ja nauroivat. Jos minäkin otaksun, että tämä on hyvä todiste, niin ... suo minun kysyä, miten itse selittänet sen tosiasian, korvarenkaiden löydön, jos hän todella olisikin löytänyt ne siitä, mistä sanoo ne löytäneensä?

— Mitenkö sen selittänen? Mitä siinä on selittämistä? Asia on sangen yksinkertainen! Ainakin on se tie, jolle olisi käännyttävä, selvä ja todistettava ja rasia on sen osottanut. Oikea murhaaja on kadottanut korvarenkaat; hän oli sisällä silloin kun Koch ja Pestrjakov koputtivat ovelle ja seiso i säpillä suljetun oven takana. Koch teki tuon tyhmyyden että läksi alas; silloin juoksi murhaaja myös ulos ja juoksi samaten alas, sillä muuta keinoa ei hänellä ollut. Portaissa piilottaui hän Kochilta, Pestrjakovilta ja talonmieheltä juuri sillä hetkellä, jolloin Mitri ja Mikolai olivat juosseet kadulle, eikä ketään enään ollut porttikäytävässä. Voi kyllä sattua, että joku näki hänet kiinnittämättä silti huomiotaan häneen, sillä siitähän menee niin moni ohitse! Ja rasian kadotti hän taskustaan seistessään oven takana, mutta ei huomannut sitä, koska hänen oli ajateltava tärkeämpiä asioita. Mutta rasia todistaa, että hänen oli täytynyt seistä juuri siinä. Siten kaikki on tapahtunut!

— Sepä viekasta! Niin veli hyvä, se on viekasta! Se on jo liiaksikin viekasta.

— Ei, miten niin, miksi niin?

— Siksi, että kaikki sopeutuu niin hyvin ... sopii niin toiseensa ... aivan kuin teatterissa.

— Ahaa!... huudahti Rasumihin... Mutta heti tämän sanottuaan avausi ovi ja sisään astui uusi, kaikille tuntematon henkilö.

V.

Tulija oli keski-ikäinen herrasmies, joka näytti sangen teeskentelevältä; hänellä oli vastenmielinen, pettävä ulkomuoto; sisääntullessaan pysähtyi hän ovelle, katseli ympärilleen silmäyksin, jotka ilmaisivat tavatonta, loukkaavaa kummastusta ja jotka näyttivät kysyvän: "Minne olenkaan sattunut tulemaan?" Hän katseli epäilevästi, jopa levottomastikin ympärilleen Raskolnikovin ahtaassa ja matalassa "kaapissa". Yhtä suuresti hämmästyneenä kiinnitti hän sitten silmänsä Raskolnковиin, joka makasi pukemattomana, tukka suorimattomana, pesemättömänä kurjalla, likaisella sohvallaan ja joka myös lakkaamatta katseli häntä. Sitten hän katseli yhtä varovasti Rasumihinin takkuisia ja parrakkaisia kasvoja, jotka puolestaan tarkastelivat häntä julkeasti ja kysyvästi suoraan silmiin, paikaltaan liikahtamatta. Tätä olotilaa kesti varmaankin kokonaisen minuutin ja sitten seurasi, kuten odotettavaa olikin, pieni muutos. Äkkiä oli mainittu herra käsittänyt, ettei tuima ja arvokas kasvojenilme sopinut täällä kaapissa ja vallitsevissa olosuhteissa, hän muuttui vähän notkeammaksi ja kohteliaammaksi ja pani vakavana ja selvästi painon sanoilleen ja tavuille tehdessään Sosimoville seuraavan kysymyksen:

— Ylioppilas, eli entinen ylioppilas Rodion Romanitsh Raskolnikov?...

Sosimov olisi ehkä vastannut, ellei Rasumihin, johonka kysymys ei ollut ollenkaan kohdistettu, olisi tullut hänen tielleen:

— Hän makaa tuossa sohvalla! Ja te — mitä te tahdotte?

Tämä kodikas "mitä te tahdotte?" suututti tuota teeskentelevää herraa; hän aikoi kääntyä Rasumihinin puoleen, mutta maltoi mielensä oikealla hetkellä ja suuntasi uudelleen kysyvän katseensa Sosimoviin.

— Hän on Raskolnikov! sanoi Sosimov osottaen sairasta, jonka jälkeen hän haukotteli tavattoman pitkään, suu sepposen selällään. Sitten veti hän taskustaan paksun kultakellonsa, avasi sen, katsahti siihen ja pisti sen yhtä vitkalleen ja välinpitämättömästi takaisin taskuunsa.

Raskolnikov itse makasi siinä koko ajan hiljaa ja katseli jäykästi ja näöltään hajamielisesti tulijaa. Hänen kasvonsa olivat tavattoman kalpeat ja kärsivät, aivan kuin hän olisi äskettäin ollut tuskallisen leikkauksen tai kidutuksen alasena. Mutta sisään tullut herra kiinnitti yhä enemmän hänen huomionsa puoleensa; hän alkoi tuntea rauhattomuuden, epäilyksen, jopa pelonkin tunnetta. Kun Sosimov osotti häntä ja sanoi: "Hän on Raskolnikov?" kohousi hän äkkiä aivan kuin juostakseen tiehensä, istuutui vuoteeseen ja sanoi kehottavalla mutta heikolla äänellä:

— Aivan niin! Minä olen Raskolnikov! Mitä te tahdotte?

Vieras katseli häntä tarkkaavasti ja sanoi erityisellä äänenpainolla:

— Pietari Petrovitsh Lushin. Minulla on syytä toivoa, ettei nimeni tuntune teistä vallan ventovieraalta.

Mutta Raskolnikov, joka ajatteli jotakin vallan toista, katseli jäykästi ja hajamielisesti häntä sanakaan vastaamatta, aivan kuin olisi hän kuullut Lushinin nimen ensi kertaa.

— Mitä? Ettekö olisi vielä mahtanut saada mitään tietoja? kysyi Pietari Petrovitsh vastenmielisesti liikutettuna.

Vastaukseksi vaipui Raskolnikov takaisin patjalle, pani kätensä päänsä alle ja katseli kattoon. Lushinin kasvoille nousi nolostumisen puna; Sosimov ja Rasumihin katselivat häntä uteliaasti ja hän tunsu mielensä lannistuvan.

— Minä edellytin ja laskin, alkoi hän uudestaan, — että kirje, joka lähetettiin jo enemmän kuin kymmenen, ehkä jo neljäkintoista vuorokautta sitten...

— Mutta kuulkaahan, miksi pysähdytte ovelle? keskeytti Rasumihin hänet äkkiä. — Jos teillä on annettavana selitys, niin istuutukaa toki, tuollahan on ahdasta sekä teille että

Nastasjalle. Nastashuska, mene pois tieltä, anna hänen tulla lähemmä! Astukaa tänne, tässä on tuoli, istuutukaa vaan!

Hän veti tuolin pöydän luota ja siirtyi itse vähän kauvemmas toimittaakseen vieraille mahdollisuuden tunkeutua perille saakka. Tällä ei ollut mitään syytä kieltäytyä ja sen vuoksi hän tunkeusikin tuolin ääreen niin hyvin kuin voi. Päästyään tuolin ääreen hän istuutui ja katseli kysyvästi Rasumihiniin.

— Muuten ei teidän tarvitse kainostella, lausui tämä. — Rodja on maannut sairaana jo viisi päivää ja hourailut kolme, mutta nyt on hän joka tapauksessa tullut tajuihinsa ja onpa vielä saanut hieman ruokahaluakin. Tuossa on hänen lääkäriinsä, joka juuri pääsi tutkimasta häntä, mutta minä olen hänen toverinsa, myös entinen ylioppilas, joka myös nyt hoitelee häntä; älkää siis huoliko meistä ja älkää ujostelko, vaan jatkakaa asianne esittämistä.

— Kiitos. Mutta eikö läsnäoloni ja puheeni ole kiusaksi? kääntyi Lushin Sosimovin puoleen.

— Eipä niinkään, sanoi Sosimov vitkalleen, — te päinvastoin tappaisitte hänen aikaansa sillä. Ja hän haukotteli taas.

— Ah, siitä on jo pitkä aika, kun hän tuli tajuihinsa, jo varhain aamulla! jatkoi Rasumihin niin teeskentelemättömästi ja kodikkaasti, että Lushin taas rauhottui; ehkä myös sentähden, että tuo julkea, rääsyinen mies oli esittänyt itsensä ylioppilaaksi.

— Teidän äitinne... alkoi Lushin.

— Hm! mutisi Rasumihin jotenkin kuultavasti. Lushin katseli hän kysyvästi.

— Eipä mitään ... tapahtui vain siten ... jatkakaa...

Lushin kohoutti hartioitaan.

— Teidän äitinne alkoi minun vielä siellä ollessani kirjoittaa teille. Tultuani tänne annoin kulua muutamia päiviä ennenkuin saavuin luoksenne ollakseni vallon varma siitä, että teillä jo olisi tieto kaikesta; mutta nyt näen suureksi suureksi kummastuksekseni...

— Minä tiedän, tiedän kyllä! sanoi Raskolnikov kasvoillaan ilme, joka osotti mitä suurinta suuttumista. — Te olette sulhanen, minä tiedän sen jo! Riittää jo!

Pietari Petrovitsh tunsi tulleen suuresti loukatuksi, mutta ei sanonut kuitenkaan mitään. Hän ponnisteli voimiaan voidakseen käsittää, mitä kaikki tämä merkitsi. Vaitioloa kesti kokonaisen minuutin.

Tällä välin alkoi Raskolnikov, joka vastatessaan taas oli hieman kääntynyt hänen puoleensa, uudelleen silmäillä häntä tarkkaavasti ja hieman uteliaana, aivan kuin ei hän vielä olisi ennättänyt tarpeeksi katsella "sulhasta" tai ikäänkuin hän olisi keksinyt tässä jotakin uutta silmäänpistävää. Lushinin ulkomuoto todisti todella "sulhasta", kuten Raskolnikov juuri oli kutsunut häntä. Hän oli käyttänyt aikaa hyväkseen pukeutuakseen pääkaupungissa uuteen pukuun, kiireestä kantapäihin. Kaikki oli juuri tullut räätälistä ja oli mahdollisimman hienoa, kaikki oli vain liian uutta ja paljasti sen vuoksi itse tarkotuksen. Hieno, uusi, aistikas silinterihattu sopi erinomaisen hyvin sen yhteyteen, samaten myös vaaleahkot käsineet. Lushinin puvussa olivat vallalla vaaleat ja nuorehkot värit; hänen liinavaatteensa olivat mitä hienointa lajia ja kaikki puki häntä erinomaisesti. Hänen kasvonsa, jotka olivat terveet eivätkä ollenkaan rumat, ilmaisivat noin viidenviidettä vuoden ikää. Tukka oli tosin harmahtava, mutta kammattu ja tukanlajittajan koristeleva, eikä ollenkaan tuolla tavallisella naurettavalla tavalla, joka tekee miehestä niin tyhmän näkösen. Jos siis tässä jotenkin hyvin kehittyneessä aistikkaassa henkilössä oli jotakin vastenmielistä ja karkottavaa, riippui se vallan toisista syistä. Tarkastettuaan Lushinia tungettelevalla tavallaan hetken, naurahti Raskolnikov pilkallisesti ja katseli taas kattoon.

Mutta herra Lushin malttoi mielensä, sillä hän näkyi päättäneen olla ollenkaan kiinnittämättä huomiotaan näihin omituisuuksiin.

— Valitan suuresti, että tapaan teidät moisessa tilassa, alkoi hän uudelleen, keskeyttäen hiljaisuuden. — Jospa minulla olisi ollut vain aavistustakaan sairaudestanne, olisin tullut jo aikoja sitten. Mutta te kyllä tiedätte, että minulla on niin monta asiaa toimitettavana! Minulla on sangen tärkeä asia senatissa, lukuun ottamatta niitä huolia, jotka kyllä tunnette. Odotan perheenne saapuvan tänne, s.o. äitiänne ja sisartanne, joka hetki.

Raskolnikov liikahti ja näytti mielivän sanoa jotakin; hänen kasvonsa ilmaisivat mielenliikutusta. Pietari Petrovitsh pysähtyi hetkeksi, mutta kun ei mitään seurannut, jatkoi hän:

— ... Joka hetki. Ensinnäkin olen hankkinut asunnon...

— Mistä? kysyi Raskolnikov hiljaa.

— Jotenkin läheltä, Bakelejevin talosta...

— Se on Vosnesenskin prospektin varrella, keskeytti Rasumihin hänet, — siellä on kaksi kerrosta vuokrattavana; kauppias Jushin ne omistaa, olen ollut siellä.

— Aivan oikein, vuokrausta varten kalustettuja.

— Oikea sikopahna, likaa ja löyhkää — sitä paitsi on seutu epäiltävä; siellä on jo tapahtunut jos jotakin, hitto sen tietäköön, keitä siellä asuu!... Olin siellä itse saapuvilla eräässä häpeällisessä tapauksessa. Mutta halpaa siellä kyllä on.

— Minulla ei luonnollisestikaan ollut aikaa hankkia mitään tietoja, syystä että itse olen täällä muukalainen; lausui Pietari Petrovitsh vastenmielisen liikituksen vallassa. — Muuten oli siellä kaksi erinomaisen hienoa huonetta ja koska ne ovat vuokratut vain sangen lyhyeksi ajaksi... Olen myös jo selvillä oikeasta, s.o. tulevasta asunnostamme, lausui hän kääntyen Raskolnikovin puoleen, — sitä laitetaan kuntoon parillaan. Sillä välin vuokraan itse muutamia kalustettuja huoneita parin askeleen päässä täältä rouva Lippewechselin luona eräältä nuorelta ystävältäni, Andrei Semjonovitsh Lebesjatnikovilta; hän se muuten suositteli minulle Bakelejevin taloa...

— Lebesjatnikov! huudahti Raskolnikov ikäänkuin koettaen muistella jotakin.

— Aivan niin, Andrei Semjonovitsh Lebesjatnikov; hänellä on toimi ministeriössä ... tunnetko hänet?

— Kyllä ... en, vastaa Raskolnikov.

— Suokaa anteeksi, näyttää siltä vastauksestanne päättäen. Minä olin ennen holhoojansa ... hän on sangen hyvä, nuori mies ... jolla myös on halua sivistyä edelleen... Minä pidän nuorten miesten seurasta, heidän parissaan kuulee aina jotakin uutta... Pietari Petrovitsh katseli toivorikkaana ympärilleen.

— Mitä sillä tarkotatte? kysyi Rasumihin.

— Sanon sen paraimmassa, todellisimmassa tarkoituksessaan, vastasi Lushin ilosena kysymyksen johdosta. — Näettekö, en ole ollut Pietarissa kymmeneen vuoteen. Kaikki teidän uudet aatteenne ja uudistuksenne ovat tosin myös koskeneet meihin tuolla maaseudulla, mutta selvästi tajutakseen kaikki, täytyy olla Pietarissa. Niin, ja nyt on minun mielipiteeni sellainen, että enimmin oppii kiinnittämällä huomionsa nuorempaan sukupolveemme. Ja minun täytyy tunnustaa, että minua on ilahduttanut...

— Mikä erityinen?

— Kysymyksenne on laaja. Minä voin erehtyä, mutta minusta tuntuu siltä kuin tapaisin täällä selkeämmän katseen, enemmän arvostelua, niin sanoakseni, enemmän kunnollisuutta...

— Se on totta, arveli Sosimov.

— Sen sinä valehtelet! Kunnollisuutta puuttuu, kiihahti Rasumihin, kunnollisuutta on vaikea saavuttaa, eikä sitä putoa taivaasta. Lähemmä kahteen sataan vuoteen ei meillä ole ollut mitään kunnollisuutta ... tosin leijailee aatteita ympärillämme, lausui hän kääntyen Pietari Petrovitshin puoleen, — ja siellä, täällä tapaa vielä tuon lapsellisen toivon tehdä hyvää sekä myös toisinaan hyvässä mielentilassa olevia ihmisiä, vaikkakin tavattomat kunnottomain joukot nousevat pohjalta pinnalle, mutta kunnollisuutta puuttuu silti vieläkin, kunnollisuus on vielä harvinaista!

— Minä en ole samaa mieltä kuin te, ilmotti Pietari Petrovitsh erikoisesti mielihyvissään; — tosin on liiallisuutta, säännöttömyyttä, mutta tutkijan täytyy katsoa ylimalkaan. Jos liiottelee, todistaa se vain suurta innostusta asian hyväksi ja sitä väärää kantaa, millä olomme ovat. Jos tähän asti onkin tapahtunut vähän, onhan aikakin ollut liian pieni. Keinoista minä en puhu; minun henkilökohtaisen mielipiteeni mukaan, jos niin tahdotte, on jo tehty jotakin; uusia, hyödyllisiä aatteita on levitetty, muutamia uusia, hyödyllisiä teoksia on jo ilmestynyt vastakohtaksi entisille haaveellisille ja romantisille: kirjallisuus on saanut kypsyneemmän, paremman sisällön, monet vahingolliset ennakkoluulot ovat pois raivatut ja tehdyt naurun alaksi... Sanalla sanoen, me olemme jo eronneet muinaisajasta ja se on minun mielipiteeni mukaan jo jotakin...

— Ulkoa opittu läksy jotta voisi suositella itseään! huudahti Raskolnikov äkkiä.

— Mitä? kysyi Pietari Petrovitsh, joka ei luullut kuullensa oikein, mutta ei saanut vastausta.

— Aivan oikein, kiiruhti Sosimov lausumaan.

— Eikö totta? puuttui Pietari Petrovitsh puheeseen silmäillen ystävällisesti Sosimoviin.

— Te myös luultavasti myönnätte, hän lausui kääntyen Rasumihinin puoleen, nyt jo hieman arvokkaalla ja rauhottavalla äänellä, hänen teki jo mielensä sanoa "nuori mies", —että tieteitten ja taloudellisen oikeuden alalla ainakin vallitsee nykyään edistys eli, kuten sitä nykyään kutsutaan, progressioni...

— Se on yleinen puheenparsi.

— Ei ole, ei ole mikään puheenparsi! Jos minulle sanottiin esim. ennen: "Rakasta lähimmäistäsi!" ja minä mielin seurata tuota käskyä, mikä oli siitä suuresti innoissaan, — revin viittani kahdeksi kappaleeksi jakaakseni sen lähimmäiseni kanssa ja meistä tuli molemmista puolialastomat, kuten venäläisessä sananlaskussa sanotaan: "Joka tavottaa kahta jänistä, ei saa kumpaakaan niistä". Tiede sitä vastoin opettaa: rakasta ennen kaikkea itseäsi, sillä koko maailmassa perustuu kaikki henkilökohtaisiin

pyyteisiin. Jos nyt ensi tilassa rakastaa itseään, niin järjestää omat olonsa paraimman mukaan ja jokaisen viitta pysyy ehjänä. Mutta taloudellinen oikeus lisää, että mitä useampia hyvinhoidettuja yksityisoloja eli "ehjiä viittoja", niinsanoakseni maailmassa on, sitä useampia vankkoja perusteita on ja sitä paremmin pidetään huolta yhteisestä hyvästä. Jos siis minä hankin jotakin yksinäni ja pelkästään itselleni, niin hankin siinä samalla jotakin tavalla tai toisella yleiseksi hyväksi ja saan sen aikaan, että lähimmäiseni saa hieman suuremman palan yleisestä viitasta eikä yksityishenkilöitten hyväntahtoisuudesta vaan kaikkien liiallisuudesta. Aate on yksinkertainen, mutta sen on, ikävä kyllä, jo pitemmän ajan kuluessa työntäneet syrjään ihannekeinottelut ja haaveet ja kuitenkin on selvää, ettei tarvita suurtakaan teräväpäisyttä...

— Suokaa anteeksi, mutta minä en ole niin teräväpäinen, keskeytti Rasumihin hänet tylästi, — jättäkäämme siis asia. Minä aloinkin eräästä erikoisesta syystä puhua tästä aineesta, sillä koko tuo puhe, jolla koetetaan saada itseä hyvään valoon, kaikki nuo päättömät puheenparret, joita on saatu lakkaamatta kuulla kolmen viimevuoden kuluessa, ovat minusta jo niin inhottavat, että punastun häpeästä, kun toiset minun läsnäollessani ... sitä enemmän kuin minä itse ... puhuvat siitä. He luonnollisesti kiiruhtavat loistamaan tiedoillaan, se on anteeksi annettavaa, enkä minä tuomitse heitä siitä. Mutta minulla oli tällä kerralla toinen päämäärä, tahdoin nimittäin tietää kuka te oikeastaan olette; sillä, nähkääs, nykyään on niin monta teollisuusritaria, jotka sillä tekosyyllä, että huolehtivat yleisestä paraasta, omien pyyteittensä tähden turmelevat kaikki, mihin koskevat, niin että koko asia mene piloille. No, nyt tämä voinee riittää!

— Herrani, alkoi Lushin kohottaen rintaansa, — oliko teidän aikomuksenne ehkä tällä katalalla tavalla väittää, että myös minä...

— Ah, suokaa anteeksi, suokaa anteeksi ... miten minä voinkaan!...
Mutta nyt riittääköön! keskeytti Rasumihin heti ja kääntyi suoraan Sosimovin puoleen jatkaakseen hänen kanssaan edellistä keskusteluaan.

Pietari Petrovitsh oli kyllin järkevä tyytymään Rasumihinin selitykseen.
Muuten hän päätti jäädä tänne enää vain pariksi minuutiksi.

— Minä toivon, että nyt alkanut tuttavuutemme, lausui hän kääntyen Raskolnikovin puoleen, — teidän tuntemanne asianhaaran johdosta yhä vakaantuisi teidän parannuttuanne... Mutta ennen kaikkea toivon teille jälleen...

Raskolnikov ei edes kääntänyt päätään hänen puoleensa.

— Murhaaja oli luultavasti eräs heistä, jotka panttasivat tavaroitaan vanhukselle, sanoi Sosimov.

— Aivan varmaan joku heistä! varmisti Rasumihin. — Porfyrius ei luonnollisestikaan ilmaissut ajatuksiaan, mutta hän jatkaa heidän kuulustamistaan, joilla on pantteja vanhuksella.

— Niiden, joilla on pantteja vanhuksella? kysyi Raskolnikov ääneensä.

— Niin, mutta miksi kysyt sitä?

— Muuten vaan.

— Mutta miten hän saa selvän heistä? kysyi Sosimov.

— Muutamista on hän saanut selvän Kochin avulla; toisten nimet olivat merkityt tavaroita ympäröiviin kääreisiin, muutamat tulivat myös itsestään kuullessaan...

— No, mutta kyllä hän on mahtanut olla tavaton ja viekas veijari! Mikä julkeus, mikä päättäväisyys!

— Ei sentään ihan, siinähan se juuri on! keskeytti Rasumihin hänet. — Juuri tuo ajatus johtaa teidät kaikki väärälle uralle. Minä väitän että hän ei ole tavaton eikä viekaskaan ja se oli varmastikin hänen ensi rikoksensa! Jos otaksut hänen olleen viekkaasti harkitsevan ja tottuneen lurjuksen, on asia epätodenmukainen. Mutta jos otaksut hänen olleen kokemattoman, seuraa siitä, että ainoastaan sattuma voi hänet pelastaa, ja eikö hänen ole kiittäminen pelkkää sattumaa! Hän ei ehkä voinut edeltäpäin huomata niitä esteitä, joita hän kohtasi! Ja miten toimitti hän asian? Otti muutamia kymmenen, kahdenkymmenen ruplan arvoisia esineitä, täytti niillä taskunsa, penkoi rääsyjä vanhuksen matka-arkussa — ja ylimmästä piirongin laatikosta löydettiin puolitoista tuhatta ruplaa puhdasta rahaa, arvopapereja tavattomasti! Hän ei ole ymmärtänyt ryöstää vaan ainoastaan murhata! Hän on vasta-alkaja, sanon sinulle, se oli hänen ensi yrityksensä, hän oli hämmästynyt ja häntä ei pelastanut harkinta vaan sattuma!

— Tuntuu siltä kuin puhuisitte tuosta äsken tapahtuneesta virkamiehen lesken murhasta, sanoi Pietari Petrovitsh kääntyen Sosimovin puoleen. Hän oli jo noussut, mutta tahtoi vielä sanoa joitakin järkeviä sanoja ennen lähtöään. Hän nähtävästi uneksi tekevänsä hyvän vaikutuksen ja luopui vähitellen varovaisuudestaan.

— Niin, oletteko kuullut puhuttavan siitä?

— Luonnollisesti, yhteydessä...

— Tunnetteko yksityiskohdat?

— Sitä en voi sanoa: siinä on toinen seikka, toinen kysymys, niin sanoakseni, joka kiinnittää mieltäni. Ryhtymättä laajemmin esittämään sitä, että rikosten lukumäärä on viitenä viime vuotena lisääntynyt alempien luokkien keskuudessa, lukuunottamatta kaikkialla tapahtuvia ja lakkaamatta tehtyjä ryöväyksiä ja murhapolttoja, tuntuu minusta sangen omituiselta, että rikokset samaten lisääntyvät korkeampien luokkien parissa samassa määrässä. Siellä, kerrotaan, on joku entinen ylioppilas ryövännyt postin avonaisella maantiellä; toisaalla ovat taas henkilöt, jotka luetaan parempaan luokkaan kuuluviksi, valmistaneet vääriä setelejä; Moskovassa vangitaan kokonainen seurue, joka teki vääriä rahannosto-osotteita valtion obligatsioneihin, ja maailmanhistorian suurimpain rikollisten joukossa on eräs opettaja; ulkomailla murhataan meidän lähetystömme sihteeri jostakin tuntemattomasta syystä... Ja jos nyt tämän pantinottajattaren murhaaja olisi jokin paremman säädyn ihminen — sillä ei talonpojilla ole mitään kultaesineitä pantattavina — miten on silloin selitettävissä se siveellisyyden turmeltuminen, mikä vallitsee yhteiskuntamme sivistyneessä osassa?

— Viime aikoina on tapahtunut niin monta taloudellista kumousta... huomautti Sosimov.

— Toivotte selitystä? keskeytti Rasumihin hänet — siinähan esimerkiksi esiintyy hyvin tuo syväle juurtunut kunnottomuus, joka voi selittää paljon.

— Mitä sillä tarkotatte?

— Mitä vastasi esimerkiksi tuo Moskovan opettaja, kun häneltä kysyttiin, miksi hän oli väärentänyt rahannosto-osotteita? "Kaikki rikastuvat jollakin lailla ja siksi tahdoin minäkin pian päästä rikkaaksi". Sanajärjestystä en muista, vaan ajatus, että hän tahtoi päästä pian rikkaaksi ja ilman mitään vaivaa, on oikea. Me olemme tottuneet siihen, että kaikki tuodaan aivan valmiina eteemme, että meitä kuletetaan talutusnuorassa, että meille puretetaan kaikki valmiiksi, niin että meidän vain tarvitsee nielasta se alas. No, ja kun suuri hetki silloin lyö, silloin osottautuu, mihin kukin kykenee, tai pikemmin, mihin ei kykene...

— Niin, mutta mitä siveydellä sitten tehdään? Entä laeilla?...

— Aivan niin, mitä te sitten epäilette? lyöttäytyi Raskolnikov äkkiä keskusteluun osalliseksi, — sehän on vallan sopusoinnussa teorianne kanssa!

— Miten, teoriani kanssa?

— Tietysti, jos vedätte viimeiset johtopäätteet äskeisestä saarnastanne, seuraa siitä, että ihmisiä saa tappa...

— Mutta, minä pyydän!... Lausui Lushin.

— Ei, sellainen ei ajatus ollut, lausui Sosimov. Raskolnikov makasi siinä kalpeana ja vapisevin huulin; hän hengitti raskaasti.

— Kaikella on rajansa, lausui Lushin ylpeästi, — taloudellista oikeutta ei voi kutsua murhakehotukseksi, jos otaksun...

— Mutta sanokaa nyt minulle, onko se totta, keskeytti Raskolnikov hänet uudelleen vihasta vapisevalla äänellä, josta saattoi huomata, että hän tunsii iloa voidessaan loukata, — onko se totta, että sanoitte morsiollenne sinä päivänä, jolloin saitte hänen myöntömyksensä, että te tunsitte suurta iloa sen johdosta kun hän oli kerjäläinen, sillä olihan edullisempaa nostaa puolisonsa kurjuudesta voidakseen sittemmin hallita ja komentaa häntä mielin määrin ... ja voidakseen aina mainita, että te olette tehnyt pelkästään hyvää?...

— Herrani, lausui Lushin suuttuneena ja loukkaantuneena, — miten voidaan siten väärentää sanojani? Suokaa anteeksi, mutta minun täytyy sanoa teille, ettei moisilla huhuilla, jotka ovat tunkeutuneet korviinne tai oikeammin, jotka tarkoituksella on ladeltu teille, ole syyn varjoakaan ja minä epäilen ... sanalla sanoen . . . tästä syytöksestä ... äitiänne!... Hän tuntui minusta sitä paitsi, en tahdo kajota hänen muihin oivallisiin ominaisuuksiinsa, hieman haltioihinsa joutuneelta ja romanimaiselta. Siitä huolimatta olin tuhannen virstan päässä moisesta edellytyksestä, että hän voisi siinä määrin vääristellä tai käsittää väärin ja selittää sanojani... ja vihdoinkin ... vihdoinkin...

— Ja tiedättekö mitä? huudahti Raskolnikov kohottautuen sohvalleen ja tuijottaen Lushiniin läpätunkevin, salamoivin silmin, — tiedättekö mitä?

— En, mitä? Lushin odotti loukkaantunut ja kehottava ihme kasvoillaan. Vaitioloa kesti jokusen sekunnin.

— Niin, asian laita on sellainen! Jos te vielä kerrankaan ... sanotte sanaakaan äidistäni, niin lennätte pää edellä portaita alas!

— Mikä sinun on? huudahti Rasumihin.

— Vai niin, onko asian laita sellainen? Lushin kalpeni ja puri huultansa. — Kuulkaa herrani, alkoi hän painolla, samalla hilliten itseään, mutta kuitenkin oli hänen vaikeata hengittää vihansa vuoksi, — ja heti sisään astuessani aavistin teidän olevan vihamielisen minulle, mutta jäin tänne kuitenkin tullakseni vielä paremmin vakuutetuksi siitä. Minä voisin antaa anteeksi sairaalle ja sukulaiselle paljon, mutta nyt ... en ... teille ... koskaan...

— Minä en ole sairas! huusi Raskolnikov.

— Sen pahempi...

— Menkää helvettiin!

Lushin läksi lopettamatta puhettaan; hän tunkeusi pois taas tuolien ja pöytien välitse. Raskolnikov nousi tehdäkseen tilaa hänelle. Katsomatta kehenkään, jopa nyökkäämättä Sosimovillekaan, joka jo kauvan sitten oli antanut hänelle merkin että jättäisi sairaan rauhaan, meni Lushin pitäen varovasti hattuaan edessään ja kumartuen ovessa, ettei iskisi päätänsä seinään. Siitä tavastakin, millä hän kumarsi selkäänsä saattoi päättää, että hän läksi sieltä tavattoman loukkaantuneena.

— Mutta miten sinä voit, miten sinä voit menetellä tuolla lailla... sanoi suuttunut Rasumihin päätänsä puistellen.

— Jättäkää minut, jättäkää minut kaikki! huusi Raskolnikov raivostuneena. — Ettekö te aijo lähteä pois ollenkaan, te kiusanhenget! Minä en pelkää teitä! Nyt en pelkää ketään, ketään! Menkää tiehenne! Tahdon olla yksinäni, yksinäni, yksinäni!

— Tule! sanoi Sosimov antaen merkin Rasumihinille.

— Voiko hänet, herra paratkoon, jättää moiseen tilaan?

— Tule! toisti Sosimov itsepäisesti, lähtien pois.

Rasumihin mietti ja kiirehti hänen jälkeensä.

— Olisi voinut seurata jotakin vielä pahempaa, ellemme olisi totelleet häntä, sanoi Sosimov portaissa. — Häntä ei saa nyt saattaa suutuksiin...

— Miten hänen laitansa on?

— Parasta olisi saada johdetuksi hänen ajatuksensa uudelle, virkistävälle uralle! Ennen oli hän jotenkin voimissaan... Tiedätkö, että jokin painaa häntä, eikä jätä häntä rauhaan... Minä pelkään sen vuoksi!

— Lieköhän se tuo herra, joka keskustelusta päättäen aikoo naida hänen sisarensa? Rodja sai samaa asiaa käsittävän kirjeen juuri ennen sairastumistaan...

— Paljon mahdollista! piru toi hänen sopimattomaan aikaan; ehkä on hän turmellut kaikki taas. Mutta oletko huomannut, että kaikki oli hänestä saman tekevää, ettei hän välitä mistään lukuun ottamatta erästä seikkaa, joka saattaa hänet suunniltaan ... tuo murha...

— Kyllä, kyllä! myönsi Rasumihin, — sen olen kyllä huomannut! Se kiinnittää suuresti hänen mieltään ja tuntuupa melkein siltä kuin hän pelkäisi. Se johtuu siitä, että häntä pelotettiin sillä poliisikonttoorissa juuri sinä päivänä, jolloin hän sairastui, menipä hän tainoksiinkin.

— Kerrohan tuo minulle seikkaperäisemmin illalla ja minä ilmoitan sinulle myöhemmin jotakin. Hän kiinnittää suuresti mieltäni! Puolen tunnin päästä käyn häntä katsomassa uudelleen... Tulehdusta ei meidän tarvitse pelätä...

— Kiitos! Minä odotan sen aikaa Pashenkan luona ja annan Nastasjan pitää häntä silmällä.

Jäättyään yksin katsoi Raskolnikov kärsimättömästi ja suruisasti Nastasjaan; hän viivytteli vielä poistumista.

— Tahdotko nyt juoda teetä? kysyi hän.

— Myöhemmin! Tahdon nukkua! Jätä minut rauhaan...

Hän kääntyi äkkiä seinään päin; Nastasja jätti hänet.